

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:
Azərbaycan Respublikasında
**insan alverinə qarşı
mübarizə sahəsində
cavab tədbirləri**

International Organization for Migration

Bu hesabatda əks olunmuş fikirlər müəlliflərə aiddir və Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının (BMqT) mövqeyini əks etdirməyə bilər. Hesabatda istifadə edilmiş təyinat məntəqələri və məzmunun təqdimatı hər hansı ölkənin, ərazinin, şəhər və ya rayonun və ya onun inzibati vahidlərinin hüquqi statusu, onun sərhədləri və ya hüdudları ilə bağlı BMqT adından hər hansı fikrin ifadə edilməsi anlamına gəlmir.

BMqT humanist və nizamlı miqrasiyanın miqrantlara və cəmiyyətə faydalı olması prinsipinə sadıqdır. Hökumətlərarası təşkilat kimi BMqT, miqrasiyanın operativ problemlərinin həllinə yardım etmək, miqrasiya məsələlərinin daha da dərindən dərk edilməsinə nail olmaq; miqrasiya vasitəsilə sosial və iqtisadi inkişafı təşviq etmək və miqrantların şəxsi ləyaqət hissini və rifahını dəstəkləmək məqsədilə beynəlxalq ictimaiyyətdən olan tərəfdaşları ilə birlikdə fəaliyyət göstərir.

BMqT bu tədqiqatın hazırlanması və nəşrinə göstərdiyi maliyyə dəstəyinə görə BMqT-nin İnkişaf Fonduna öz minnətdarlığını bildirir.

Naşir: Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
Yaşar Hüseynov küçəsi 18
AZ 1069
Baku, Azərbaycan
Tel: +994 12 465 90 71
Faks: +994 12 465 90 73
E-mail: iombaku@iom.int
Veb-sayt: www.iom.int

© 2016 Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (BMqT)

Bütün hüquqlar qorunur. Bu nəşrin heç bir hissəsi nəşirin əvvəlcədən yazılı icazəsi olmadan çoxaldıla, axtarış sistemində saxlanıla və ya hər hansı formada və yaxud hər hansı vasitələrlə (elektron, mexaniki, surətcıxarma, səsyzama və ya digər üsulla) ötürülə bilməz.

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:
Azərbaycan Respublikasında
**insan alverinə qarşı
mübarizə sahəsində
cavab tədbirləri**

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
üçün Marika MakAdam
tərəfindən hazırlanmışdır

IOM Development Fund
DEVELOPING CAPACITIES IN MIGRATION MANAGEMENT

International Organization for Migration

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:

**Azərbaycan Respublikasında
insan alverinə qarşı mübarizə
sahəsində cavab tədbirləri**

Minnətdarlıq

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (BMqT) bu hesabatın hazırlanması və qiymətləndirilməsi prosesində BMqT ilə əməkdaşlıq edən Azərbaycanın bütün dövlət rəsmilərinə, həmçinin donor təşkilatlarının, beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrinə öz təşəkkürünü bildirir. Xüsusilə aşağıdakı təşkilatlar və qurumlara təşəkkür edirik:

Daxili İşlər Nazirliyinin İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi
Dövlət Miqrasiya Xidməti
Dövlət Sərhəd Xidməti

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

Ombudsman aparatı (Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili);

Baş Prokurorluq

Ədliyyə Nazirliyi

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzi

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti

"Təmiz dünya" İctimai Birliyi

Azərbaycan Uşaqlar Birliyi

"Qadın Təşəbbüsü və Sosial Problemlərin Həllinə Yardım" İctimai Birliyi

"Tamas" Regional İnkişaf İctimai Birliyi

"Maarifpərvərlik" Azərbaycan Gənclərinin İctimai Yardım Assosiasiyası

Regional İnsan Hüquqları və Media Mərkəzi

Avropa İttifaqının Azərbaycandakı Nümayəndəliyi

İsveçrənin İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyi

Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz

BMqT, xüsusi olaraq DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinə, ələlxüsus İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi, general Şərif Əsədullayevə, eləcə də cənab Samir Zeynalov, cənab İkin Qurbanov, cənab Ramil Kazimov və cənab Elçin Orucova öz minnətdarlığını bildirir.

Bu hesabat aşağıda adı çəkilən BMqT əməkdaşlarının davamlı dəstəyi və töhfələri olmadan mümkün olmazdı: Serhan Aktoprak, Könul Kərimova, Myra Albu, Anh Nguyen və Denise Lassar.

Mündəricat

Minnətdarlıq	iii
Qısaltma və ixtisarlər	v
1. Giriş	1
1.1. Tədqiqatın ümumi konteksti	1
1.2. Tədqiqatın metodologiyası	1
1.3. Tədqiqatla bağlı məhdudiyyətlər	6
2. Nəticələr	9
2.1. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə	12
2.2. Yardım və müdafiə	19
2.3. Təhqiqat və cinayət təqibi	27
2.4. Qarşısını alma	37
2.5. Əlaqələndirmə və əməkdaşlıq	45
3. Təvsiyələr	51
3.1. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə	52
3.2. Yardım və müdafiə	54
3.3. Təhqiqat və cinayət təqibi	56
3.4. Qarşısını alma	58
3.5. Əlaqələndirmə və əməkdaşlıq	60
Əlavələr	63
A. Ədəbiyyat	63
B. Müsahibə prosesində iştirak etmiş təşkilatlar	65
C. Müsahibənin şablon forması	66
D. Sorğu aləti şablonu	74
E. Qiymətləndirmə indikatorları	85

Qısaltma və ixtisarlar

MDB	Müstəqil Dövlətlər Birliyi
CT-NAT	İnsan alveri ilə mübarizə bağlı ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsi
GRETA	Avropa Şurasının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə Ekspertlər Qrupu
ICMPD	Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BMqT	Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
DİN	Daxili İşlər Nazirliyi
MFP	Milli Fəaliyyət Planı
QHT	Qeyri-hökumət təşkilatı
MİM	Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi
ATƏT	Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
UNTOC	BMT-nin “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyası

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:

**Azərbaycan Respublikasında
insan alverinə qarşı mübarizə
sahəsində cavab tədbirləri**

1. Giriş

1.1. Tədqiqatın ümumi konteksti

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının (BMqT) layihəsi çərçivəsində həyata keçirilmiş bu tədqiqat BMqT-nin daxili maliyyələşdirmə mexanizmi olan BMqT İnkişaf Fondu vasitəsi ilə təşkilatın üzv dövlətləri tərəfindən maliyyələşdirilmişdir. Tədqiqatın məqsədləri bunlardır:

- Əsas təşkilatların müvafiq ölkədə/regionda insan alverinə dair mövcud vəziyyətlə bağlı rəylərini və bu cinayətə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirlərinə aid məlumatları toplamaq və təhlil etmək.
- Əsas təşkilatların insan alverinə dair vəziyyətlə və mövcud tendensiyalarla bağlı perspektivlərini, habelə insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi və istiqamətləndirilməsi, onlar üçün yardım və müdafiənin göstərilməsi, bu cür cinayətlərin qarşısının alınması və bu sahədə əməkdaşlığın aparılması ilə əlaqədar boşluqları müəyyən etmək.
- Əsas nəticələri əldə etmək və müvafiq cavab tədbirlərinin gücləndirilməsi, qeyri-münasib proseslərin tənzimlənməsi, həmçinin ölkə və mümkün dərəcədə region səviyyəsində çatışmazlıqların aradan qaldırılması məsələlərinə dair tövsiyələr təklif etmək.

Tədqiqatın başqa bir məqsədi fərqli ölkələrə və regionlara uyğunlaşdırılması mümkün olan ehtiyacların sürətli qiymətləndirilməsi vasitəsinə (CT-NAT) işləyib hazırlamaqdan və bu vasitəni Azərbaycanda, Gürcüstanda və Ermənistanda tətbiq olunan təcrübə əsasında nəzərdən keçirməkdən ibarətdir.

1.2. Tədqiqatın metodologiyası

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi prosesi əsas altı addımdan ibarət idi: 1) yuxarıda qeyd olunan üç ölkə üzrə əsas materialların masaüstü araşdırılması; 2) ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsinin işləyib hazırlanması; 3) elektron sorğunun paylanması, 4) ölkədaxili müsahibələrin aparılması; 5) müvafiq məlumatların toplanması, əldə olunmuş nəticələrin təhlil edilməsi və qiymətləndirmə hesabatının hazırlanması və 6) aparılmış təhlillərin nəticələrinin və təklif olunmuş tövsiyələrin tədqiqat ölkələrinin hər birində keçirilmiş üç seminar vasitəsi ilə qiymətləndirilməsi.

Masaüstü araşdırma:

masaüstü araşdırma zamanı üç tədqiqat ölkəsinin insan alverinə dair əsas sənədləri, həmçinin ehtiyacların qiymətləndirilməsi metodologiyasına aid əsas materiallar nəzərdən keçirilmişdir. Bununla bağlı əsas səylər sözügüdənlər ölkələrdə lazımı sayda sənədlərin seçilməsi üçün göstərilmişdir. Müvafiq sənədlərin, tədqiqat hesabatlarının və digər qiymətləndirmə materiallarının müəyyən edilməsi üçün bilavasitə müəllif tərəfindən aparılmış araşdırma ilə yanaşı BMqT-nin Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandakı Nümayəndəliklərinin əməkdaşları masaüstü araşdırma ilə əhatə olunacaq başqa əsas sənədləri də müəyyən etmişdirlər. Ehtiyacların qiymətləndirilməsi metodologiyasına töhfə verən materiallar ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitələrinin və analitik çərçivələrin işlənilib hazırlanması məqsədi ilə nəzərdən keçirilmişdir. Nəticədə 100-dən çox sənədə baxılmışdır və əsas 61 materialdan istinad ədəbiyyatı kimi istifadə olunmuşdur (Əlavə A).

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsinin işlənilib hazırlanması:

ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsinin komponentləri, o cümlədən, qiymətləndirmə hesabatının hazırlanması işini istiqamətləndirən şablon forma tədqiqat ölkələrində sınaqdan keçirilməsi üçün masaüstü araşdırma əsasında işlənilib hazırlanmışdır. Həmin vasitə bunlardan ibarətdir:

- Üç tədqiqat ölkəsində əsas təşkilatların əməkdaşları ilə fərdi müsahibələrin aparılması zamanı istifadə üçün nəzərdə tutulmuş müfəssəl müsahibə bələdçisi (Əlavə C).
- Sözügedən üç ölkədə doldurmaq və müstəqil konsultanta geri göndərmək üçün BMqT-nin müvafiq Nümayəndəlikləri vasitəsi ilə tərcümə olunması və elektron poçtla paylanması nəzərdə tutulan elektron sorğu forması (Əlavə D).
- Məlumatların təhlili işinin istiqamətləndirilməsi, qiymətləndirməni aparan şəxslərə elektron sorğular və ölkədaxili müfəssəl müsahibələr əsasında toplanmış məlumatları müvafiq cədvəllərə daxil etmək imkanının yaradılması və məzmunlu müqayisələrin aparılması üçün nəzərdə tutulmuş məlumatların təhlili üzrə işçi vərəq. Eyni zamanda, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirlərinin ölkələr üzrə sürətli qiymətləndirilməsinə imkan verən məlumatların təhlili üzrə işçi vərəq hər biri beş meyardan ibarət olan beş kateqoriya üzrə çərçivə və əməliyyat indikatorlarından təşkil olunmuş müqayisəli təhlil cədvəlini də özündə əks etdirir (Əlavə E).

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ehtiyacların sürətli qiymətləndirilməsi vasitəsinin işlənilib hazırlanması prosesi ilə yanaşı BMqT-nin Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandakı Nümayəndəliklərinin əlaqəli şəxsləri müfəssəl müsahibədə və ya sorğuda iştirak edəcək əsas təşkilatların müəyyən edilməsi və dəvət olunması işinə cəlb edilmişdir.

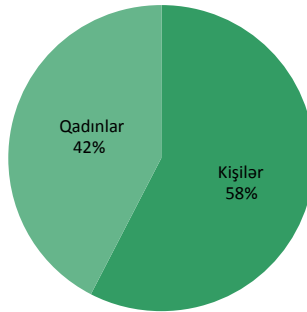
Ölkədaxili müsahibələr:

2016-cı il yanvarın 13-25-də müstəqil konsultant müfəssəl müsahibə bələdçisindən istifadə edərək 92 şəxsin iştirakı ilə ümumilikdə 40 müsahibənin aparılması üçün üç tədqiqat ölkəsinin hər birində üç gün vaxt sərf etmişdir.

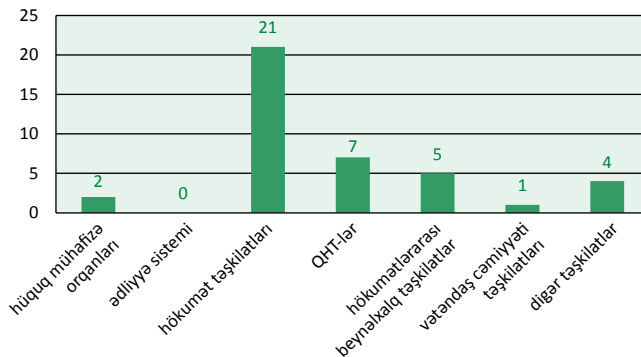
- Azərbaycanda (28-i kişi və 8-i qadın olmaqla) 36 şəxslə 14 müsahibə aparılmışdır;
- Gürcüstanda (6-sı kişi və 13-ü qadın olmaqla) 19 şəxslə 10 müsahibə aparılmışdır.
- Ermənistanda (19-u kişi və 18-i qadın olmaqla) 37 şəxslə 16 müsahibə aparılmışdır.

Müsahibə prosesində iştirak etmiş 92 nəfər şəxsin 58%-ni kişilər (n=53), 42%-ni isə qadınlar (n=39) təşkil edirdi ki, daha çox kişi iştirakçı Azərbaycanda qeydə alınmışdır (36 iştirakçının 28-i, başqa sözlə 78%-i kişilər idi). Üç ölkədə aparılmış müsahibələrin yarısından çoxunda hökumət təşkilatlarının nümayəndələri iştirak edirdi (n=21). Müsahibənin şablon forması (Əlavə C) bu müsahibələrin keçirilməsi üçün istifadə olunmuşdur və sözügedən ölkələrdə əldə olunmuş təcrübə əsasında bir daha nəzərdən keçirilmişdir

Müsahibə iştirakçılarının cinsi

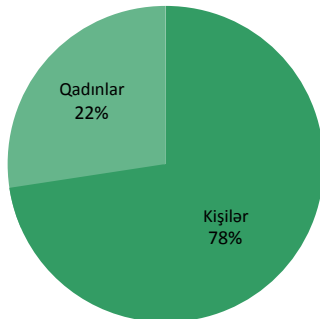

Müsahibədə iştirak etmiş təşkilatların profili

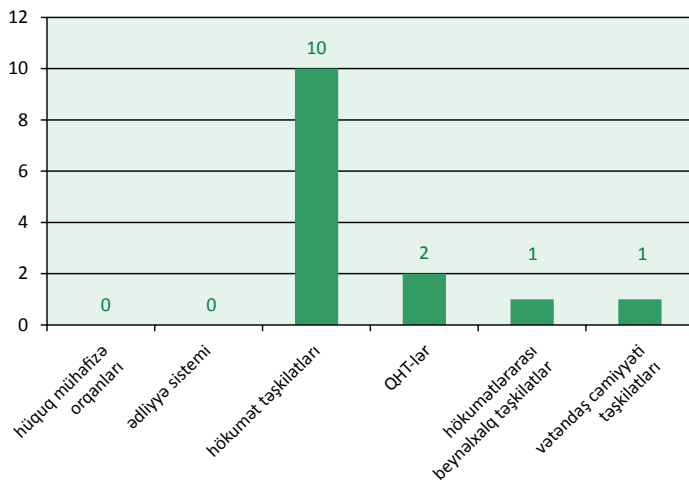

Azərbaycana gəldikdə, üç gün ərzində Bakı şəhərində ümumilikdə 36 şəxsi əhatə etməklə 14 müsahibə aparılmışdır. Həmin müsahibələrdən 10-u dövlət orqanları/ qurumları ilə aparılmışdır. Bundan başqa, Azərbaycandan yeddi nəfər elektron sorğuya öz cavablarını vermişdir.

Azərbaycandakı müsahibə iştirakçılarının cinsi

Azərbaycanda müsahibədə iştirak etmiş təşkilatların profili

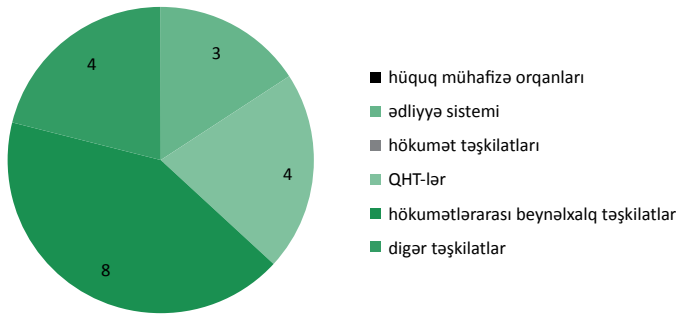
Elektron sorğunun paylanması:

Elektron sorğular (Əlavə D) BMqT tərəfindən tərcümə edilərək müvafiq təşkilatların müfəssəl müsahibələrdə iştirak etməmiş əməkdaşları arasında paylanmışdır. Həmin təşkilatların paytaxtdan kənarında çalışan əməkdaşlarının əhatə olunması BMqT-nin əlaqəli şəxslərindən xahiş edilmişdir. Müfəssəl müsahibə iştirakçıları elektron sorğuya cavab verə biləcək münasib həmkarları barədə öz təşkilatlarına təklif verməyə dəvət olunmuşdurlar. Bu xahişlə ilə bağlı verilmiş bir neçə təklif müfəssəl müsahibələrdə

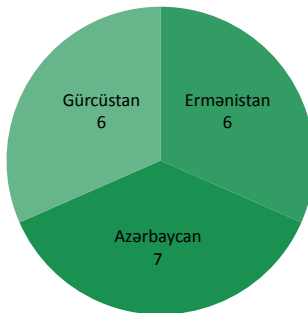
iştirak edənlərin çoxunun bu sahədə aparıcı təşkilatlarda işləmələrini təsdiq etmişdir. Elektron sorğu respondentləri isə bu sorğunu qiymətli töhfələrlə zənginləşdirə biləcək həmkarları ilə bölüşməyə dəvət olunmuşdur. Tamamlanmış sorğunun geri göndərilməsi üçün son tarix kimi 2016-cı il yanvarın 31-i müəyyən edilmişdir. Sorğunun müvafiq vaxtda və qaydada doldurulmasını və geri göndərilməsini təmin etmək üçün BMqT əməkdaşları əlaqədar təşkilatlarla bir növ vasitəçi rolunu oynayır.

7-si Azərbaycandan, 6-sı Gürcüstandan və 6-sı Ermənistandan olmaqla elektron sorğuya yalnız 19 cavab verilmişdir ki, hər bir ölkənin payına təxminən eyni sayda cavab düşürdü. Sorğuda iştirak etmiş 19 respondentin əksəriyyəti (68%-i) qadınlar idi (n=13). Respondentlərin əhəmiyyətli bir hissəsini hökumətlərarası təşkilatlar təmsil edirdi. Gürcüstandan olan sorğu respondentlərinin hamısı qadınlar idisə, Azərbaycandan olan yeddi respondentdən yalnız biri qadın idi. Sorğu respondentlərinin heç də hamısı bütün suallara cavab verməmişdir.

Sorğu respondentlərinin təmsil olunduğu (etdiyi) təşkilatlar

Sorğuya verilmiş cavabların sayı

Məlumatların təhlili və qiymətləndirmə hesabatının hazırlanması:

Tamamlanmış və konsultanta qaytarılmış bütün elektron sorğuların məlumatları təhlil məqsədi ilə müvafiq cədvəllərə daxil edilmişdir. Eyni zamanda, bütün müfəssəl müsahibələr üzrə qeydlər də müvafiq məlumat cədvəllərinə daxil edilmişdir. Bu proses tədqiqat ölkələri üzrə keyfiyyət məlumatlarının ümumiləşdirilməsinə, habelə verilmiş töhfələrin və perspektivlərin təhlilinə şərait yaratmışdır. Toplanmış məlumatlar gündəmdə olan mövzuların aktuallığına və növlərinə diqqətin yetirilməsi, beş əsas tematik mövzu üzrə nəticələrin əldə olunması və boşluqların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması üçün tövsiyələrin hazırlanması istiqamətində konsultanta köməklik göstərmişdir. Qiymətləndirmə hesabatının işlənilib hazırlanması zamanı məlumatların müvafiq cədvəllərə daxil edilməsi və təhlil olunması əsasında əldə edilmiş nəticələr başqa cür cədvəllərdə, müxtəlif qrafiklər və sxemlərdə öz əksini taparaq istifadə olunmuşdur. Öz növbəsində ehtiyacların qiymətləndirilməsi vasitəsi gələcəkdə qəbul və istifadə edilmə məqsədi ilə BMqT-yə təqdim etmək üçün təkmilləşdirilmişdir.

Tədqiqat nəticələrinin qiymətləndirilməsi seminarı:

Hesabatda əks olunmuş nəticələri təqdim etmək və əlaqədar təşkilatlar üçün təklif olunan tövsiyələrin qiymətləndirilməsi işinə həmin təşkilatları cəlb etmək məqsədi ilə üç tədqiqat ölkəsinin hər birində qiymətləndirmə seminarları təşkil olunmuşdur. Bu seminarların hər birində əsas nəticələrdən və tövsiyələrdən ibarət qısa prezentasiyalar təqdim olunmuşdur və təklif olunan tövsiyələri nəzərdən keçirmək üçün əlaqədar təşkilatları təmsil edən iştirakçıların qruplar üzrə bölgüsü aparılmışdır. 2016-cı il aprelin 25-də Bakı şəhərində keçirilmiş seminar zamanı iştirakçıların verdikləri rəylər əsasında hesabatın yekun variantı hazırlanmışdır.

1.3. Tədqiqatla bağlı məhdudiyətlər

Aparılmış tədqiqatla bağlı bir sıra məhdudiyətlər mövcuddur ki, onların da aşılınması vacibdir.

Üç ölkə üzrə məlumatların qeyri-bərabər və məhdud olması: Bir sıra əsas sənədlərin ölkələrdən bəziləri üçün köhnə, digərləri üçün isə nisbətən yeni olması masaüstü araşdırma zamanı hasil edilmiş müəyyən qənaətlərin təhrif olunmasına gətirib çıxarmışdır. Bəzi hallarda masaüstü araşdırmalar zamanı müəyyən edilmiş sənədlər bir sıra mənbələrdə təkrarlanan eyni məzmunun bir daha təkrarlanmasından ibarət idi. Məlumatlarla bağlı başqa bir məhdudiyət müəyyən edilmiş informasiyanın xarakterindən irəli gəlir: masaüstü araşdırmalar zamanı müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə, əlaqədar təşkilatlar arasında əməkdaşlıq və xüsusilə də insan alveri cinayətinin qarşısının alınması məsələlərinə dair informasiya ilə müqayisədə insan alverinə dair mövcud vəziyyətlə və tendensiyalarla, habelə təhqiqatlarla və cinayət təqibi ilə bağlı daha məzmunlu informasiya əldə olunmuşdur. Nəhayət, masaüstü araşdırma zamanı yalnız ingilis dilində mövcud olan sənədlər nəzərdən keçirildiyindən, başqa dillərdə mövcud olan dəyərli informasiya mənbələrinin bu araşdırmadan kənar qalması mümkün olmuşdur.

Üç tədqiqat ölkəsindən yalnız 19 (Azərbaycandan 7, Gürcüstandan 6 və Ermənistandan 6) sorğunun geri göndərilməsi məlumatların məhdud olmasının başqa bir səbəbidir. Bundan başqa, müfəssəl müsahibələrdə iştirak etmiş əməkdaşların sayı kifayət qədər çox olsa da, onlardan yalnız bəziləri müzakirələr zamanı fəallıq nümayiş etdirmişdir. Azərbaycanda keçirilmiş görüşlərdə ümumilikdə iştirakçıların sayı çox olmuş, lakin təyin edilmiş iştirakçılar müzakirələrə daha çox töhfə vermişdir. Gürcüstanda keçirilmiş görüşlərdə çox az sayda (19 nəfər) şəxs iştirak etmiş və onların əksəriyyəti müzakirələrdə fəallığı ilə seçilmişdir.

Qənaətlərin subyektivliyi: Ehtiyacların sürətli qiymətləndirilməsi ilə bağlı əsas məhdudiyyət əsas məlumat mənbəyi kimi əlaqədar təşkilatların subyektiv mülahizələrinə istinad etməkdən ibarət idi. Bu qiymətləndirmə insan alverinə dair vəziyyətlə bağlı subyektiv məlumatlar (və məlumat çatışmazlığı), həmçinin şəxsi baxışlar və qeyri-obyektivlik səbəbindən öz həssaslığı ilə seçilir. Aparılmış masaüstü araşdırmalar zamanı yuxarıda qeyd olunan məhdudiyyətlər nəzərə çarpsa da, onların sayının azaldılması üçün müəyyən işlər görülmüşdür. Lakin sonda müfəssəl müsahibələrin nəticələri əsas götürüldüyündən qiymətləndirmə hesabatında və bu hesabatda təklif olunan tövsiyələrdə insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində bütün cavab tədbirlərinin faktiki səmərəliliyi ilə müqayisədə əlaqədar təşkilatların insan alverinə qarşı mübarizə sahəsindəki cavab tədbirlərinin səmərəliliyi perspektivlərinə daha çox diqqət yetirilir.

Tədqiqat iştirakçılarının münasibliyi və seçimi ilə bağlı qeyri-obyektivlik: Əlaqədar təşkilatların müəyyənləşdirilməsi və cəlb olunması prosesinə xas olan seçimlə bağlı qeyri-obyektivlik qiymətləndirmə prosesi əsasında əldə olunmuş qənaətlərin subyektiv xarakterini daha da mürəkkəbləşdirir. Ehtiyacların qiymətləndirilməsi prosesinin dəstəklənməsi sahəsində BMqT-nin əsas rol sahibi olduğunu nəzərə alsaq əsas təşkilatlara və onların perspektivlərinə tədqiqat ölkələrində mövcud olan bütün baxışların müfəssəl bir təhlili əsasında deyil, məhz bu təşkilatların insan alverinə qarşı mübarizə, xüsusən də tərəfdaşlıq məsələlərinə yanaşması əsasında diqqət yetirilir. Bu cür seçimlə bağlı qeyri-obyektivliyin müsahibələr və sorğu zamanı verilmiş cavablara da təsir etməsi mümkündür, çünki bu hesabat BMqT-nin sifarişi əsasında hazırlanıb, tədqiqat iştirakçıları həmin təşkilatın sözügedən üç ölkədəki nümayəndəliklərinin əməkdaşları tərəfindən seçilib və əksər hallarda həmin əməkdaşlar müvafiq görüşlərdə iştirak edib.

Əsas təşkilatların iştirakı ilə müsahibələrin üç tədqiqat ölkəsinin paytaxt şəhərlərindən kənarında keçirilmədiyini nəzərə alsaq əldə olunmuş məlumatlar bu təşkilatların əyalətlərdə üzləşdikləri çətinlikləri deyil, paytaxt şəhərlərdə müşahidə olunan vəziyyətlə bağlı verdiyi cavabları özündə əks etdirir. Sorğu prosesi bu məhdudiyyətin qismən aradan qaldırılmasını və sorğu suallarına paytaxt şəhərlərdən kənarında işləyən əməkdaşlar tərəfindən müvafiq cavabların verilməsini nəzərdə tutsa da, bu suallara hər bir ölkə üzrə çox az sayda cavab təqdim olunmuşdur. Bununla əlaqədar olaraq, əldə olunmuş məlumatlar əsasən paytaxt şəhərlərdə verilmiş cavablardan irəli gəldiyindən ölkə səviyyəli çətinlikləri və baxışları özündə əks etdirmir və regional, habelə yerli səviyyəyə xas olan fərqləri nəzərə almır.

Metodologiya ilə bağlı başqa bir məhdudiyət tədqiqatda iştirak etmiş təşkilatların əməkdaşlarının seçimi ilə əlaqədardır. Ehtiyacların qiymətləndirilməsi prosesində (istər elektron sorğuda, istərsə də müfəssəl müsahibələrdə) iştirak etmək üçün seçilmiş əməkdaşların bu prosesdə iştirak etmək üçün seçilməmiş əməkdaşlardan fərqli, müsbət və ya mənfi təəssüratlara malik olmaları mümkündür. Bundan başqa, tədqiqat ölkələrinin səciyyəvi kontekstlərində mövcud olan siyasi və sosial gərginliklərin də müvafiq mülahizələrin obyektivliyinə təsir etməsi mümkündür.

Praktiki məhdudiyətlər: Ehtiyacların sıfırdan başlayaraq yekun təqdimatadək qiymətləndirilməsi üçün səkkiz aylıq müddət əvəzinə dörd ay nəzərdə tutulmuşdur. BMqT tərəfindən müvafiq loqistika və tərcümə dəstəyi göstərsə də, qiymətləndirməni bir şəxs həyata keçirmişdir. Ehtimal etmək olar ki, layihə üçün daha çox adam-saat ayrılsa idi aparılmış təhlillər və məlumatların müvafiq cədvəllərə daxil edilməsi prosesi daha müfəssəl xarakter daşıya bilərdi. Şifahi və yazılı tərcümələrin təmin olunmasında BMqT-yə etibar edilsə də, dillə bağlı yaranan çətinliklər əlavə məhdudiyətlərə səbəb olmuşdur. Müsahibəçidən eyni zamanda yazılı qeydlərin aparılması tələb olunmuş və səsyazma cihazlarından istifadə edilməmişdir.

Digər məhdudiyətlər: Mövcud məlumatlara əsasən Cənubi Qafqaz ölkələri arasında müşahidə olunan siyasi gərginliklərin insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq prosesinə mənfi təsir göstərməsi ilə yanaşı verilmiş cavablara da təsir etməsi mümkündür, çünki aparılmış qiymətləndirmə zamanı iştirakçıların digər tədqiqat ölkələri ilə müqayisədə məhz öz ölkəsinin bu sahədə daha güclü olduğunu nümayiş etdirmək cəhdləri nəzərə çarpmışdır. Mövcud olan gərginliklər səbəbindən qiymətləndirmə vasitəsinin müqayisə komponentlərinin sınaqdan səmərəli şəkildə keçirilməsi mümkün olmadıqından bu tədqiqat qeyri-müqayisəli hesab olunmalıdır.

Nəhayət, ilkin mərhələdə üç tədqiqat ölkəsi ilə bağlı nəticələri və tövsiyələri özündə əks etdirən vahid hesabatın hazırlanması nəzərdə tutulsa da, sonradan həmin hesabatın üç əlahiddə hesabatla əvəz olunması barədə qərar qəbul edilmişdir.

Bu hesabatda Azərbaycan Respublikası ilə bağlı nəticələr və tövsiyələr öz əksini tapmış və yekun dəyərləndirmə prosesində hesabatı Azərbaycan Hökumətindən əhəmiyyətli dərəcədə töhvə verilmişdir.

2. Nəticələr

2004-cü il insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirlərinin görülməsi baxımından vacib bir tarix hesab olunur: Daxili İşlər Nazirliyinin (DİN) İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin yaradılması ilə nəticələnmiş “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Milli Fəaliyyət Planı (MFP) Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir, İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator təyin olunmuşdur və insan alveri qurbanları üçün reabilitasiya mərkəzinin yaradılması barədə müvafiq göstəriş verilmişdir. 2005-ci ildə ölkə Parlamenti “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun qəbul etmişdir. Bilavasitə bu tədbirlərin həyata keçirilməsindən sonrakı illər ərzində müəyyən edilmiş insan alveri qurbanlarının və insan alveri ilə bağlı başlanmış cinayət işlərinin sayında sürətli artım müşahidə olunmuşdur (Aze16, səh.3). Ümumilikdə Azərbaycan Respublikasının bu sahədəki qanunvericilik bazası, siyasəti, institusional və əməliyyat tədbirləri beynəlxalq standartlara uyğun gücləndirilmişdir. Sayca üçüncü olan cari (2014-2018-ci illər üçün) MFP-də nəzərdə tutulmuş tədbirlərdə uşaq əməyinə qarşı mübarizə və qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi məsələlərinə xüsusi yer ayrılır.

Azərbaycan mənşə ölkəsi qismində: Türkiyədə, Rusiya Federasiyasında və Birləşmiş Ərəb Əmirliyində, habelə ölkə daxilində qadın və uşaqların cinsi istismarı, oğlan və kişilərin isə əməyinin istismarı baxımından Azərbaycan mənşə ölkəsi hesab olunur. 1990-cı illərin sonundan başlayaraq Azərbaycandan olan qadınlar Qərbi Avropada, daha böyük miqyasda isə Şərqdə yerləşən Türkiyə, Birləşmiş Ərəb Əmirliyi, Suriya Ərəb Respublikası, İran İslam Respublikası, bəzən Pakistan kimi müsəlman ölkələrində, həmçinin Hindistanda, İordaniyada və İndoneziyada fahişəliyə cəlb olunurlar (Aze16, səh.1). Azərbaycan vətəndaşlarının Pakistanda, Hindistanda, nisbətən az səviyyədə Çində insan alverinə məruz qalmalarını ehtimal etmək üçün diqqətəlayiq sübutlar mövcuddur; bununla yanaşı, Azərbaycandan olan insan alveri qurbanları 2011-ci ildə Əfqanıstanda da aşkar edilmişdir (Aze21, səh.17; Aze16, səh.3). Azərbaycandan olan miqrantlar Rusiya Federasiyasında, Türkiyədə, Birləşmiş Ərəb Əmirliyində və Almaniyada ticarət, inşaat, kənd təsərrüfatı, ərzaq və qablaşdırma, restoran və tədarük, ev qulluqçuluğu, seks-biznes və (Sibirdə) neft hasilatı sektorlarında istismara məruz qalırlar. Daxili orqanların çıxarılması məqsədi ilə Azərbaycan vətəndaşlarının insan alverinə məruz qalmaları barədə bəzi iddialar mövcud olsa da, dəyərləndirmə prosesi zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi qəzet və jurnallarda belə hallar bildirilərsə, onların araşdırıldığını və indiyə qədər heç bir halın müəyyən edilmədiyini bildirmişdir. Azərbaycan qadınları və qızları Yaxın Şərq ölkələrindən olan kişilərlə nikah bağlamağa məcbur edirlər və xüsusən İran İslam Respublikası ilə həmsərhəd ərazilərdə yaşayan yoxsul və dindar insanlar iranlı insan alverçilərinin

təklifləri qarşısında daha həssasdırlar. İran İslam Respublikasında, Əfqanıstanda və digər müsəlman ölkələrində bu cür qadın və qızların sayı barədə statistik məlumatların olmaması səbəbindən onların taleyi əksər hallarda naməlumdur (Aze16, səh.2). Müsahibənin iki iştirakçısı məcburi nikah məqsədi ilə insan alverinin böyük bir problem olmadığını qeyd etsə də, bir iştirakçı məcburi və erkən nikahları artmaqda olan və insan alverinə gətirib çıxaran bir problem kimi göstərmişdir. Sorğunun üç respondentı məcburi nikahı Azərbaycanda insan alverinin üç daha geniş yayılmış formalarından biri kimi ön plana çəkmişdir.

Bakı şəhəri Azərbaycandan olan insan alveri qurbanlarının əsas mənsə ərazisi olduğu bir halda, növbəti “yerləri” Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir və Şamaxı şəhərləri, İran İslam Respublikası ilə həmsərhəd rayonlar olan Lənkəran və Masallı, habelə Gürcüstanla qonşuluqda yerləşən Qazax və Şəki rayonları tuturlar (Aze16, səh.2). Bakı şəhərinin beynəlxalq hava limanı insan alveri üçün əsas kanal hesab olunur, eyni zamanda, yerüstü marşrutlarla aparılan insan alveri qurbanları əsasən Türkiyə ilə dövlət sərhədinə yaxın ərazilərə gətirilir, başqaları isə bilavasitə Türkiyəyə aparılmazdan əvvəl insan alverinə cəlb olunurlar (Aze16, səh.2). Əksər hallarda Azərbaycandan xaricə “səfərlər” asanlaşdırılması üçün vasitəçilərin xidmətlərindən istifadə olunur: adətən insan alverinin qurbanı olan kişilər vasitəçilər tərəfindən göstərilən xidmətlərə görə əvvəlcədən ödəniş edirlər, sonra isə səfər zamanı yaranan digər borcları ödəyirlər, insan alverinin qurbanı olan qadınlar isə bir qayda olaraq əvvəlcədən ödənişlər etmirlər və yaranan borcları məşğul olduqları fahişəlik hesabına ödəyirlər (Aze21, səh.18). 2000-ci ildən etibarən Gürcüstan ərazisi vasitəsi ilə Türkiyəyə aparılan qadınların sayının artması Azərbaycanın Gürcüstanla həmsərhəd, qərb rayonlarından olan insan alveri qurbanlarının sayının çoxalmasına gətirib çıxarmışdır (Aze16, səh.2). Aşkar edilmiş başqa bir marşrut cənub rayonlarından İran İslam Respublikasına və oradan digər Yaxın Şərq ölkələrinə istiqamətlənir.

Azərbaycan tranzit və təyinat ölkəsi qismində və ölkədaxili insan alveri: Öz coğrafi mövqeyinə görə Azərbaycan Əfqanıstandan, Yaxın Şərqdən (İran İslam Respublikasından, İraqdan), Cənubi Asiya və Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ölkələrindən olan miqrantlar üçün vacib tranzit ölkəsi hesab olunur (Aze21, səh.12). Avropaya aparılma barədə vədlərə aldanaraq Azərbaycanda inşaat sektorunda istismar olunan, sonra isə deportasiya edilən çoxlu sayda miqrant haqqında məlumatlar mövcuddur (Aze21, səh.13). Müsahibə iştirakçıları Azərbaycanın Mərkəzi Asiyadan Türkiyəyə istiqamətlənən marşrutda tranzit ölkəsi kimi istifadə olduğunu, insanların təyyarə ilə Bakıya gələrək Türkiyəyə getməzdən əvvəl İran İslam Respublikasının ərazisindən keçdiklərini, əksər hallarda isə Azərbaycana etibarlı vizalar əsasında gələrək İran İslam Respublikasına qanunsuz səyahət etdiklərini təsdiq etmişdirlər.

Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Ekspertlər Qrupunun (GRETA) 2014-cü il hesabatında və Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının (ATƏT) Xüsusi Məruzəçisi tərəfindən 2013-cü ildə qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycanda müşahidə olunan iqtisadi inkişaf miqrantlar üçün cəlbədiçilərin amil rolunu oynayaraq inşaat, kənd təsərrüfatı və məişət sektorlarında əməyin istismarı məqsədilə insan

alveri ilə nəticələnmişdir və, eyni zamanda, (cinsi istismar, məcburi dilənçilik və əməyin istismarı məqsədi ilə) ölkədaxili insan alveri hallarının baş verməsinə gətirib çıxarmışdır. Azərbaycanı cinsi istismar məqsədi ilə gətirilən insan alveri qurbanlarının Çindən, Rusiyadan, Türkiyədən, Özbəkistandan, Ukraynadan və Qırğızıstandan olmaları barədə məlumatlar mövcuddur (Aze21, səh.17). Digər məlumatlara əsasən ilk növbədə neft şirkətləri tərəfindən qoyulan sərmayələrin artması səbəbindən ölkə istiqamətində miqrasiya axınlarının intensivləşməsi Cənubi-Şərqi Asiya ölkələrindən, əsasən Pakistandan, sonra isə Çindən, Hindistandan, İran İslam Respublikasından, Banqladeşdən və Mərkəzi Asiya ölkələrindən (əsasən Özbəkistandan və Türkmənistandan) ucuz işçi qüvvəsinin cəlb olunması ilə nəticələnmişdir (Aze17, səh.9). Müsahibə iştirakçılarından bəziləri Azərbaycana istiqamətlənən əməkçi miqrant axınlarının hal-hazırda baş verən iqtisadi böhran nəticəsində azala biləcəyini ehtimal edirlər, digərləri isə bu səbəbdən xaricdə iş axtaran Azərbaycan vətəndaşlarının sayının və istismara məruz qalma riskinin artacağını düşünürlər. Verilən məlumatlara görə Azərbaycanda uşaqlar əsasən kənd təsərrüfatı sektorunda (o cümlədən, pambıqçılıqda, çayçılıqda və tütünçülkdə) əməyin istismarına və seks-biznesdə cinsi istismarın ən ağır formalarına məruz qalırlar (Aze29, səh.1). Xüsusilə Roman uşaqlarının məcburi dilənçiliyə, həmçinin yolkənarı ticarətdə, çayxanalarda və şadlıq saraylarında məcburi əməyə cəlb edilməsi halları da vurğulanır. Müsahibənin bir iştirakçısı bildirmişdir ki, uşaqlar belə bir vəziyyətə öz valideynləri tərəfindən güclə cəlb olunduqda müvafiq orqanlar bunun qarşısının almaq üçün tərəddüd edirlər. Azərbaycana ev qulluqçusu kimi işləməyə gələrək sonradan ev köləliyinə məruz qalmış Filippinli qadın insan alveri qurbanlarına dair məlumatlar narahatlıq doğuran məsələ kimi qeyd olunmuşdur (Gen1; Aze30, səh.11, səh.31). Azərbaycan Hökuməti müəyyən edilmiş məcburi əmək qurbanlarının azyaşlı olmadığını və yalnız bir nəfər azyaşlının məcburi əməyin qurbanı kimi müəyyən edildiyini bildirmişdir.

İnsan alverçilərinin və insan alveri qurbanlarının profilləri: Müsahibənin bir iştirakçısı subay və ya boşanmış gənc qadınların insan alverinə xüsusən həssas olduqlarını bəyan etmişdir. Digər iştirakçı isə sərhədyanı regionlarda yaşayan insanların bu məsələ ilə bağlı həssas olduqlarını vurğulamışdır. Bakı şəhərində keçirilən tədqiqata əsasən, insan alverinə cəlb edənlərin çoxunun naməlum qadınlardan və ya işəgötürmə agentliklərindən ibarət olması qeyd olunsada, adətən qadınların cinsi istismara öz tanışları və yaxınları tərəfindən cəlb edilməsi bildirilmişdir (Aze16, səh.2). Cəlb edənlər və insan alveri qurbanları bir ailədən və ya tanış şəbəkələrdən olduqda müvafiq istismardan gəlir əldə etmək niyyətində olanları belə bir məramı olmayan insanlardan ayırmaq çətin iş çevrilə bilər (Aze21, səh.18-19). İnsan alverçilərinin profillərinə aid məsələlərə diqqət yetirmiş altı nəfər müsahibə iştirakçısından dördü Azərbaycanda mütəşəkkil cinayətkarlığın olmadığını əsas gətirərək bu ölkədə insan alveri cinayətlərinin mütəşəkkil dəstələr tərəfindən törədilmədiyini barədə fikir söyləmişdir. Lakin müsahibənin bir iştirakçısı nüfuzlu əlaqələrə malik olan şirkətlərin məcburi əmək qüvvəsindən istifadə etdiyini ehtimal etmişdir. Eyni zamanda, əmək qüvvəsinə olan təklif və tələbatın əlaqələndirilməsi məsələləri ilə qeyri-formal məşğul olan vasitəçilərin də bu sahədə aparıcı rola malik olmaları qeyd edilmişdir.

2.1. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi vəzifəsinin xüsusi polis qurumu olan Daxili İşlər Nazirliyinin İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Nazirlər Kabinetinin “İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydaları haqqında” 2008-ci il tarixli, 21 nömrəli Qərarının 7-ci bəndinə əsasən insan alveri cinayətinin qurbanları və ehtimal olunan qurbanları 24 saatdan gec olmayaraq xüsusi polis qurumuna təhvil verilməlidir. İnsan alveri cinayəti qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanların təhvil verilməsi prosesində onların hüquq və azadlıqları, şərəf və ləyaqəti pozulmamalı və onlar barədə müvafiq sənədlər yalnız xüsusi polis qurumunun növbətçisinə təhvil verilməlidir, habelə insan alveri qurbanlarının və ya ehtimal edilən qurbanların başqa polis qurumuna, yaxud hüquq-mühafizə orqanına təhvil verilməsi qadağandır (Aze7).

Müəyyənləşdirmə prosesi

İnsan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə prosesində iştirak edən əsas təşkilatlar Daxili İşlər Nazirliyinin İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsindən, Dövlət Miqrasiya Xidmətindən, Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətindən, Dövlət Sərhəd Xidmətindən, və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyindən ibarətdir.¹ İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi istiqamətləndirilmiş şəxsin insan alverinin qurbanı olub-olmaması barədə qərar qəbul edir. İstiqamətləndirmə QHT tərəfindən həyata keçirildikdə həmin QHT qiymətləndirmə prosesində, o cümlədən, insan alveri cinayətinin ehtimal olunan qurbanı ilə müsahibənin aparılmasında iştirak edə bilər, istiqamətləndirmə başqa bir təşkilat tərəfindən həyata keçirildikdə isə kənar iştirak olmadan yalnız İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi müvafiq işlərin aparılmasında məsuliyyət daşıyır. “İnsan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi Qaydaları (indikatorları) barədə” 131 nömrəli Qərarın 6-cı bölməsi müəyyənləşdirmə sorğusunun dörd mərhələsini, o cümlədən, ilkin yardım mərhələsini (bölmə 6.4), bilavasitə sorğu mərhələsini (bölmə 6.5), indikatorların yoxlanma mərhələsini (bölmə 6.6) və bərpa planının yerinə yetirilməsi mərhələsini (6.7) nəzərdə tutur. Eyni zamanda, həmin Qərarın 6.2-ci bölməsində qanuni nümayəndənin, zəruri hallarda isə həkimin, psixoloqun, qəyyumluq və ya himayə orqanının nümayəndəsinin iştirakı ilə insan alverindən zərər çəkməsi ehtimal olunan uşaqların müəyyənləşdirilməsi məsələsinə xüsusi yer ayrılır.

131 nömrəli Qərar məlumat mübadiləsinin əlaqələndirilməsi üzrə tədbirlərin gücləndirilməsi, hüquq mühafizə orqanları tərəfindən digər ölkələrdə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi, cinsi xarakterli xidmətlərin göstərilməsində istifadə olunan obyektlərdə reydlərin keçirilməsi, tikinti sahələrində, bazarlarda, vağzalarda

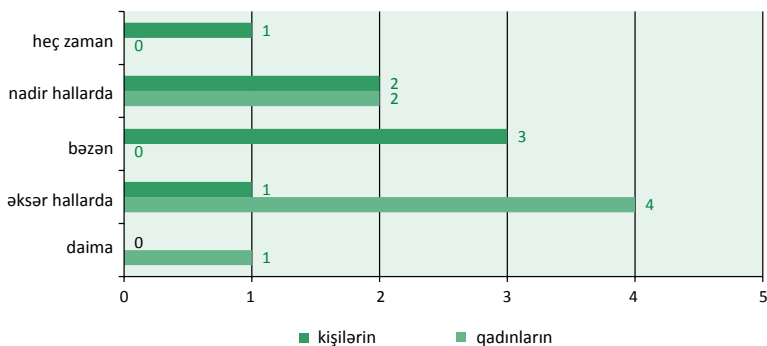
¹ Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi Qaydalarının 2.2-ci paragrafına əsasən yaradılmış idarələrarası komissiyanın tərkibi Azərbaycan Respublikasının nazirlikləri, idarə və xidmətlərinin nümayəndələrindən ibarətdir, məsələn: Daxili İşlər Nazirliyi, Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti, Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Baş Prokurorluq, Dövlət Gömrük Komitəsi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Sərhəd Xidməti, Dövlət Miqrasiya Xidməti.

və bu kateqoriyadan olan digər obyektlərdə monitorinqlərin keçirilməsi, miqrantların daha çox olduğu “qara əmək birjalari”nda reydlərin keçirilməsi, kütləvi-informasiya vasitələrində, internetdə və digər yerlərdə verilmiş reklamların monitorinqi, əmək və əhalinin sosial müdafiəsi, təhsil və səhiyyə orqanları, eləcə də QHT-lər tərəfindən hər hansı bir məlumat əldə edildikdə bu barədə dərhal xüsusi polis qurumuna məlumat verilməsi vasitəsi ilə müəyyənləşdirmə üçün proaktiv tədbirləri nəzərdə tutur. Eyni zamanda, bu Qərarla, o cümlədən ayrı-ayrı cinayətlərin aşkarlanması məqsədi ilə reydlərin həyata keçirilməsindən, təhqiqatların aparılmasından, (QHT-lər, sosial işçilər kimi) üçüncü tərəfin müraciətindən, mətbuatda dərc edilmiş məlumatların əldə edilməsindən ibarət reaktiv tədbirlər öz əksini tapıb.

Müvafiq orqanlar insan alverinə məruz qalmış şəxslər barədə nə cür bilir

Təcrübədə müəyyənləşdirmə prosesi proaktiv deyil, daha çox reaktiv xarakter daşıyır: müsahibənin hökumət təşkilatlarını təmsil edən iki iştirakçısı ictimaiyyətin insan alveri halları barədə dövlət orqanlarına məlumat vermək məsuliyyəti daşdığını qeyd etmişdir. Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz (ICMPD) bildirmişdir ki, müəyyənləşdirmə sahəsindəki boşluqlar insan alveri qurbanlarının olması ehtimal edilən yerlərdə proaktiv aşkarlama tədbirlərinin yetərinə həyata keçirilməməsi, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının müəyyənləşdirmə sorğularına lazımi səviyyədə cavab edilməməsi və insan alveri qurbanlarının istintaqla əməkdaşlıq etmək arzusunda olmaması ilə müəyyən dərəcədə əlaqədardır (Aze17, səh.19). Məlumatlara əsasən İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi fahişəlik əməllərinin baş verməsi ehtimal olunan obyektlərdə proaktiv monitorinq tədbirlərini həyata keçirir və insan alverçilərinin potensial qurbanları hədəfə götürmək üçün reklamlar vermək zərurətini nəzərə alaraq müvafiq monitorinq işlərindən faydalanır (Aze18, səh.25-29). Aşkar edilmiş faktların böyük əksəriyyəti cinsi istismar üçün xaricə aparılaraq təyinat ölkəsində və ya vətənə qayıtdıqda müəyyən edilmiş və yaxud bəzi hallarda özü barədə məlumat vermiş Azərbaycan qadınları ilə əlaqədar idi (Aze30, səh.31). ABŞ Dövlət Departamentinin 2015-ci il “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabatında göstərilir ki, 2013-cü ildə Azərbaycanda cinsi istismara məruz qalmış 40 insan alveri qurbanı və əməyin istismarına məruz qalmış 16 insan alveri qurbanı qeydə alınmışdırsa, 2014-cü ildə cinsi istismar məqsədi ilə 50 qadının və bir qızın, habelə əməyin istismarı məqsədi ilə üç kişinin müəyyən edilməsi faktı müvafiq orqanlar tərəfindən təsdiqlənmişdir. Qeydə alınmış 54 insan alveri qurbanından 35 qadın və 3 kişi DİN-nin müvafiq sığınacağına göndərilərək orada hüquqi, tibbi və psixoloji yardım almışdır (Gen1).

3.2.3. və 3.2.4. İnsan alverinin qurbanı olan qadınların və kişilərin müəyyənləşdirilməsi və istiqamətləndirilməsi

Əməkçi miqrantların istismarı, uşaqların və yaşlıların məcburi dilənçiliyə cəlb edilməsi, ev kəlaləti və ölkədaxili (xüsusən kəndlərdən şəhərlərə istiqamətlənən) insan alveri, insan alverinin qurbanı olan kişilər, o cümlədən, qanunsuz miqrantlar daha çox diqqət tələb edən məsələlər kimi qeyd olunmuşdur (Aze17, səh.19; Aze30, səh.32-33). İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi, Dövlət Miqrasiya Xidməti və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilmiş proaktiv monitorinq tədbirlərinə baxmayaraq inşaat, kənd təsərrüfatı və ev qulluqçuluğu sektorlarında az sayda aşkarlama halları qeydə alınmışdır. Bunun səbəbinin həmin sektorlarda istismar hallarının olmaması ilə bağlı olduğu güman edilir. Həmçinin potensialların daha da artırılması və təlimlərin keçirilməsi aşkarlanma hallarının artmasına töhfə verə bilər (Aze30, səh.33). Sorğu respondentləri səlahiyyətli orqanların insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi sahəsindəki potensialının “qənaətbəxş” (n=4) və ya “nə qənaətbəxş, nə də ki qeyri-qənaətbəxş” (n=2) və ya “qeyri-qənaətbəxş” (n=1) olduğunu hesab etmişdirlər. Eyni zamanda, onlar insan alverinin qurbanı olan kişilərlə müqayisədə daha çox sayda qadının müəyyən olunduğunu hesab etmişdirlər. İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbilərə gəldikdə, respondentlər onların “adətən” müəyyən edildiyini (n=3), bir respondent onların “bəzən” müəyyən edildiyini (n=1), iki respondent isə onların “nadir hallarda” müəyyən edildiyini (n=3) hesab etmişdirlər.

2011-ci ildə yeni qanunun tətbiqindən sonra əmək müfəttişlərinə yalnız qeydiyyatdan keçmiş şirkətlərdə yoxlama aparmaq icazəsi verilir və həmin şirkətlərin yoxlama barədə əvvəlcədən məlumatlandırılması tələb olunur. Bu tələblər müəyyənləşdirmə sahəsində əsas maneə kimi qeyd edilmişdir. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları müvafiq bildirişin üç gün əvvəl təqdim edilməsinin tələb olunduğunu təsdiq edərək, “siqnal” daxil olduqda qəfil yoxlamalar aparmaq imkanına malik olduqlarını da qeyd etmişdirlər. Lakin ABŞ Əmək Departamentinin “Uşaq əməyinin ən pis formalarına dair faktlar haqqında” 2014-cü il tarixli Hesabatında bildirilir ki, əksər hallarda uşaq əməyi ilə əlaqədar qəfil yoxlamaların subyektləri bu cür yoxlamalar barədə qeyri-rəsmi kanallar vasitəsilə əvvəlcədən xəbərdar edilir (Aze29). Vətəndaş

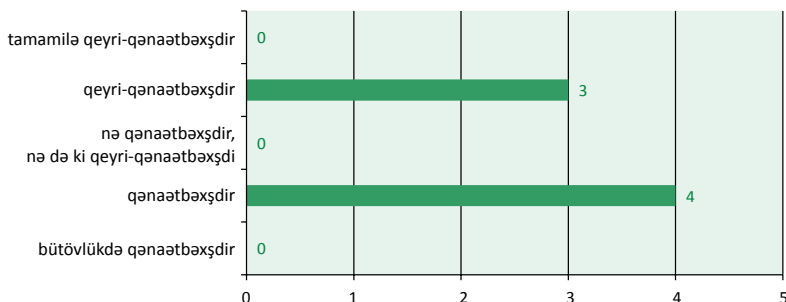
cəmiyyətini təmsil edən respondentlər də əmək yoxlamlarının aparılmasına qoyulmuş iki illik qadağa, habelə yoxlamların həyata keçirilməsi üçün icazənin Ədliyyə Nazirliyindən və İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyindən əldə olunması tələbi ilə əlaqədar öz narahatlıqlarını ifadə etmişdirlər. Eyni zamanda, vətəndaş cəmiyyətini təmsil edən respondentlər və Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları yoxlanılacaq müəssisələrin dövlət qeydiyyatından keçməsinin tələb olunduğunu və qeydiyyatdan keçməmiş sahibkarlıq subyektlərində yoxlamların aparılmasının qadağan edildiyini bildirmişdirlər. Bu cür tələblər ağır iş şəraiti ilə bağlı dözümlülüyün nümayiş etdirilməsi və əmək məsələlərinin potensial cinayətlərdən deyil işgötürənlə işçi arasında mübahisələrdən ibarət olması barədə fikirlərlə birlikdə mümkün insan alveri hallarının hüquq mühafizə orqanları əməkdaşları və əmək müfəttişləri tərəfindən aşkarlanmamasına gətirib çıxarır. Keçirilmiş müsahibələr zamanı həm Dövlət Miqrasiya Xidmətinin, həm də Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları iş zamanı rast gəldikləri vəziyyətlərin məcburi əmək və ya insan alveri hallarından deyil, ilk növbədə Əmək Məcəlləsi tələblərinin inzibati qaydada pozulmasından ibarət olduğunu bildirərək əmək fəaliyyəti kontekstində nə əməyin istismarı, nə də ki insan alveri hallarının mövcud olmadığını bəyan etmişdirlər.

2014-cü ildə GRETA-ya təqdim olunmuş məlumatlara əsasən polis orqanları (o cümlədən, İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi bəzi hallarda Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti və Azərbaycan Sahibkarlar Konfederasiyası ilə birlikdə) əməkçi miqrantların işlədikləri inşaat obyektlərində və digər yerlərdə reydlər və nəzarət tədbirləri həyata keçirərsələr də, bu insan alveri qurbanlarının aşkar edilməsi ilə nəticələnməmişdir. İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinə məcburi əmək halları ilə bağlı təqdim olunmuş hesabatlara əsasən müvafiq obyektlərdə aparılmış yoxlamalar nəticəsində bu cür hallar aşkar olunmamışdır (Aze30, səh.31). Eyni zamanda, məcburi uşaq əməyindən istifadə hallarını müəyyən etmək üçün tütüncülük təsərrüfatlarının monitorinqi həyata keçirilmişdir və müvafiq orqanlar 2010-2011-ci illər ərzində bu məqsədlə keçirilmiş 300-dən çox reydlər zamanı bir sıra qanunauyğunsuzluqların aşkar edildiyini, lakin məcburi əmək məqsədi ilə insan alveri hallarının müəyyən edilmədiyini bildirmişdirlər (Aze30, səh.31). Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 2013-cü ildə İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə İşçi Qrup, İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə QHT Koalisiyası və digər QHT-lər mümkün insan alveri hallarını müəyyən etmək məqsədi ilə ölkənin 18 regionunda yerləşən 31 ferma təsərrüfatında, 4 fabrikada, 8 yol inşaat ərazisində monitorinqlər həyata keçirərsələr də, bu cür hallar aşkar etməmişdirlər (Aze30, səh.32). GRETA ölkə daxilində insan alverinin qurbanı olan uşaqların müəyyən edilməsi sahəsində mövcud çatışmazlıqları vurğulamışdır: küçə uşaqları və ya küçədə dilənçiliklə məşğul olan uşaqlar saxlanılaraq səfillər üçün mərkəzlərə gətirilirlər və onların dilənçiliyə və ya işləməyə məcbur edilib-edilməməsi faktı lazımi səviyyədə yoxlanılmadan üç saat ərzində azadlığa buraxılırlar. Eyni zamanda, müvafiq orqanlar tərəfindən izah olunmuşdur ki, kənd təsərrüfatı sektorunda valideynləri tərəfindən işlədilan uşaqların əməyi məcburi əmək hesab olunmur və bu cür vəziyyət insan alveri halı sayılmır (Aze30, səh.32). Sorğu respondentlərindən ikisi uşaqların “həmişə” müəyyən edildiyini və istiqamətləndirildiyini, ikisi bunun “əksər hallarda”, biri – “bəzən”, ikisi isə “nadir hallarda” baş verdiyini hesab etmişdirlər.

Özünü aşkarlama

Daxili İşlər Nazirliyinin "İnsan alveri cinayətindən zərər çəkmiş şəxslərə və insan alverinin potensial qurbanlarına" xidmət edən "Qaynar xətt" haqqında" 2007-ci il 12 oktyabr tarixli, 590 nömrəli əmrinə əsasən 2007-ci ilin oktyabr ayında insan alverinin qurbanları üçün "qaynar xətt" DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən istifadəyə verilmişdir. Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 2014-cü ildə "qaynar xətt" vasitəsi ilə müxtəlif məsələlərə aid 13.216 zəng qəbul olunmuşdur ki, onların da yalnız 28-i insan alveri məsələləri ilə əlaqədar idi.² Aparılmış qiymətləndirmə zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən bildirilmişdir ki, 2015-ci ildə 152 nömrəli "qaynar xətt" vasitəsi ilə 13.000-dən çox zəng daxil olmuşdur və bu zənglərdən yalnız 20-i insan alveri məsələləri ilə əlaqədar idi. Bu "qaynar xətt" yalnız ölkədaxili telefon zənglərini qəbul edir və bununla yanaşı ölkədə daha üç "qaynar xətt" fəaliyyət göstərir: onlardan biri Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzinə, ikisi isə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına məxsusdur.

S. 3.1.6. Özünü aşkarlama mexanizmləri (məsələn, dövlət orqanlarının/ QHT-lərin "qaynar xətt"ləri)

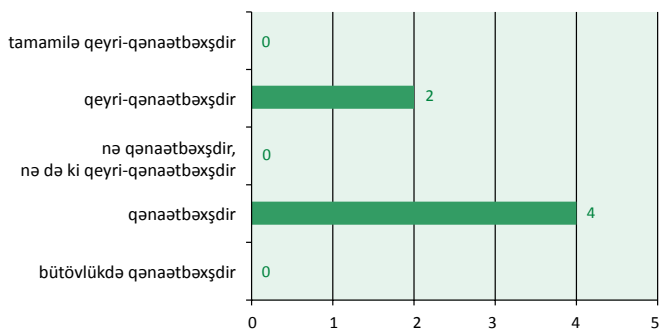
Müsahibə iştirakçılarından bəziləri belə bir fikir söyləmişdirlər ki, geniş ictimaiyyətin "qaynar xətt" barədə məlumatı artıb və insan alveri qurbanlarının çoxu İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinə inandığından buraya birbaşa müraciət edərək özünü aşkarlama mexanizmləri vasitəsi ilə müəyyən edilmişdir. Digərləri "qaynar xətt"lərin səmərəliliyi barədə fərqli düşüncələr. ICMPD həmin "qaynar xətt"lərin televiziya kanallarında və kütləvi informasiya vasitələrində, habelə dəniz və hava limanlarında, sərhəd-buraxılış məntəqələrində reklam edilməməsi səbəbindən geniş ictimaiyyət üçün məlum olmadığını qeyd etmişdir (Aze17, səh.10). Sorğu respondentləri özünü aşkarlama mexanizmlərinin ya qənaətbəxş (n=4), ya da qeyri-qənaətbəxş (n=3) olduğunu hesab etmişdirlər.

² www.mia.gov.az/index.php?/en/content/153/

Müəyyənləşdirmə kriteriyaları və indikatorları

“İnsan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi Qaydaları (indikatorları) barədə” 131 nömrəli Qərarın 8-ci bölməsi müvafiq qiymətləndirmənin aparılması üçün istifadə edilə biləcək əlavə materialları/sənədləri özündə əks etdirir. Üçüncü bölmə ümumi indikatorları (bölmə 3.1.1), uşaq alverinə aid indikatorları (bölmə 3.1.2), cinsi istismara aid indikatorları (bölmə 3.1.3), əməyin istismarına/xidməti istismara aid indikatorları (bölmə 3.1.4) və məcburi ev qulluğuna (ev köləliyinə) aid indikatorları (bölmə 3.1.5) nəzərdə tutur. 5-ci bölmə müəyyənləşdirmə zamanı təhlil edilən parametrləri, 7-ci bölmə isə insan alveri qurbanlarının vəziyyətini qiymətləndirmək üçün onlara veriləcək sualları təsbit edir (Aze6). MFP-nin 13.1.5-ci bəndi Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi (MİM) üçün nəzərdə tutulmuş geniş təkmilləşdirmə işlərinin bir hissəsi kimi indikatorlar sahəsində boşluqların olması faktını qəbul edir. Tədqirəlayiq haldır ki, 2014-2018-ci illər üçün MFP MİM indikatorlarının və qaydalarının daha da təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur.

S. 3.1.5. Indikatorlar, yoxlama suallar siyahıları, digər müəyyənləşdirmə vasitələri

Müsahibə iştirakçılarında yalnız biri 2009-cu il tarixli indikatorları qeyd etmişdir. Digər iştirakçılar öz işlərində istifadə etdikləri hansısa konkret indikatorları və ya başqa vasitələri göstərməmişdirlər və ya sadəcə olaraq tətbiq olunan ümumi indikatorlara istinad etmişdirlər. Sorğunun dörd respondentı indikatorların, yoxlama suallar siyahılarının və digər müəyyənləşdirmə vasitələrinin “qənaətbəxş” (n=4), üç respondentı isə “qeyri-qənaətbəxş” (n=2) olduğunu hesab etmişdirlər. Sorğunun iki respondentı müəyyənləşdirmə metodikasının və mexanizmlərinin gücləndirilməsi zərurəti barədə fikir söyləmişdirlər. Bir respondent müəyyənləşdirmə səviyyəsinin aşağı olmasını təkmilləşdirilməsi və mövcud tendensiyalara daha da uyğunlaşdırılması tələb olunan indikatorların geniş xarakter daşması ilə əlaqələndirmişdir.

GRETA və başqaları insan alverinə dair işlərin Daxili İşlər Nazirliyinə istiqamətləndirilməsi tələbinə əməl etmək məqsədi ilə “ön cəbhədə” çalışan əməkdaşlara (polis, prokurorluq və digər hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarına) müxtəlif əlaqədar tədbirlər barədə təlimlərin keçirilməsi zərurətini vurğulamışdılar (Aze30, səh.31).

Eyni zamanda, ekspertlər insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üçün sorğu aparma üsulları ilə əlaqədar Dövlət Miqrasiya Xidmətinin və Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları üçün təlim proqramlarının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi zərurətini ön plana çəkmişdirlər.

Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
1.1	İnsan alveri qurbanları ilə bağlı vəzifələri və məsuliyyəti nəzərdə tutan Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi (MİM)	İnsan alveri qurbanları ilə bağlı MİM mövcuddur	MİM əlaqədar tərəflərin səlahiyyətlərini, habelə əlaqələndirmə, müdafiə və yardım məsələlərini nəzərdə tutur	Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları MİM-ə daxil edilib və öz vəzifələri barədə məlumatlıdır	Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları MİM əsasında insan alveri qurbanlarını istiqamətləndirirlər və onlara kömək edirlər
1.2	Müəyyənləşdirmə üçün formal proseslər	İnsan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üçün formal proseslər mövcuddur	İnsan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üçün formal proseslər istiqamətləndirmə mexanizmləri ilə əlaqəlidir	Müəyyənləşdirmə üçün formal proseslərdən ardıcıl istifadə olunur	Əlaqədar tərəflər müəyyənləşdirmə prosesləri əsasında müvafiq xidmətlərə çıxış imkanlarının artması qənaətinə diqqət edirlər
1.3	İndikatorlar, yoxlama suallar siyahıları, digər müəyyənləşdirmə vasitələri	Müəyyənləşdirmə vasitələri mövcuddur, əlaqədar tərəflər bu vasitələr barədə məlumatlıdır və onlardan istifadə edirlər	Müəyyənləşdirmə vasitələri təcrübədə insan alverinə qarşı mübarizədə tətbiq olunur (məsələn, vasitələrin bütün növləri)	Bəzi əlaqədar tərəflərin istifadə etdiyi müəyyənləşdirmə vasitələri qismən səmərəlidir	Bütün əlaqədar tərəflərin istifadə etdiyi müəyyənləşdirmə vasitələri bütövlükdə səmərəlidir
1.4	Özünü aşkarlama mexanizmləri (məsələn, "qaynar xətt"lər, posterlər, reklamlar)	Özünü aşkarlama mexanizmləri mövcuddur	İctimaiyyət özünü aşkarlama mexanizmləri barədə kifayət qədər məlumatlıdır	İnsan alverinin bəzi qurbanları özlərini aşkar edirlər (mexanizmlər qismən səmərəlidir)	Əlaqədar tərəflər özünü aşkar etmə hallarının artması qənaətinə diqqət edirlər
1.5	İstiqamətləndirmə mexanizmləri ilə yardım və müdafiə xidmətləri arasında əlaqə	Müdafiə və yardım xidmətləri ilə əlaqəli istiqamətləndirmə mexanizmləri mövcuddur	Hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edən insan alveri qurbanlarından ayrılmış insan alveri qurbanlarının istiqamətləndirilməsi	İstiqamətləndirmə mexanizmləri müəyyən edilmiş insan alverinin bəzi qurbanları üçün xidmətlərin göstərilməsi ilə nəticələnir	İstiqamətləndirmə mexanizmləri müəyyən edilmiş insan alveri qurbanlarının hamısına xidmətlərin göstərilməsi ilə nəticələnir

Qeyd: Mümkün təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını nəzərdə tutan məsələlər yaşıl rəngli fonda verilir.

2.2. Yardım və müdafiə

Həm 2014-2018-ci illər üçün MFP, həm də “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun müfəssəl yardım və müdafiə tədbirlərini nəzərdə tuturlar. Lakin qeyd edilmişdir ki, 2014-cü ilin noyabr ayında “Qrant haqqında” Qanuna, “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” Qanuna və inzibati Xətalər Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklər vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının xarici donorlardan qrantlar əldə etmək imkanlarını məhdudlaşdırmışdır və bu isə təşkilatları inzibati prosedurların pozulmasına görə cərimələnmək riskinə məruz qoyur. Bundan başqa, hökumət, o cümlədən, İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən insan alveri qurbanlarına yardım üçün ayrılan maliyyə vəsaitləri insan alveri qurbanlarını sığınacaq və yardımla təmin edən QHT-lər üçün nəzərdə tutulmayıb. Nəticədə bir neçə QHT əsas işlərin görülməsi üçün tələb olunan maddi vəsaitin çatışmazlığından əziyyət çəkir və təmənnasız işləməyə davam edən əməkdaşların çoxuna görülən işlərə görə ödənişlər edə bilmir. Bu problemlər Bakı şəhərindən kənarında yerləşdiklərinə görə beynəlxalq təşkilatlara çıxış imkanları məhdud olan QHT-lər üçün daha da ağırlaşır. Qısası, insan alveri qurbanlarına və insan alverinə məruz qalmaq riski ilə üzləşən insanlara vacib xidmətlər göstərən QHT-lər fəaliyyətlərini davam etdirmək üçün resurslarının məhdud olduğunu və ya olmadığını bildirmişdir. Buna baxmayaraq, Azərbaycan Hökuməti, İnsan alverinə qarşı mübarizə koalisiyasının üzvü olan QHT-lərin fəaliyyətlərini davam etdirdiyini bildirmişdir.

Sığınacaqlar

İnsan alveri qurbanları kimi müəyyən edilmiş və ya bu sahədə cinayət mühakiməsi prosesi ilə əməkdaşlıq edən insanlar üçün nəzərdə tutulmuş qapalı müəssisə tipli dövlət sığınacağı Bakı şəhərində DİN nəzdində fəaliyyət göstərir. İnsan alverinin qurbanı olan kişilər, qadınlar və uşaqlar bir binada yerləşdirilir. Bu sığınacaq ümumilikdə 54 nəfər üçün nəzərdə tutulub və 2009-cu ildə binanın üçüncü mərtəbəsində uşaqlar üçün xüsusi yer təşkil edildikdən sonra buraya insan alverin qurbanı olan 2 uşaq yerləşdirilmişdir (Aze17, səh.11). 2014-cü ildə DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi sığınacağın əsaslı təmiri üçün 120.000 ABŞ dolları həcmində maliyyə vəsaiti ayırmışdır (Aze29). Bir neçə mənbə dövlət sığınacağının kifayət qədər istifadə edilmədiyini, QHT sığınacaqlarının isə maliyyə çatışmazlığından və burada qalan insan alveri qurbanlarının sayının həddindən artıq çox olmasından əziyyət çəkdiyini iddia edir. Lakin İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi statistikaya əsasən qurbanların 90-95%-nin dövlət sığınacağında qaldığını və zəruri hallarda qurbanlarının şəxsi mənzillərdə yerləşdirildiyini və onların təhlükəsizliyinin təmin edildiyini bildirmişdir. Aparılmış qiymətləndirmə zamanı dövlət orqanları 2006-cı ildən etibarən təxminən 400 insan alveri qurbanının, o cümlədən 51-nin (8 kişi və 43 qadın) təkcə 2015-ci ildə sözügedən sığınacaqda yerləşdirildiyini bildirmişdirlər. Verilmiş məlumatlara əsasən dövlət sığınacağında yerləşdirilmiş insan alveri qurbanlarının maksimum sayı heç vaxt 14 nəfərdən çox olmayıb. Qiymətləndirmə aparıldığı zaman dövlət sığınacağında beş nəfər insan alveri qurbanı qalırdı (onların hamısı ƏƏSMN tərəfindən yerləşdirilmişdir və əməyin istismarından zərər çəkmiş kişilər idi), QHT sığınacaqları isə, demək olar ki, tam dolu idi. Belə bir fərqi izah etmək üçün bir neçə səbəb gətirilir: “İnsan alverinə

qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 13.3-cü maddəsi hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq etmək istəyindən asılı olmayaraq insan alveri qurbanına sığınacaqda yaşaması üçün 30 günlük müddətinin verilməsini nəzərdə tutsa da, təcrübədə sığınacağa yalnız insan alverinin qurbanı kimi formal şəkildə müəyyən edilmiş və/və ya cinayət araşdırmaları başlandığı təqdirdə müvafiq orqanlarla əməkdaşlıq etməyə razılıq vermiş şəxslər yerləşdirilir (Aze17, p11). İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi dəyərləndirmə prosesində bu məsələyə etirazını bildirərək əməkdaşlıq edən və etməyən qurbanların sığınacaqdan yerləşdirildiyini bildirmişdir. QHT sığınacaqlarını təmsil edən müsahibə iştirakçıları adətən hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq etməyən insan alveri qurbanlarının dövlət sığınacağına yerləşdirilmədiyini təsdiq etmişdirlər. Göstərilmiş başqa bir səbəb ondan ibarət idi ki, QHT sığınacaqları insan alveri qurbanlarının ehtiyaclarını daha yaxşı ödəyir və onlar belə sığınacaqlarda özlərini daha sərbəst hiss edirlər (Aze30, səh.7, səh.34). Müsahibənin bir iştirakçısı bildirmişdir ki, insan alverinin qurbanları, xüsusən də qadınlar təhlükəsizliyi yüksək səviyyədə təmin olunan dövlət sığınacaqlarında özlərini təcrüd olunmuş kimi hiss edirlər və “dövlətin himayəsində” olaraq sığınacağı adətən müşayiətsiz tərk etmirlər, QHT sığınacaqları isə öz sakinlərinə daha çox hərəkət azadlığı verir (Aze17, səh.11).

Azərbaycanda QHT-lərə məxsus sığınacaqlarla bağlı vəziyyət acınacaqlıdır. Dörd QHT insan alveri qurbanlarını sığınacaqda təmin edir: Bakı şəhərində yerləşən Azərbaycan Uşaqlar Birliyi, “Təmiz Dünya” İctimai Birliyi, Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi və Gəncə şəhərində yerləşən “Təmas” Regional İnkişaf İctimai Birliyi. Bu QHT-lərin hamısı könüllü əməkdaşların fəaliyyətinə güvənərək “işlək vəziyyətdə” qalmaq üçün səylər göstərir. Yerli və ya beynəlxalq donorlar tərəfindən maliyyələşdirilmə baxımından bir sıra inzibati maneələrlə üzləşən bu QHT-lər dövlətdən maliyyə vəsaiti almaqda çətinliklərlə üzləşirlər. ƏƏSMN QHT-lər tərəfindən müvafiq xidmətlərin göstərilməsi üçün mütəmadi olaraq tenderlər elan etsə də, hələlik sığınacaqlar bundan faydalana bilmirlər. Qrantlar yalnız akkreditə olunmuş sığınacaqlara verilsə də, insan alverinin qurbanları üçün sığınacaqların akkreditasiyadan keçməsinə dair dəqiq mexanizmlər mövcud deyil və yalnız “Təmiz Dünya” İctimai Birliyi məişət zorakılığından zərərçəkmiş insanlar üçün sığınacaq kimi akkreditə olunmuşdur. Başqa bir potensial maliyyə mənbəyi insan alverinə qarşı mübarizə məsələləri də daxil olmaqla müxtəlif tematik sahələr üzrə yerli və xarici QHT-lər üçün ildə iki dəfə tenderlər elan edən, lakin hələlik maarifləndirmə işlərinin dəstəklənməsinə üstünlük verən Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasıdır (QHT-lərə Dəstək Şurası).³

Azərbaycan Uşaqlar Birliyinin sığınacağı insan alveri qurbanı olan uşaqlar da daxil olmaqla həssas qrupa daxil olan uşaqları və, əgər zəruridirsə, onların analarını sığınacaqda təmin edir. Hal-hazırda sığınacaqda qalan 13 uşaqdan bir neçəsi bu QHT-yə rəhbərlik edən qadının himayəsində olan müşayiət edilməyən azyaşlılardır. Müsahibə prosesi zamanı QHT əməkdaşları bildirmişdirlər ki, “Qrant haqqında” Qanun xarici mənbələrdən maliyyə vəsaitinin əldə olunmasını qadağan edir, əvvəllər maliyyə vəsaiti ayıran beynəlxalq təşkilatlar isə artıq Azərbaycanda yoxdur. Dövlət tərəfindən maliyyə dəstəyi göstərilmir, ianələr verilmir, bu günədək ƏƏSMN-ə maliyyələşdirmə

³ <http://cssn.gov.az/en/>

ilə əlaqədar təqdim olunmuş müraciətlərə rədd cavabı verilib. Bütün bu çətinliklər fonunda sığınacaq icarə haqqını ödəmək üçün çətinliklərlə üzləşir və Azərbaycanda iqtisadi vəziyyətin pisləşməsi səbəbindən azalması gözlənilən xeyriyyəçilikdən asılı vəziyyətdədir.

Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi ilk növbədə qeyri-qanuni miqrasiya məsələlərinə diqqət yetirir və əməyin istismarına məruz qalmış əməkçi miqrantlar, habelə insan alverinin qurbanı olan kişilər üçün sığınacağa malikdir. Faktiki olaraq bu sığınacaq 6 nəfər üçün nəzərdə tutulub və bina sahibi ilə qeyri-formal razılaşma əsasında fəaliyyət göstərən kiçik bir otaqdan ibarətdir. Məlumatlara əsasən 2015-ci ildə bu sığınacaqda 4 nəfər yerləşdirilmişdir. Hal-hazırda sığınacaq işçiləri könüllü əsaslarla fəaliyyət göstərirlər.

“Təmiz Dünya” İctimai Birliyi insan alverinin qurbanı olan və ya insan alverinə məruz qalma riski ilə üzləşmiş qadınları öz sığınacağında yerləşdirir, bu cür kişiləri isə Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzinə istiqamətləndirir. Eyni zamanda, bu Birlik seks-biznes sahəsində çalışan insanlar da daxil olmaqla əhalinin digər həssas təbəqələrinin məsələləri ilə də məşğul olur. Özəl mənzildə təşkil olunmuş sığınacaq təxminən 15 nəfər üçün nəzərdə tutulub və yaxın vaxtlarda daha böyük bir yerə köçəcək. Maliyyələşdirmə ilə əlaqədar vacib məsələlər barədə məlumat verilmişdir: işçilər əmək haqqı ala bilmədiklərinə görə işdən gedirlər və maliyyələşdirmə qaydalarının dəyişməsi səbəbindən keçmiş donörlər artıq yoxdur. Lakin bu Birlik məişət zorakılığından zərər çəkmiş insanlar üçün sığınacaq kimi ƏƏSMN-də akkreditə olunub. Müsahibə prosesi zamanı qeyd olunmuşdur ki, keçmişdə fahişəliklə məşğul olmuş və istismara məruz qalmış insanlar ictimai qınağa məruz qaldıqlarından onlar üçün yardımın əldə olunması işi çətinləşir və həm işçilərdən, həm də sığınacaq sakinlərindən alternativ maliyyə mənbələrini axtarmağı tələb edir.

Gəncə şəhərində yerləşən “Təmas” Regional İnkişaf İctimai Birliyinin sığınacağı 2013-cü ildən etibarən fəaliyyət göstərir və digər QHT-lərdən və ya dövlət orqanlarından istiqamətləndirilmiş və ya birbaşa müraciət etmiş qadınlar üçün nəzərdə tutulub. Başqa QHT-lərlə olduğu kimi maliyyə vəsaiti əldə etmək baxımından yaranmış çətinliklərlə əlaqədar bu təşkilatın da əməkdaşları könüllü əsaslarla işləyirlər.

QHT işçilərindən bəzilərinin eyni zamanda hökumət təşkilatlarında da çalışması faktı (məsələn, Azərbaycan Uşaqlar Birliyinin sədri dövlət sığınacağının direktoru vəzifəsində də işləmişdir, lakin dəyərləndirmə seminarına kimi dövlət sığınacağının rəhbəri kimi fəaliyyəti dayanmışdır.) müəyyən qarışıqlıq yaradır, çünki həmin insanlardan iki cür vəzifələr və maraqlar arasında tarazlığın təmin edilməsini tələbolunur. Müsahibə iştirakçıları maraqların toqquşmasının mümkünlüyü və ya bu cür iki vəzifənin icrası nəticəsində QHT-nin müstəqilliyinə hansısa xələlin yetirilməsi ilə əlaqədar heç bir narahatlıq ifadə etməmişdirlər; müsahibənin bir iştirakçısı isə belə vəziyyəti əlverişli hesab etmişdir. Təcrübə göstərir ki, QHT-lərin bəzi işçiləri hökumət təşkilatlarında işləmədikləri təqdirdə gəlir əldə etmək imkanından məhrumdurlar. İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi QHT əməkdaşlarının xüsusi müəssisələrin işinə cəlb edilməsinin qanunvericiliyə zidd olmadığını bildirmişdir.

Keçirilmiş müsahibələr zamanı hökumət təşkilatlarının əməkdaşları QHT-lərin işini tərifləyərək ehtiyacı olan insanları tez-tez QHT sığınacaqlarına istiqamətləndirdiklərini bildirmişdirlər. Lakin bu təqdirlər və etimad müvafiq xidmətlər göstərən QHT-lərin dəstəklənməsi məqsədi ilə hökumət tərəfindən ayrılı biləcək maliyyə vəsaitlərinə bərabər tutula bilməz. Yerli və xarici mənbələrdən qeyri-dövlət maliyyə vəsaitlərinin ayrılmasını məhdudlaşdıran yeni qanunvericilik bazası dövlət maliyyə mənbələrinə müvafiq çıxışın olmaması ilə birlikdə yaranmış vəziyyəti həddindən artıq çətinləşdirir. Gördükləri işə görə çox az əmək haqqı alan və ya ümumiyyətlə əmək haqqı almayan və eyni zamanda gəlir əldə etmək üçün başqa bir yerdə işləməli olan fədakar insanların insan alveri qurbanları və başqa həssas insanlar üçün müvafiq xidmətləri davamlı şəkildə göstərməsi təqdirəlayiq bir haldır. Vəziyyət bu cür davam edə bilməz və təxirəsalınmaz müdaxilələr tələb olunur.

Fikirləşmə müddəti

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 14-1-ci maddəsi insan alveri qurbanına ölkədən inzibati qaydada çıxartmanın tətbiq edilməsini qadağan edən 30 günlük bərpa müddətinin verilməsini nəzərdə tutur. “İnsan alveri qurbanlarının repatriasiya Qaydaları barədə” 2013-cü il 10 sentyabr tarixli, 22 nömrəli Qərarda göstərilir ki, insan alverinin qurbanı olan əcnəbiyə və vətəndaşlığı olmayan şəxsə 30 gün bərpa və fikirləşmə müddəti verilir, bu müddət ərzində ona ölkədən inzibati qaydada çıxartma tətbiq edilmir və o “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 12-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusi müəssisələrin xidmətlərindən istifadə edə bilər (Aze3). Fikirləşmə müddətinin idarə olunması üçün xüsusi prosedur və ya insan alveri qurbanına fikirləşmə müddətinə dair hüquq haqqında məlumatın nə cür verilməsi qaydası hələlik mövcud deyil. Lakin Dəyərləndirmə seminarından sonra İnsan Alverinə qarşı Mübarizə baş İdarəsi BMQT-yə bunun təcrübədə tətbiq edildiyini və sənədin layihəsinin artıq mövcud olduğunu və təqdim edildiyini bildirmişdir. İnsan alverinin qurbanları 30 gün fikirləşmə müddətini qəbul etdikdə QHT-lər onları bir qayda olaraq sığınacaqla və yardımla təmin edir. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 12-ci maddəsi 30 gün fikirləşmə müddəti ilə əlaqədar öz hüquqlarını icra edən insan alveri qurbanlarının əlçatan olmasını təmin edir; müsahibə iştirakçısı 2006-cı ildən başlayaraq dövlət sığınacağında qalmış təxminən 400 nəfərdən üçünün öz fikirləşmə müddətini həmin sığınacaqda keçirdiyini təsdiq etmişdir.

Kompensasiya və hüquqi yardım

Milli qanunvericilik aktları kompensasiyanın üç mənbəsini nəzərdə tutur: İnsan alveri qurbanlarına Kömək Fondunu (bundan sonra “Kömək Fondu”) (“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 22 və 23-cü maddələri), dövlət büdcəsindən ödənilən birdəfəli kompensasiyanı və ya insan alverçisi tərəfindən vurulmuş maddi və ya mənəvi ziyanə görə mülki iddianı. İnsan alveri qurbanları ilə bağlı Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi Qaydalarının⁴ 3.6 və 3.7-ci maddələrinə uyğun olaraq kompensasiya insan alveri qurbanının hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edib-etməməsindən asılı olmayaraq İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondundan ödənilir. Dəymiş ziyan prosesual qanunvericiliyə uyğun olaraq insan alverçilərinin

⁴ Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 11 avqust tarixli, 123 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

əmlakı hesabına, bu əmlak kifayət etmədikdə isə məhkəmənin qərarına əsasən Kömək Fondunun vəsaiti hesabına ödənilməlidir, Kömək Fondu isə müsadirə edilmiş əmlak və həbs olunmuş aktivlər hesabına maliyyələşdirilməli olsa da, təcrübədə Fond ianələr, xeyriyyə tədbirləri və özəl donorlar tərəfindən töhfələr hesabına maliyyələşdirilir (Aze30, səh.38). DİN-ə əsasən 2013-2014-cü illər ərzində 53 insan alveri qurbanı Fondun vəsaiti hesabına maddi dəstəklə təmin olunmuşdur (Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 190 və 191-ci maddələrinə əsasən). Kömək Fondu tərəfindən kompensasiyanın ödənilməsi sonradan qurbanın cinayət nəticəsində dəymiş ziyanın ödətdirilməsini tələb etmək hüququnu məhdudlaşdırmır. (2006-cı ildə qəbul edilmiş, 2010 və 2013-cü illərdə əlavə və dəyişikliklər edilmiş) “İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləğinin müəyyən edilməsi barədə” 152 nömrəli Qərar insan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə 400 manat məbləğində birdəfəli müavinətin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur (Aze17, səh.16-17; Aze30, səh.39).

Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi Qaydaları insan alveri qurbanlarını pulsuz hüquqi yardım almaq hüququ ilə təmin edir. Milli Koordinator qurbanlara göstərilən hüquqi yardımın maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantlar verilməsi üçün Nazirlər Kabinetinə müraciət edə bilər. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 10-cu maddəsi insan alveri qurbanlarına hüquqi yardımın QHT-lər tərəfindən göstərilməsini nəzərdə tutur. Lakin “Cinayət işlərinə dair hüquqi yardım haqqında” Qanuna edilmiş dəyişikliklərdə cinayət işləri üzrə zərərçəkmiş şəxsləri təmsil edən vəkillərin mütləq Vəkillər Kollegiyasına üzv olması tələbinin nəzərdə tutulması bu sahədə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları üçün maneə yaradır (Aze17, səh.16). İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi cinsi istismardan zərərçəkmiş insan alveri qurbanlarını hüquqi yardım almaq üçün “Təmiz Dünya” İctimai Birliyinə istiqamətləndirir, Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi istismara məruz qalmış miqrantları informasiya və hüquqi yardımla təmin edir, Vətəndaşların Əmək Hüquqlarının Müdafiəsi Liqası isə işəgötürənlərə qarşı kompensasiya iddiası olan əməkçi miqrantlara köməklik göstərir. Lakin, maliyyələşdirmə ilə əlaqədar yaranmış çətinliklər hüquqi yardımın göstərilməsi sahəsində QHT-lərə istiqamətləndirmə prosesinin davamlılığı ilə bağlı narahatlıqlar doğurur. 2015-ci ilin sentyabr ayından etibarən hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edən insan alveri qurbanlarının hüquqlarını təmin etmək məqsədi ilə İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi ixtisaslaşmış vəkillə müqavillə bağlamışdır. BMqT hesab edir ki, bu qurbanların hüquqi yardım ehtiyaclarının qarşılınması istiqamətində effektiv təcrübədir.

Yaşama, geri qayıtma və repatriasiya

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 19-cu maddəsi xaricdə insan alverinin qurbanı kimi müəyyən edilmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının Azərbaycan Respublikası ərazisinə qayıtması məsələlərini nəzərdə tutur, həmin qanunun 20-ci maddəsi isə insan alverinin qurbanı olan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin repatriasiyası məsələlərini özündə əks etdirir. İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbilərin nə cür müəyyən edildiyini nəzərə alaraq GRETA onlara Azərbaycan Respublikasında yaşamaq üçün icazənin nadir hallarda verildiyini bildirir və o cümlədən müvafiq orqanlarla əməkdaşlıq etməyən insan alveri qurbanlarına

müvəqqəti yaşayış icazəsinin verilməsini nəzərdə tutan qanunvericilik bazasının tənzimlənməsini tövsiyə edir (Aze30, səh.37). İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin repatriasiyası üzrə aidiyyəti dövlət orqanlarının fəaliyyətini əlaqələndirmək məqsədi ilə 2013-cü ildə Azərbaycan Respublikasında "İnsan alveri qurbanlarının repatriasiya Qaydaları" Nazirlər Kabinetinin 252 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir. "İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydaları"nı da bu səpkidən olan sənədlər sırasına aid etmək olar. Eyni zamanda, 2013-cü il tarixli Miqrasiya Məcəlləsi iş icazəsinin və yaşamaq üçün icazənin verilməsi, həmçinin saxlanılma və geri qaytarılma məsələləri nöqtəyi-nəzərindən bu kontekstdə əhəmiyyət kəsb edir. "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 17.8-ci maddəsinə əsasən insan alverinin qurbanı olmuş əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə müdafiə və yardım Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər səviyyədə təqdim olunur.

Yuxarıda qeyd olunmuş qanunvericilik aktlarının tətbiqi səviyyəsini qiymətləndirmək çətinidir. Sorğu respondentləri öz mənşə ölkələrinə qayıtmaq üçün insan alverinin qurbanlarına göstərilən dəstəyi "müəyyən dərəcədə qənaətbəxş" (n=4), "bəzən qənaətbəxş" (n=1) və ya "qeyri-qənaətbəxş" (n=2) hesab etmişdirlər. GRETA-nın 2014-cü il tarixli hesabatında sənədsiz əcnəbilərdən heç birinin insan alverinin qurbanı kimi müəyyən edilmədiyi vurğulanmışdır (Aze30, səh.40). Əməkçi miqrantların çoxu İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən insan alverinin qurbanı kimi tanınmır, "işlə bağlı şikayəti olan" şəxslər kimi qəbul olunur və buna görə də insan alverinin qurbanlarına şamil edilən müdafiə ilə təmin olunmur. Verilmiş məlumatlara əsasən müvafiq şəxsin ölkə ərazisində icazə verilmiş müddətdən artıq qalmasının obyektiv və subyektiv səbəbləri ölkədən çıxartma proseduru həyata keçirilməzdən əvvəl müəyyən edilir, habelə qanunsuz miqrantların insan alverinin potensial qurbanları olması ehtimalı da nəzərə alınır, lakin aparılmış yoxlamalar bir qayda olaraq istismar hallarının deyil, əmək sahəsində hüquqpozmaların aşkar edilməsi ilə nəticələnir. Respondentlərdən biri vurğulamışdır ki, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin qanunsuz miqrantların deportasiyası ilə deyil, könüllü qayıdışı məsələləri ilə məşğul olması zəruridir

GRETA miqrantların geri qaytarılması prosedurunun həyata keçirməzdən əvvəl risklərin qiymətləndirilməsi məsələsinə diqqət yetirməyin vacibliyini vurğulamışdır (Aze30, səh.8; səh.40). Əməyin istismarına məruz qalmış Filippin mənşəli ev qulluqçusunun 2015-ci ilin yanvar ayında repatriasiya prosesinə İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondunun cəlb edilməsi ilə əlaqədar vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları arasında yaranmış mübahisələr Fond resurslarının nəzərdə tutulduğu kimi istifadəsi ilə bağlı müəyyən narahatlıqlara səbəb olmuşdur (Aze17, səh.18). Müsahibə iştirakçılarında biri qeyd etmişdir ki, bunun repatriasiya məsələsi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur və sözügedən iş kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən şişirdilib.⁵ BMqT könüllü qayıdışa yardım proqramının həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə saziş

⁵ ABŞ Dövlət Departamentinin "İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair" 2015-ci il tarixli Hesabatında qeyd olunur ki, 2014-cü ilin may ayında bir cinayətkar (siyasi dairələrlə əlaqəsi olan işgüzar qadın) təqsiri bilinərək 8 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilsə də, sonradan bu cəza məhkəmə tərəfindən bir il müddətinə şərti məhkum etmə ilə əvəz olunmuşdur.

bağlanması üçün razılığa gəlmişdir (Aze17, səh.21). Hazırkı hesabatın yazılması dövründə saziş hökumət tərəfindən nəzərdən keçirilməkdədir.

Reabilitasiya və reinteqrasiya

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 15-ci maddəsi insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasını nəzərdə tutur. Həmin qanunun 12.1 və 14-cü maddələrinə uyğun olaraq 2005-ci ildə ƏƏSMN İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzi yaratmışdır və bu Mərkəz 2009-cu ildə fəaliyyətə başlamışdır. Bu DİN-nin sığınacağında insan alveri qurbanları üçün təklif olunan (psixoloji, tibbi və hüquqi) yardımlara oxşar xidmətlər göstərən xüsusi bir müəssisədir. Yeganə bir fərq ondan ibarətdir ki, Mərkəz işlə təmin olunma və təhsili davam etdirmə məsələləri ilə də məşğul olur. Mərkəz hüquqi yardım göstərmək və məhkəmədə təmsil etmək imkanlarına malik olsa da, hələlik bu təcrübədə tətbiq olunmayıb. Özünü aşkar etmiş və birbaşa Mərkəzə müraciət etmiş insan alveri qurbanlarına müvafiq yardımın göstərilməsi nəzərdə tutulsa da, 2012-ci ildən etibarən İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi, Mərkəzə 142 insan alveri qurbanını istiqamətləndirilmiş (əsasən iş tapmaq və təhsili davam etdirmək üçün köməkliliyin göstərilməsi ilə əlaqədar) və onlar Mərkəzin xidmətlərindən yararlanmışdır. Bundan əlavə QHT-lər tərəfindən də Mərkəzə qurbanlar yardım üçün istiqamətləndirilir. QHT-lər reinteqrasiya xidmətlərinin, o cümlədən, peşə təhsili sahəsində köməkliliyin göstərilməsinə, habelə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə səmərəli əməkdaşlığa görə İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzinin işini tərifləmişdirlər (Aze17, səh.14).

“İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi Qaydaları” haqqında 2006-cı il 6 mart tarixli, 62 nömrəli Qərarə əsasən insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası Daxili İşlər Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. 2009-cu il 11 avqust tarixli, 123 nömrəli Qərarə uyğun olaraq sosial reabilitasiya və reinteqrasiya xüsusi müəssisələr tərəfindən aidiyyəti nazirliklərlə (Daxili İşlər Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Təhsil Nazirliyi ilə) qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilir. Təqdim olunmuş məlumatlara görə 2014-cü ildə müvafiq hökumət orqanları tərəfindən 53 insan alveri qurbanına 400 manat (250 ABŞ dolları) məbləğində birdəfəli müavinət ödənilmişdir, 24 insan alveri qurbanı işlə təmin olunmuşdur və 35 insan alveri qurbanına peşə təlimləri keçirilmişdir (Gen1). İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası dövlət vəsaiti hesabına onların cəmiyyətə reinteqrasiyası məqsədi ilə həyata keçirilir və onlara yardımın göstərilməsinə, onların təhsilinin davam etdirilməsinə, psixoloji, tibbi və peşə reabilitasiyası üçün tədbirlərin görülməsinə, həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsinə nəzərdə tutur. Bundan başqa, insan alverinin qurbanı olmuş uşaqların və onların ailələrinin sosial inteqrasiyasını monitorinq etməklə onlara müvafiq köməkliliyin göstərilməsi məqsədi ilə “İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların sosial reabilitasiyası və cəmiyyətə reinteqrasiyası üzrə” 2014-2016-cı illər üçün Proqram qəbul olunmuşdur. Reabilitasiya və reinteqrasiya sahəsində insan alverinin qurbanları ilə işləyən və adətən bunun üçün bir əlaqəli şəxs ayıran digər aidiyyəti hökumət təşkilatları ilə müqayisədə Təhsil Nazirliyi bu prosesə özünün iki idarəsi və yeddi şöbəsi ilə cəlb olunduğundan əsas əlaqədar təşkilat hesab oluna bilər. Lakin vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının

bu sahədə, xüsusilə də insan alveri qurbanlarının uşaqları üçün yalnız bir uşaq bağçasının ayrılması ilə əlaqədar narazılıqları barədə məlumat mövcuddur (Aze17, səh.15). İnsan alveri qurbanlarının reabilitasiyası və reinteqrasiyası tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün QHT-lərin cəlb edilməsi mümkün olsa da, təcrübədə həmin təşkilatlar bunun üçün dövlət tərəfindən zəruri maddi dəstək almırlar. İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzinə ayrılan vəsaitin və Mərkəzin resurslarının məhdud olduğunu bildirmişdir.

Monitoring

Müsaibə iştirakçıları dövlət sığınacağı ilə əlaqədar bir və beş illik hesabatların hazırlandığını və on illik hesabatın hazırlanmasının nəzərdə tutulduğunu qeyd etmişdirlər. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin əməkdaşı bildirmişdir ki, Komitə QHT nəzərində fəaliyyət göstərən sığınacaqları monitoring etmək səlahiyyətinə malikdir və 11 hökumət təşkilatı bu sahədə monitoring məsələlərinə məsuliyyət daşıyır. Müsaibənin bəzi iştirakçıları müdafiə və yardım sahəsində monitoring işlərinin səmərəli və qənaətbəxş olduğunu qeyd etsələr də, müvafiq monitoring hesabatlarını əldə etmək mümkün olmamışdır. İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi MFP-nin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar öz saytında hesabat verir.⁶ İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) İllik Hesabat kontekstində ümumi monitoring səlahiyyətinə malik olsa da, insan alverinin qurbanları üçün xidmətlərin göstərilməsi üzrə monitoring prosesində aparıcı rol oynamır.

Müdafiə və yardım indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
2.1	Müdafiə və yardım (sığınacaq) xidmətlərinin maliyyələşdirilməsi	Birbaşa müdafiə və yardım xidmətləri üçün dövlət büdcəsindən maliyyə vəsaiti ayrılıb	QHT-lərin/vətəndaş cəmiyyətinin dəstək xidmətləri üçün dövlət büdcəsindən maliyyə vəsaitinin ayrılması	Büdcədən ayrılmış maliyyə vəsaiti maddi ehtiyacları qismən ödəyir	Büdcədən ayrılmış maliyyə vəsaiti maddi ehtiyacları tam ödəyir
2.2	Xüsusən insan alverinə məruz qalmış insanlar üçün müvəqqəti müdafiə və yardım xidmətlərinin əlçatan olması	Sığınacaq daxilində hərtərəfli (tibbi, psixososial, hüquqi) xidmətlər zərfi mövcuddur	İnsan alveri qurbanları üçün sığınacaqdan kənar hərtərəfli (tibbi, psixososial, hüquqi) xidmətlər zərfi mövcuddur	Bəzi xidmətlər insan alveri qurbanlarının əksəriyyəti üçün bir sıra şərtlərlə mövcuddur	Bütün xidmətlər insan alveri qurbanlarının hamısı üçün heç bir şərt olmadan mövcuddur
2.3	Uzunmüddətli reabilitasiya, reinteqrasiya və geri qayıtma xidmətləri	Reabilitasiya və reinteqrasiya çərçivəsi mövcuddur	Yaşama və geri qayıtma çərçivəsi mövcuddur	Reabilitasiya və reinteqrasiya üçün adekvat dövlət dəstəyi	Dövlət təhlükəsiz və könüllü qayıtma prosesinə adekvat şəkildə cəlb olunmuşdur

⁶ www.mia.gov.az/index.php?/en/content/153/

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
2.4	Müdafiə və yardım xidmətlərinin bir-birindən ayrılması	Müdafiə və yardım xidmətləri xüsusi ehtiyaqlara uyğun olaraq bir-birindən ayrılmışdır	Uşaqların (məsələn, ən yaxşı mənafehlərin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar) və əcnəbilərin (məsələn, yaşayışla bağlı) xüsusi ehtiyaqları nəzərə alınmışdır	Müdafiə və yardım xidmətləri bəzi insanların ehtiyaqlarını ödəyir	Müdafiə və yardım xidmətləri bütün insanların bütün xüsusi ehtiyaqlarını ödəyir
2.5	Müdafiə və yardım xidmətlərinin müvafiq standartları	Müdafiə və yardım xidmətlərinin minimum standartları nəzərə alınır	Müdafiə və yardım xidmətlərinin monitorinq çərçivəsi mövcuddur	Müdafiə və yardım xidmətləri daxili qiymətləndirmə hesabına monitorinq olunur	Müdafiə və yardım xidmətləri (o cümlədən, insan alveri qurbanlarının rəyi) kənar qiymətləndirmə hesabına monitorinq olunur

Qeyd: Mümkün təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını nəzərdə tutan məsələlər yaşıl rəngli fonda verilir.

2.3. Təhqiqat və cinayət təqibi

Azərbaycan Respublikası bu kimi beynəlxalq hüquqi sənədlərə tərəfdardır:

Ratifikasiya/Qoşulma	Azərbaycan Respublikası
UNTOC - BMT-nin "Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyası (2003-cü il)	2003-cü il
İnsan alverinə qarşı Protokol - "İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokol (2003-cü il)	2003-cü il
ICCPR - "Mülki və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Pakt (1976-cı il)	1992-ci il
ICESCR - "İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Pakt (1976-cı il)	1992-ci il
ICERD - "İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1969-cu il)	1996-cı il
CEDAW - "Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında" Konvensiya (1981-ci il)	1995-ci il

Ratifikasiya/Qoşulma	Azərbaycan Respublikası
CAT - "İşgəncələr və digər qəddar, qeyri-insani və alçaldıcı rəftar və ya cəza əleyhinə" Konvensiya (1987-ci il)	1996-cı il
CRC - "Uşaq hüquqları haqqında" Konvensiya (1990-cı il)	1992-ci il
CRPD - "Əlillərin hüquqları haqqında" Konvensiya (2008-ci il)	2009-cu il
ICRWM - "Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1990-cı il)	1999-cu il
İnsan Alverinə qarşı AŞ Konvensiyası - Avropa Şurasının "İnsan alverinə qarşı mübarizə" haqqında Konvensiyası [CETS No. 197] (2008-ci il)	2010-cu il (ratifikasiya olunub)
C029 - "Məcburi Əmək haqqında" 1930-cu il tarixli, 29 №-li Konvensiya	1992-ci il
C105 - "İcbari əməyin ləğv edilməsi haqqında" 1957-ci il tarixli, 105 №-li Konvensiya	2000-ci il
C182 - "Uşaq əməyinin ən pis formaları haqqında" 1999-cu il tarixli, 182№-li Konvensiya	2004-cü il

"İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 8-ci maddəsi insan alverinə qarşı mübarizənin həyata keçirilməsi məqsədi ilə vəzifələri MFP-də göstərilən xüsusi polis qurumunun yaradılmasını nəzərdə tutur. Xüsusi polis qurumu birbaşa Milli Koordinatora tabedir.

Qanunvericilik bazası

Qəbul olunmuş "insan alveri" anlayışına uyğun olaraq 2013-cü ildə "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" 2005-ci il tarixli Qanuna və Cinayət Məcəlləsinə düzəlişlər edilməmişdir. Cinayət Məcəlləsinin 144-1-ci maddəsi insan alverini bu cür müəyyən edir:

144-1.1. İnsan alveri, yəni zor tətbiq etmək hədəsi ilə və ya zor tətbiq etməklə, hədə-qorxu və ya digər məcburetmə vasitələri ilə, oğurlama, dələduzluq, aldatma yolu ilə, təsir imkanlarından və ya zəiflik vəziyyətindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığının alınması üçün maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər verməklə və ya almaqla, şəxsin istismar edilməsi məqsədi ilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi – beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Məcəllədə verilmiş qeyd "insanın istismarı" anlayışını əlavə olaraq müəyyən edir, insan alverindən zərərçəkmiş şəxsin istismar olunmasına dair razılığın cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alınmadığını və insan alverinin qurbanı yetkinlik

yaşına çatmamış şəxs olduqda üsullardan istifadə edilib-edilməməsinin nəzərə alınmadığını müəyyən edir:

1. Bu maddədə "insanın istismarı" dedikdə məcburi əmək (xidmət), cinsi istismar, köləlik, köləliyə bənzər adətlər və onlardan irəli gələn asılılıq vəziyyəti, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz çıxarılması, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi, qanunsuz, o cümlədən cinayətkar fəaliyyətə cəlb etmə başa düşülür.
2. İnsan alverindən zərərçəkmiş şəxsin istismar olunmasına dair razılığı, həyat tərz, habelə əxlaqsız davranışı insan alverində təqsirli bilinən şəxsin cəzasını yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alın bilməz.
3. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi bu Məcəllənin 144-1.1-ci maddəsində göstərilən üsullardan istifadə olunmasa da, insan alveri hesab edilir.

Cinayət Məcəlləsinin 144-1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş ağırlaşdırıcı hallar eyni əməllərin digər amillərlə yanaşı iki və ya daha çox şəxs, yetkinlik yaşına çatmayan şəxs, hamilə vəziyyətində olan qadın bərsində, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik tərəfindən, zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmək məqsədilə qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsindən ibarətdir. "Razılıq" məsələsi ilə əlaqədar verilmiş qeyd İnsan alverinə qarşı Protokolda nəzərdə tutulmuş beynəlxalq anlayışdan fəqlənir (...göstərilmiş təsir vasitələrindən hər hansı biri istifadə edilibsə, ...insan alveri qurbanının ... razılığı nəzərə alınmır). Ölkə qanunvericiliyinə əsasən insan alverindən zərərçəkmiş şəxsin istismar olunmasına dair razılığı, həyat tərz, habelə əxlaqsız davranışı cəzalı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alın bilməz. Lakin bu qeyddə şəxsin insan alverinə məruz qalıb-qalmaması faktının müəyyənəşdirilməsi zamanı razılığın rolu barədə heç nə deyilmir. Müsahibə prosesi zamanı bu məsələ ilə əlaqədar müəyyən qarışıqlıq müşahidə olunmuşdur. Müsahibə iştirakçılarından biri əsas problem kimi bunları qeyd etmişdir: "insanların çoxu fahişəliyi həyat tərz kimi seçərək sonra öz rəqiblərinə əzab vermək üçün polisdən bir alət kimi istifadə edirlər", "insan alveri qurbanlarının çoxu anormal ailədə böyümüş, tüfeyli həyat tərz sürən, aldadılaraq başqa ölkələrə aparılan və nəticədə cinsi istismara məruz qalan gənc qızlardır" və "işlərin 90%-də onlar öz aralarında problemləri həll etmək üçün hüquq mühafizə orqanlarından bir platforma kimi istifadə edirlər." Eyni zamanda bildirilmişdir ki, gəlir əldə etmək üçün fahişəliklə məşğul olan, nəticədə isə gileylənən insanların şikayətləri hüquqların ciddi şəkildə pozulmasından ibarət bir hal kimi nəzərə alınmır.

"İnsan alveri" anlayışı "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 1-ci maddəsində də nəzərdə tutulur:

- 1.0.1. insan alveri - zor tətbiq etmək hədəsi ilə və ya zor tətbiq etməklə, hədə-qorxu və ya digər məcburetə vasitələri ilə, oğurlama, dələduzluq, aldatma yolu ilə, təsir imkanlarından və ya zəiflik

vəziyyətindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığının alınması üçün maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər verməklə və ya almaqla insanların istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanılması, gizlədilməsi, dağınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi (uşağın istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanılması, gizlədilməsi, dağınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi bu maddədə göstərilən üsullardan istifadə olunmasa da insan alveri hesab edilir);

- 1.0.2. insanların istismarı - məcburi əmək (xidmət), cinsi istismar, köləlik, köləliyə bənzər adətlər və onlardan irəli gələn asılılıq vəziyyəti, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz çıxarılması, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi, qanunsuz, o cümlədən cinayətkar fəaliyyətə cəlb etmə, habelə insanların digər formada istismar edilməsi (insan alveri 1.0.1-ci maddədə göstərilən üsullarla törədildikdə, insan alveri qurbanının istismar olunmasına dair razılığı nəzərə alınmır).

Bu anlayışa əsasən əgər insan alveri burada göstərilən üsullarla törədilmişdirsə insan alveri qurbanının istismar olunmasına dair razılığı nəzərə alınmır, lakin təcrübədə insan alverçiləri razılıq məsələsini hərtərəfli nəzərə almayan Cinayət Məcəlləsi əsasında cəzalandırılırlar. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunla və Cinayət Məcəlləsi ilə yanaşı digər qanunvericilik aktlarının, o cümlədən, Konstitusiyanın, Əmək Məcəlləsinin, Miqrasiya Məcəlləsinin, habelə 2005-2014-cü illər ərzində Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmiş qaydaların və normativ hüquqi aktların insan alverinə qarşı mübarizə məsələlərinə aidiyyəti var.

Qanunvericilik sahəsində boşluqlar

Qiyətləndirmə zamanı qanunvericilik bazasının müzakirələrində iştirak etmiş altı respondentdən dördü bu qanunların müfəssəl olduğunu və hansısa konkret çatışmazlıqların olmadığını bildirmişdir. Bir respondent beynəlxalq qanunlarla milli qanunlar arasında uyğunsuzluqlar olduğu təqdirdə birincilərin üstün tutulduğunu vurğulasa da, BMT-nin İnsan Alverinə qarşı Protokolunun Azərbaycan Respublikası tərəfindən hələlik ratifikasiya edilmədiyini bildirmişdir, baxmayaraq ki, bu 2003-cü ildə baş vermişdir. Azərbaycan Respublikasının da qoşulduğu BƏT Konvensiyalarının əhəmiyyəti haqqında məlumatlar dəqiq deyil. Respondentlərdən biri milli qanunvericilikdə “məcburi əmək” anlayışının qeyri-müəyyən olması və Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmamış hər hansı əmək fəaliyyətinin məcburi əmək hesab edilməsi qənaətində idi, habelə BƏT Konvensiyasında verilmiş “məcburi əmək” anlayışının əhəmiyyəti barədə məlumatsız idi.⁷ Başqa bir respondent məcburi əmək məsələlərinə dair qanunvericilikdə həm DİN İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin səlahiyyətlərinə aid olan cinayət tərkibli əməllərlə bağlı məsələlərin, həm də Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin fəaliyyət sahəsinə aid olan inzibati

⁷ “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 1.0.3-cü maddəsində “məcburi əmək (xidmət) - qanunsuz olaraq şəxsin müəyyən işin yerinə yetirilməsinə (xidmətin göstərilməsinə) məcbur edilməsi” kimi müəyyən olunur.

xətalara əlaqədar məsələlərin yer almasının təcrübədə problemlər yaratdığını bildirmişdir. Həmin respondent qanunvericilik sahəsində mövcud olan boşluqların məcburi əmək hallarının baş verməsinə şərait yaratdığını bildirmişdir, məsələn, əcnəbidən onun əmək müqaviləsinin başa çatması tarixindən etibarən on gün ərzində ölkəni tərk etmək tələbi, ölkəyə gələn əcnəbi üçün isə ən azı üç ay ərzində iş icazəsinin tələb olunmaması faktı. Dəyərləndirmə seminarından sonra İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi bu tələbin məcburi əməyin baş verməsinə birbaşa şərait yaratmadığını və yalnız potensial olduğunu bildirmişdir.

Cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 17.7-ci maddəsinə əsasən insan alverindən zərər çəkmiş şəxslər bilavasitə insan alverinin qurbanı vəziyyətində olmasının nəticəsində məcburetmə və ya təhdid altında törətdikləri əməllərə görə mülki, inzibati və cinayət məsuliyyətindən azad edirlər. Lakin GRETA fahişəliklə məşğul olan və inzibati xətalara yol verən şəxslərlə insan alveri qurbanlarının təcrübədə səhv salındığını qeyd etmişdir və əlaqədar təşkilatların, o cümlədən, prokurorluq və məhkəmə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən cəzalandırmama prinsipinin tətbiq edilməsi zərurətini vurğulamışdır (Aze30, səh.8). Eyni zamanda, səhvən qanunsuz miqrant hesab olunaraq insan alverinin qurbanı olması faktı yoxlanılmadan deportasiya edilmək riski ilə üzləmiş insanlarla da əlaqədar oxşar vəziyyət müşahidə olunur. Azərbaycan Respublikası ərazisində qeyri-qanuni qalması müəyyən edilmiş miqrantlardan bu ölkəni 48 saat ərzində tərk etmələri tələb olunur və bu tələbə əməl etməyənlər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin əməkdaşları tərəfindən saxlanıla bilərlər. Həmin şəxslərin onlar üçün mövcud olan hüquqi müdafiə vasitələri barədə məlumatlandırılması Dövlət Miqrasiya Xidmətindən tələb olunsada, onların bu təşkilat tərəfindən müvafiq konsultasiyalarla və hüquqi yardımla təmin edilməsi nəzərdə tutulmayıb. GRETA-nın məlumatlarına əsasən əksər hallarda əcnəbilər onlar barəsində qəbul edilmiş qərarlarla əlaqədar məhkəməyə müraciət etmək üçün müvafiq hüquqi konsultasiyalardan istifadə edə bilməyərək ölkədən çıxarırlar (Aze30, səh.32). Dəyərləndirmə prosesində İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi GRETA-nın bu qənaətləri ilə qətiyyənlə razı olmadığını bildirmişdir.

Təhqiqat, cinayət təqibi və cəza

GRETA-ya təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 2012-ci ildə insan alveri faktları üzrə 22 şəxsə qarşı 12 cinayət işi açılmışdır ki, onlardan 10-u Cinayət Məcəlləsinin 144-1-ci, ikisi isə 144-2-ci (məcburi əmək) maddələri əsasında başlanmışdır. Həmin il 13 ittiham hökmünü qəbul edilməsi GRETA tərəfindən bildirilmişdir (8 azadlıqdan məhrum etmə və beş şərti məhkum etmə cəzası təyin olunmuşdur). Eyni zamanda, qeyd olunmuşdur ki, 2013-cü ilin birinci yarısında Cinayət Məcəlləsinin 144-1-ci maddəsi əsasında 17, 144-2-ci maddəsi əsasında isə dörd cinayət işi açılmışdır. Ümumilikdə 16 ittiham hökmü qəbul olunmuşdur (8 azadlıqdan məhrum etmə və səkkiz şərti məhkum etmə cəzası təyin olunmuşdur), məcburi əmək faktı üzrə isə yalnız 1 ittiham hökmü qəbul olunmuşdur (Aze30, səh.43-44). GRETA verilmiş cəzaların kifayət yüngül olması və

hüquqi şəxslərin insan alverinə görə cəzalandırılmaması ilə əlaqədar öz narahatlığını ifadə etmişdir. ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” 2015-ci il tarixli Hesabatında qeyd olunur ki, 2014-cü ildə insan alveri ilə əlaqədar ümumilikdə 32 fakt üzrə istintaq həyata keçirilmişdir. DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi 2014-cü ildə 26 nəfərin (18 qadının və 8 kişinin) insan alveri və məcburi əmək cinayətləri ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətinə cəlb olunduğunu, 3-ü əcnəbi olmaqla 54 nəfərin (51 qadının, 3 kişinin) insan alverinin qurbanı kimi müəyyən edildiyini, insan alveri ilə məşğul olan 9 cinayətkar qruplaşmanın və 1 mütəşəkkil cinayətkar dəstənin zərərsizləşdirildiyini, 23 cinayət işinin məhkəməyə göndərildiyini və 21 insan alverçisinə qarşı cəzaların təyin edildiyini öz saytında qeyd etmişdir. Bundan başqa bildirilir ki, insan alveri ilə əlaqədar 176 kriminal fakt qeydə alınmışdır ki, onlardan 139-u İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin, 37-si isə digər polis orqanlarının “payına düşür”. Ümumilikdə 51 nəfər olmaqla 25 nəfər insan alveri cinayəti ilə əlaqədar ittiham edilmişdir, 26 nəfər barəsində isə axtarış elan olunmuşdur, onlardan 35-i (o cümlədən, 12 insan alverçisi) həbsə alınaraq məhkəmə orqanlarına təhvil verilmişdir.⁸ Lakin ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabatında bəyan olunur ki, insan alverinə dair 23 iş üzrə istintaq aparılsa da, bu işlərlə bağlı irəli sürülmüş ittihamların ümumi sayı barədə məlumat yoxdur. Verilmiş məlumatlara görə 2013-cü ildə məhkum olunmuş beş insan alverçisi ilə müqayisədə 2014-cü ildə 26 insan alverçisi məhkum olunmuşdur ki, onlardan 21-i nə qarşı azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmişdir (Gen1). Müsahibə prosesi zamanı Baş Prokurorluğun əməkdaşları 2015-ci ildə insan alverinin 63 qurbanı ilə əlaqədar cinayət işlər üzrə 32 insan alverçisinin həbsə alındığını və insan alverinə görə 18 ittiham hökmünün (onlardan 14-nün cinsi istismar, 4-nün isə əməyini istismarı ilə bağlı) qəbul edildiyini bildirmişdirlər. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları 2015-ci ildə bu sahədə əmək münasibətlərinin pozulması hallarının aşkar olunmadığını qeyd etmişdirlər. Dövlət Sərhəd Xidməti əməkdaşları isə qanunsuz miqrasiyaya vasitəçi kimi müəyyən edilmiş 13 nəfərdən ibarət 5 qrupun saxlanıldığını və 16 nəfərin insan alverinin qurbanı kimi aşkar edildiyini bildirmişdirlər.

ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” 2015-ci il tarixli Hesabatında 2014-cü il ilə əlaqədar bəyan olunur ki, hökumət ziddiyyətli bürokratik maneələrin mövcud olması və səmərəli idarələrarası əməkdaşlıq üçün mexanizmlərin olmaması səbəbindən uşaq əməyi sahəsindəki pozuntuların araşdırılması və təqib edilməsi istiqamətindəki çətinlikləri qəbul etmişdir. Eyni zamanda, bu hesabatda nüfuzlu şəxslər, o cümlədən, bəzi hökumət rəsmiləri tərəfindən göstərilə biləcək təzyiqlər səbəbindən inşaat sektorunda məcburi əmək hallarının araşdırılması səviyyəsinin qeyri-qənaətbəxş olduğu xüsusilə vurğulanmışdır; keçmiş polis əməkdaşı tərəfindən səlahiyyətlərdən sui-istifadə və məcburi əməkdən istifadə halı qeyd olunmuşdur; müəyyən əməllərə göz bağlamaq üçün yerli polis əməkdaşlarının rüşvət alması faktı diqqətə çatdırılmışdır. Müsahibə prosesi zamanı iştirakçılar tərəfindən bu cür məsələlər qaldırılmasa da, bir iştirakçı əksər hallarda cəzaların çox yüngül olduğunu və korrupsiya səbəbindən ortasəviyyəli cinayətkarların müəyyən dərəcədə himayədən istifadə etdiyini bəyan etmişdir. Dəyərləndirmə prosesində İnsan Alverinə

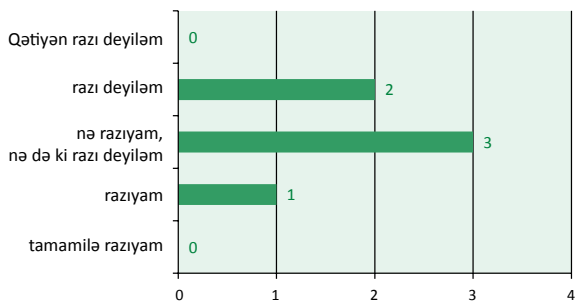
⁸ www.mia.gov.az/index.php?/en/content/153/

qarşı Mübarizə Baş İdarəsi ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” 2015-ci il tarixli Hesabatının bu nəticələrini ilə razılaşmadıqlarını bildirmişdirlər.

Təlim və potensialların yaradılması

2014-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planında hüquq mühafizə və prokurorluq orqanlarının əməkdaşları üçün təlim tədbirləri əks olunmayıb. Lakin “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 8-ci maddəsi insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna xidmətə qəbul olunmuş əməkdaşların insan alveri qurbanlarından və digər mənbələrdən məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların əldə edilməsi, təhlili və sübut qismində təqdim edilməsinə, insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi üsullarına, müəyyən müşahidə üsullarından və texniki vasitələrdən istifadə edilməsinə və insan alveri qurbanları ilə davranış qaydalarına dair məsələlər üzrə təlimlərin keçirilməsini nəzərdə tutur. Hökumət tərəfindən insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlərin hüquq mühafizə, prokurorluq və ya məhkəmə orqanlarının əməkdaşları üçün keçirilməsi barədə faktlar aşkar edilməmişdir. Qiymətləndirmə Seminarı zamanı Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən polis orqanlarının əməkdaşları üçün təlimlərin təşkil olunduğu və insan alverinə qarşı mübarizə üzrə mövzuları da əhatə edən bilik testlərinin iki ildən bir keçirildiyi qeyd olunmuşdur. Dəyərləndirmə prosesi zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi, BMqT-nin təzəliklə Ədliyyə Akademiyası üçün insan alveri ilə mübarizəyə dair kurikulum və dərs vəsaitini hazırladığını, Təlimçilər üçün təlim təşkil etdiyini və hazırlanmış kurikulumun tezliklə Akademiya tərəfindən institusionalaşdırılacağını bildirmişdir.

5. 5.1.6. Hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları üçün insan alveri məsələləri üzrə təlim və potensialların yaradılması mexanizmləri qənaətbəxşdir

2014-cü ildə Azərbaycan Respublikası hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları insan alveri cinayətlərinin araşdırılması və cəzalandırılması sahəsində ən yaxşı təcrübəyə dair təlimlərdə iştirak etmişdirlər: ABŞ-ın Azərbaycandakı Səfirliyi 25 prokurora, hakimə, müstəntiqə və insan alveri qurbanları üçün sığınacaq işçisinə insan alveri cinayətlərinin araşdırılması və cəzalandırılması sahəsində ən yaxşı

təcrübəyə dair təlimlər keçmişdir (Aze29, səh.1). Müsahibə iştirakçıları 2015-ci ildə bu cür spesifik və müfəssəl təlimlərin keçirilmədiyini bildirmişdirlər ki, bu da beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən xüsusi təlimlərin keçirilməsi ilə və yüksək səviyyəli dövlət məmurlarının Azərbaycanda və Avropa ölkələrində keçirilmiş müvafiq təlimlərdə, iclaslarda və ya konfranslarda iştirak etmələri ilə izah oluna bilər. Bu cür xüsusi tədbirlər nəticəsində müxtəlif təşkilatları təmsil edən iştirakçıların potensiallarının nə dərəcədə təkmilləşməsi dəqiqləşdirilməmişdir. Baş Prokurorluğun əməkdaşları bu sahədə hansısa konkret təlim kurslarında iştirak etdiklərini qeyd etməsələr də, bütün polis əməkdaşlarının insan alveri hallarına ciddi yanaşma barədə müvafiq təlimatlar aldıklarını vurğulamışdılar. Prokurorlar və hakimlər üçün təlim və potensialların yaradılması mexanizmlərinin qənaətbəxş olması barədə bəyanata fikir bildirən əməkdaşların çoxu buna “nə razıyam, nə də ki razı deyiləm” (n=5), bir əməkdaş isə “razı deyiləm” cavabı vermişdirlər.

Müsahibə iştirakçılarından ikisi məcburi əmək halları və Əmək Məcəlləsi tələblərinin inzibati qaydada pozulması halları arasındakı fərqin yetərinə dərk edilmədiyini qeyd edərək, nəticədə potensial insan alveri və/və ya əməyin istismarı cinayətlərinin aşkar olunmadığını bildirmişdir. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları əməyin istismarı və ya insan alveri halları ilə deyil, Əmək Məcəlləsi tələblərinin pozulması halları ilə rastlaşdıqlarını qeyd etmişdirlər. Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşlar üçün keçirilmiş təlimlər və bu Xidmətin insan alverinə qarşı mübarizə sahəsindəki rolu ümumilikdə qənaətbəxş hesab olunmuşdur.

Zərərçəkmiş şəxslərin-şahidlərin müdafiəsi

“Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” 1998-ci il 11 dekabr tarixli Qanun və Nazirlər Kabinetinin 2008-ci il 1 fevral tarixli, 21 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydaları” mövcud olsalar da, şahidlərin müdafiəsi mexanizmlərinin mövcud olmasına və ya cinayət araşdırmalarından əvvəl, araşdırmalar zamanı və ya bundan sonra həmin mexanizmlərdən istifadəyə dair faktlar aşkar edilməmişdir. Baş Prokurorluq əməkdaşları bu sahədə polis sisteminin mükəmməl təşkil olunması səbəbindən zərərçəkmiş şəxslər və şahidlər üçün xüsusi müdafiənin tələb edilməyinə görə insan alverinə dair işlər kontekstində bu cür tədbirlərin zəruri olmaması barədə fikir söyləmişdirlər. Dəyərləndirmə prosesi zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi şahidlərin müdafiəsi ilə bağlı Standart Əməliyyat Prosedurları mövcud olmasa da, şahidlərin və onların ailələrinin müdafiəsi ilə bağlı standartların mövcud olduğunu bildirmişdir.

Proaktiv və xüsusi təhqiqat üsulları

Təhqiqata aid suallar

	Tamam ilə raziyəm	Raziyəm	Nə raziyəm, nə də ki razi deyiləm	Razi deyiləm	Qətiyyənlə razi deyiləm
S. 5.1.4. İnsan alveri cinayətlərinin və əlaqədar cinayətlərin təhqiqatı işi qənaətbəxşdir və səmərəlidir		n=2	n=3	n=1	
S. 5.1.5. İnsan alveri cinayətlərinin və əlaqədar cinayətlərin təhqiqatı insan alveri cinayətinin qurbanı olmuş şəxslərin və ehtimal edilən qurbanların hüquqlarına əməl etməklə həyata keçirilir		n=2	n=3	n=1	
S. 5.1.6. Hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları üçün insan alveri məsələləri üzrə təlim və potensialların yaradılması mexanizmləri qənaətbəxşdir		n=1	n=3	n=2	
S. 5.1.7. İnsan alverinə dair işlər üzrə cinayət təqibi işi qənaətbəxşdir və təsiredicidir		n=2	n=2	n=2	

Qeyd: Sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=7.
Bu suallara cavab vermiş sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=6.

Müsahibə posesi zamanı təhqiqatın proaktiv və reaktiv üsulları arasındakı fərqin bütövlükdə başa düşüldüyünü təsdiq etmək mümkün deyildi. Görünür təhqiqatlar reaktiv üsullar əsasında aparılır, proaktiv təhqiqat üsullarına isə müraciət olunmur. Eyni zamanda, insan alveri hallarının təhqiqatı zamanı xüsusi təhqiqat üsullarının tətbiq edilməsi və paralel maliyyə araşdırmalarının aparılması faktını da təsdiq etmək mümkün olmadı. Təhqiqat zamanı yalnız insan alveri qurbanı tərəfindən verilmiş ifadənin əsas kimi istifadə edilməsi xüsusi təhqiqat üsullarının tətbiqi sahəsində potensialların artırılması zərurətini daha da aktuallaşdırır: insan alveri qurbanının öz ifadəsini dəyişməsi səmərəli cinayət təqibinin həyata keçirilməsi istiqamətində əsas maneə kimi qeyd olunmuşdur.

Təhqiqat və cinayət təqibi indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
3.1	İnsan alveri əməlinin kriminallaşdırılması	Əsas beynəlxalq hüquqi sənədlər (BMT-nin Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası (UNTOC), “İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında” Protokol və digər əlaqədar regional hüquqi sənədlər) ratifikasiya olunub	İnsan alveri əməli (məsələn, onun əsas elementləri və formaları) beynəlxalq anlayışa uyğun kriminallaşdırılıb	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik insan alveri cinayətlərinin cəzalandırılması üçün istifadə olunur	Cinayətin ağırlıq dərəcəsinə münasib ittihamlar əsasında müvafiq hökm çıxarılır
3.2	İnsan alveri qurbanlarının cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməməsi/ cəzalandırılmaması	İnsan alveri qurbanlarının insan alverinə məruz qaldıqları zaman törətdikləri əməllərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməməsi qanunvericilikdə nəzərdə tutulub	İnsan alveri qurbanının istismar üçün razılıq verməsi faktının nəzərə alınmaması qanunvericilikdə nəzərdə tutulub	İnsan alveri qurbanlarının insan alverinə məruz qalmaları səbəbindən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmamasına və ya cəzalandırılmamasına dair faktlar	İnsan alveri qurbanının istismar üçün razılıq verməsinin onun cəzalandırılması üçün nəzərə alınmaması barədə cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının məlumatlı olması
3.3	Səlahiyyətli orqanlar tərəfindən təhqiqat, cinayət təqibi və cəza	Xüsusi səlahiyyətli təşkilatlar/ orqanlar müvafiq qanunvericilik bazasının və ya siyasətin yerinə yetirilməsi üçün təyin edilib	Müvafiq qanunlar və ya siyasətlər səlahiyyətli hüquq mühafizə orqanlarının dəqiq vəzifələrini müəyyən edir	Xüsusi orqanlar reaktiv təhqiqatların həyata keçirilməsi üçün əməli və strateji səlahiyyətlərə malikdirlər	Xüsusi orqanlar proaktiv təhqiqat aparmaq üçün əməli və strateji səlahiyyətlərə malikdirlər
3.4	Cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının potensialları	Qanunvericilik bazası/siyasət çərçivəsi mexanizmləri insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlərin keçirilməsini nəzərdə tutur	İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlər milli ehtiyaclarla və potensiallar sahəsində boşluqların aradan qaldırılması üçün uyğunlaşdırılıb	Cinayət mühakiməsi sisteminin əməkdaşları birdəfəli/ arabit təlimlərdə iştirak edirlər	Cinayət mühakiməsi sisteminin əməkdaşları mütəmadi/ davamlı təlimlərdə iştirak edirlər

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
3.5	Xüsusi təhqiqat üsulları	İnsan alverinə qarşı mübarizədə xüsusi təhqiqat üsullarının istifadəsinə dair qanunvericilik bazası	İnsan alverinə dair işlərin araşdırılması zamanı xüsusi təhqiqat üsullarının tətbiq edilməsinə aid qanun və ya siyasət çərçivəsi	Hüquq mühafizə orqanları xüsusi təhqiqat üsulları barədə məlumatlıdır və ya bu üsullardan arabir istifadə edirlər	Hüquq mühafizə orqanları xüsusi təhqiqat üsullarından mütəmadi/müntəzəm istifadə edirlər

Qeyd: Mümkün təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını nəzərdə tutan məsələlər yaşıl rəngli fonda verilir.

2.4. Qarşısını alma

Kütləvi informasiya vasitələri və maarifləndirmə kampaniyaları

2014-2018-ci illər üçün MFP geniş miqyaslı maarifləndirmə tədbirlərini, o cümlədən, sosial təbəqələr üzrə maarifləndirmə və təbliğat işinin təşkil edilməsini (bənd 4.2); “qaynar xətt” barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılmasını (bənd 4.3) və metodik-tədris vəsaitlərinin hazırlanmasını (bənd 4.4) nəzərdə tutur (Aze8). Verilmiş məlumatlara əsasən 2014-cü ildə DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi ölkənin 60 şəhər və rayonlarında ümumilikdə 65 maarifləndirmə tədbiri həyata keçirmişdir, posterlər və videoçarxlar paylamışdır və “qaynar xətt” barədə məlumatlar təqdim etmişdir (Gen1). Eyni zamanda, GRETA da qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanları QHT-lərlə və hökumətlərarası təşkilatlarla birlikdə geniş ictimaiyyət arasında və təhsil müəssisələrində kampaniyalar və təbliğat tədbirləri, habelə xüsusi qrupları, o cümlədən, miqrantları və vətəndaşlığı olmayan şəxsləri hədəfə götürmüş kampaniyalar vasitəsi ilə maarifləndirmə işinin həyata keçirilməsi üçün mühüm səylər göstərirlər. Müsahibə iştirakçıları bu səpkidən olan çoxlu sayda tədbirlərin 2015-ci ildə də həyata keçirildiyini bildirmişdirlər.

İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən bildirilmişdir ki, maarifləndirmə tədbirlərinə 58 təhsil müəssisəsi cəlb olunmuşdur və bu cür tədbirlər eyni zamanda ticarət mərkəzlərində və kütləvi informasiya vasitələrinin iştirakı ilə həyata keçirilmişdir, seminarlar və başqa maarifləndirmə tədbirləri təxminən 100.000 nəfər insanı əhatə etməklə ölkənin 50-dən çox rayonunda təşkil olunmuşdur, bu işə kütləvi informasiya vasitələri cəlb olunmuşdur və İdarənin əməkdaşları tərəfindən yazılmış məqalələr və verilmiş müsahibələr nəticəsində Azərbaycan Respublikasında insan alveri barədə biliklər əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Xarici İşlər Nazirliyinin əməkdaşları maarifləndirmə sahəsində DİN-in fəallığını ön plana çəkərək, QHT-lərin bu işdəki vacib rolunu vurğulamışdılar və maarifləndirmə işinin Bakı şəhəri ilə yanaşı ölkənin başqa rayonlarında həyata keçirilməsi üçün BMQT tərəfindən göstərilən köməkliliyin davam etdirilməsini xahiş etdiklərini bildirmişdirlər. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzinin əməkdaşları bu Mərkəz tərəfindən ölkənin 20 rayonunda maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirildiyini diqqətə çatdırmışdılar. İnsan Hüquqları üzrə

Müvəkkil (Ombudsman) İnsan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı çərçivəsində vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin, QHT-lərin, jurnalistlərin və digər mütəxəssislərin iştirakı ilə bəzi hallarda insan alverinə dair məsələləri də əhatə edən ictimai dinləmələrin təşkil olunduğunu diqqətə çatdırmışdır. Eyni zamanda, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarını naməlum şəxslərə etibar etmənin riskləri barədə xəbərdar etmək istiqamətində ƏƏSMN-lə və digər hökumət təşkilatları ilə birgə işlər həyata keçirir. Öz növbəsində vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları insan alveri barədə ilkin məlumatlar vermək məqsədi ilə hüquq mühafizə orqanlarının gənc əməkdaşlarını hədəfə götürən maarifləndirmə tədbirlərinin yerinə yetirildiyini bildirmişdirlər.

Bu cür əhəmiyyətli səylərin göstərilməsinə baxmayaraq, sorğu respondentləri kütləvi informasiya vasitələrinin maarifləndirmə proqramlarında və ya insan alverinin riskləri barədə maarifləndirmə işində iştirakı səviyyəsi ilə əlaqədar müsbət fikirdə deyildirlər. ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabatında qeyd olunur ki, hökumətin dəstəyi ilə həyata keçirilən maarifləndirmə kampaniyaları əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarını insan alverinin potensial qurbanları kimi əhatə edərək xüsusi diqqəti beynəlxalq səyahət və miqrasiya məsələlərinə yetirməklə ölkədaxili insan alveri məsələlərini və Azərbaycan Respublikasının təyinat ölkəsi olması faktını diqqətdən kənar qalması tendensiyasını bir növ “əbədləşdirmiş” olur. Respondentlərin heç biri əcnəbilərin Azərbaycanda insan alverinə və ya əməyin istismarına məruz qalma məsələlərini əhatə edən maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar misal gətirə bilməmişdir və istisna hal kimi veb-saytlarda potensial miqrantlar üçün informasiyanın təqdim olunması, həmçinin Rusiya vətəndaşlarını Azərbaycanda iş tapmağın asan olması barədə yanlış təəssüratlardan yayındırmaq üçün sərhədyanı bölgələri əhatən edən və BMqT-nin dəstəyi ilə İnsan Alverinin Qurbanlarına Yardım Mərkəzi tərəfindən çap materiallarının paylanması qeyd olunmuşdur. Dəyərləndirmə prosesi zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi maarifləndirmənin idarənin ən güclü tərəflərindən biri olduğunu bildirmişdir.

Maarifləndirməyə və kütləvi informasiya vasitələrinin iştirakına aid suallar

	Tamamilə razıyam	Razıyam	Nə razıyam, nə də ki razı deyiləm	Razı deyiləm	Qətiən razı deyiləm
S. 6.1.3. İnsan alverinin riskləri barədə maarifləndirməyə dair profilaktik proqramlar qənaətbəxş və səmərəlidir		n=1	n=3	n=2	
S. 6.1.4. İnsan alverinin riskləri barədə maarifləndirmə işində kütləvi informasiya vasitələrinin iştirakı qənaətbəxş və səmərəlidir			n=4	n=1	n=1

Qeyd: Sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=7.

Bu suallara cavab vermiş sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=6.

Həssaslığın və əsas səbəblərin öhdəsindən gəlmə

2014-2018-ci illər üçün MFP-də insan alveri riskinin qarşısının alınması məsələlərinə sosial cəhətdən həssas ailələrin və daimi yaşayış yerindən məhrum şəxslərin yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qeydiyyatla götürülməsi və müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün aidiyyəti orqanlara yönəldilməsi, insan alverinin potensial qurbanlarının ictimai-faydalı əməyə cəlb edilməsi, onların məşğulluğunun təmin edilməsi, insan alverindən zərərçəkmiş şəxslərin işə götürülməsi üçün sahibkarların həvəsləndirilməsi vasitəsi ilə diqqət yetirilir (bənd 4.7). Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 1.0.10-cu maddəsində “avaralıqla və ya dilənçiliklə məşğul olanlar, səfil, əxlaqsız həyat tərzini sürənlər, kimsəsiz, baxımsız, təhsildən qərzli şəkildə yayınan uşaqlar, narkotik vasitələrdən və psixotrop maddələrdən asılılığı olan şəxslər” kimi müəyyən edilmiş insan alverinin potensial qurbanlarının aşkar edilməsinə cavabdehdir. Maraqlıdır ki, hətta qeyri-qanuni vəziyyətdə olan əməkçi miqrantlar bu cür şəxslər sırasına daxil edilməyib.

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 11-ci maddəsi bir sıra profilaktik tədbirləri, o cümlədən, sosial problemlərin həllinə yönəldilmiş tədqiqatların aparılmasını, qadın və uşaqların müdafiəsinin gücləndirilməsini, məşğulluğun təmin edilməsini, maarifləndirmə işinin təşkil edilməsini, həssaslığa şərait yaradan səbəb və halların aşkar edilməsini, təhsildən yayınan uşaqların aşkar edilməsini və onların tərbiyə edilməsi və təhsil almaları üçün tədbirlərin görülməsini nəzərdə tutur. İnsan alverinin qarşısının alınmasına şərait yarada biləcək digər dolayı tədbirlər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 27 dekabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş və işsizlik və yoxsulluq, tibbi xidmət, uşaqlara qarşı zorakılıq və məişət zorakılığı məsələlərini nəzərə alan Azərbaycan Respublikasında insan hüququ və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramında öz əksini tapıb.

Müsahibə prosesi zamanı müsahibə iştirakçılarından biri azadlığa buraxılmış şəxsləri və məişət zorakılığına məruz qalmış insanları daha çox diqqət tələb edən əsas həssas qruplar kimi qeyd etmişdir. Müsahibənin başqa bir iştirakçısı insan alverinin sosial səbəblərinin nəzərə alınması, habelə tək valideynlərdən, baxımsız uşaqlardan, məişət zorakılığından zərər çəkmiş insanlardan və narkomanlardan ibarət risk qrupları ilə əlaqədar müvafiq qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi zərurətini ön plana çəkmişdir. Müsahibənin digər bir iştirakçısı isə qaraçılar kimi risk qruplarının şəxsiyyəti təsdiq edən lazımi sənədlərlə təmin edilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Bir nəfər müsahibə iştirakçısı isə kifayət qədər maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirildiyini və hal-hazırda diqqətin sosial inkişaf məsələlərinin və insan alverinin iqtisadi səbəblərinin həllinə yönəldilməsinin vacib olduğunu bildirmişdir. Sorğu zamanı əsas səbəblərə və həssaslıq məsələlərinə aid suallara verilmiş cavabları son dərəcə müsbət və ya mənfəi hesab etmək olmaz.

Əsas səbəblərin və həssaslığın öhdəsindən gəlməyə aid suall

	Tamamla raziyam	Raziyam	Nə razıyam, nə də ki razı deyiləm	Razi deyiləm	Qətiyyət razi deyiləm
S. 6.1.1. Əsas səbəblərin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan profilaktik proqramlar təkmilləşir		n=2	n=2	n=2	
S. 6.1.2. Həssaslığın öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan profilaktik proqramlar əhalinin həssas təbəqələrini lazımi səviyyədə hədəfə götürür		n=1	n=3	n=2	

Qeyd: Sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=7.

Bu suallara cavab vermiş sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=6.

Əsas səbəbləri və hərəkətverici qüvvələri başa düşmək məqsədi daşıyan tədqiqatlar

2014-2018-ci illər üçün MFP-nin 4.6-cı bəndi hansısa konkret tədqiqatların və ya məlumat toplama tədbirlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutmasa da, “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanununun 11-ci maddəsində müvafiq profilaktik tədbirlərin müxtəlif dövlət proqramları çərçivəsində yerinə yetirilməsi, o cümlədən, insan alverinin qarşısının alınması, xüsusilə də gender aspektləri üzrə tədqiqatların aparılması nəzərdə tutulur. Lakin bu cür tədqiqatların aparıldığına dair hansısa faktlar təqdim edilməmişdir.

İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi insan alveri qurbanları ilə və cinayətkarlarla əlaqədar müvafiq təşkilatlar tərəfindən təqdim olunmuş və cins, yaş, istismar növü və vətəndaşlıq mənsubiyyəti üzrə bölgüsü aparılmış məlumatların vahid məlumat bazasında toplanmasına məsuliyyət daşıyır. Milli Koordinator tərəfindən İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən toplanmış statistik məlumatları ehtiva edən insan illik hesabat hazırlanır və dərc edilir. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanununun 8-ci maddəsi birbaşa Milli Koordinatora tabe olan xüsusi polis qurumu tərəfindən insan alveri ilə bağlı cinayət işləri üzrə araşdırma aparılarkən, toplanan məlumatların qeyd alınması və istifadəsi üçün vahid məlumat bazasının yaradılmasını nəzərdə tutur.

Qiymətləndirmə zamanı əldə olunmuş nəticələrə əsasən son illər ərzində dövlət orqanları tərəfindən bu səpkidən olan hansısa tədqiqatların aparıldığı aşkar edilməmişdir. Üç nəfər sorğu respondentləri insan alverinin əsas səbəbləri ilə əlaqədar digər təşkilatlar tərəfindən müvafiq tədqiqatların aparıldığını bildirmişdir və onlardan fərqli olaraq yalnız bir iştirakçı belə tədqiqatların dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirildiyini qeyd etmişdir. Azərbaycandan olan qadınların xaricdə cinsi istismara məruz qalması haqqında tədqiqatlar mövcud olsa da, inşaat, kənd təsərrüfatı və ev qulluqçuluğu sektorlarında istismarla bağlı tədqiqatların aparılmaması əməyin

istismarı məqsədi ilə insan alveri fenomeninin tam anlaşılmasının mənasına gələ bilər (Aze30, səh.20). Çayçılıq, tütünçülük, habelə inşaat sektorlarında uşaq əməyindən istifadəyə dair kifayət qədər faktların mövcud olmaması və bu problemin müəyyən dərəcədə məlum olmaması bildirilmişdir (Aze29, səh.1). GRETA bütün əsas təşkilatlar tərəfindən təqdim olunan və o cümlədən cins, yaş, istismar növü, mənşə və/və ya təyinat ölkəsi üzrə bölgüsü aparıla biləcək etibarlı statistik məlumatlar toplanmaqla, həmçinin əməyin istismarı, daxili orqanların çıxarılması məqsədi ilə insan alveri, habelə uşaq alveri və ölkədaxili insan alveri məsələləri ilə bağlı tədqiqatların aparılmasına diqqət yetirməklə beynəlxalq standartlara uyğun məlumatların toplanması və tədqiqatların aparılması işinin təkmilləşdirilməsi zərurətini vurğulamışdır (Aze30, səh.22-23, 48-49).

Müsahibə prosesi zamanı respondentlər 2008-ci ildə BƏT və ICMPD tərəfindən aparılmış, həmçinin artıq Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərməyən ATƏT-in və Amerika Hüquqşünaslar Assosiasiyasının həyata keçirdikləri tədqiqatları qeyd etmişdirlər. Eyni zamanda, həssas qruplara və gender zəminində zorakılıq probleminə aid olan, həmçinin insan alveri məsələlərini əhatə edən tədqiqatın Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən həyata keçirildiyi bildirilmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, DİN-in Analitik Şöbəsi QHT-lət tərəfindən tədqiqatların aparılması və məlumatların toplanması prosesinə öz töhfəsini verir. Müsahibənin iki iştirakçısı ƏƏSMN tərəfindən əmək bazarına dair müfəssəl tədqiqatın aparılması, digər hökumət təşkilatları tərəfindən dəqiq məlumatların toplanması zərurətini vurğulamışdır. Bundan başqa, insan alveri nöqtəyi-nəzərindən bəzində demək olar ki informasiya olmayan kənd yerlərinə xüsusi diqqət ayırmaqla marşrutlar, tendensiyalar və meyllərlə əlaqədar daha çox tədqiqatın aparılması zərurəti qeyd olunmuşdur.

İnsan alverinin əsas səbəblərinə dair tədqiqatların aparılmasına və məlumatların toplanmasına aid suallar

	Tamamilə razıyam	Razıyam	Nə razıyam, nə də ki razı deyiləm	Razı deyiləm	Qətiyyəz razı deyiləm
S. 6.1.5. Hökumət təşkilatları insan alverinin əsas səbəblərinə dair lazımi tədqiqatların aparılması və məlumatların toplanması işini həyata keçirirlər		1	3	1	
S. 6.1.5. Digər təşkilatlar və qurumlar insan alverinin əsas səbəblərinə dair lazımi tədqiqatların aparılması və məlumatların toplanması işini həyata keçirirlər		3	1	1	

Qeyd: Sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=7.
Bu suallara cavab vermiş sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=5.

Tələbatın nəzərə alınması

ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabatında qeyd olunur ki, 2014-cü ildə seks-biznes və ya məcburi əmək sahəsində müşahidə olunan tələbatı azaltmaq, habelə xaricdəki diplomatların insan alverində mümkün iştirakının qarşısını almaq məqsədi ilə təlimlərin keçirilməsi üçün hökumət tərəfindən hansısa yeni tədbirlər görülməmişdir (Gen1). Eyni zamanda, GRETA da əməyin istismarı məsələlərinə xüsusi diqqət yetirməklə insan alverinə məruz qalmış insanların xidmətlərinə olan tələbatı azaltmaq üçün icra hakimiyyəti orqanlarını vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə və özəl sektorla birlikdə daha çox işlər görməyə çağırmışdır (Aze30, səh.7, səh.49). Müsahibə prosesi zamanı bildirilmişdir ki, insan alverinin qarşısını müəyyən dərəcədə almaq üçün qeyri-qanuni məşğulluğa qarşı mübarizə aparmaq məqsədi ilə əmək müqaviləsinə dair müvafiq tələblərin təmin olunması lazımdır. Bu cür insanların Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən verilən əmək icazəsi olmadan işləməsinin qeyri-qanuni olması və belə halların 2015-ci ildə aşkar edilmədiyi qeyd olunmuşdur. 2014-cü ildə GRETA tərəfindən bildirilmişdir ki, miqrantları və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsləri işə qanunsuz götürmüş hüquqi şəxslərə qarşı tətbiq edilən cərimənin məbləğini artırmaq məqsədi ilə inzibati Xətalər Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklər bilavasitə istismar məsələlərini nəzərə almır və işəgötürənlərə qarşı (təxminən 35.000 Avroyadək) cərimənin tətbiq edilməsinə baxmayaraq, əksər hallarda miqrantlar hələ də ölkədən çıxarırlar (Aze30, səh.26). Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları qeyd etmişdirlər ki, yaşı 15-18 arası olan azyaşlılarla əmək müqaviləsinin imzalanmasına dair şərtin qanunvericilikdə nəzərdə tutulması qabaqçılıq tədbirlərdən hesab oluna bilər və bu şərtin pozulması işəgötürənlərə qarşı inzibati cəzaların tətbiq edilməsi ilə nəticələnir. Lakin ABŞ Əmək Departamentinin “Uşaq əməyinin ən pis formalarına dair faktlar haqqında” 2014-cü il tarixli Hesabatında bildirilir ki, uşaq əməyinin üstünlük təşkil etdiyi sektorlarda bu məsələnin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan proqramların Azərbaycan Hökuməti tərəfindən həyata keçirilməsinə dair azsaylı faktlar aşkar olunmuşdur (Aze29, səh.1).

Bilərəkdən insan alveri qurbanının xidmətlərindən istifadə etmə halı hələlik kriminallaşdırılmasa da, bunun üçün Cinayət Məcəlləsinə müvafiq dəyişikliklərin edilməsi məsələsinin nəzərdə tutulması DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin əməkdaşları tərəfindən bildirilmişdir. AŞ-in “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Konvensiyasına uyğun olaraq belə bir müddəanın qanunvericiliyə daxil edilməsi tövsiyəsinin Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən irəli sürülməsini bu təşkilatın əməkdaşları qeyd etmişdirlər. Tələbata qarşı cavab tədbirlərinə aid hansısa başqa misallar gətirilməmişdir. İnsan alverinin tələbat aspektinə aid suala cavab vermiş beş nəfər sorğu iştirakçısından üçü müvafiq profilaktik proqramların qənaətbəxş və səmərəli olması fikiri ilə nə razılaşmışdır, nə də ki razılaşmamışdır, ikisi isə bununla razılaşmamışdır. 2014-2018-ci illər üçün MFP-də insan alverinin qarşısının alınması ilə bağlı müddəalar olsa da, tələbat məsələlərini nəzərə alan hansısa konkret tədbirlər nəzərdə tutulmayıb.

Miqrasiya idarəçiliyi tədbirləri

GRETA miqrantların Azərbaycanda istismarı məsələləri ilə əlaqədar bildirmişdir ki, Miqrasiya Məcəlləsi əməkçi miqrantlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər, daimi

rezidentlər, sahibkarlar, dənizçilər, sığınacaq axtarlar və qaçqınlar üçün əmək icazəsinin verilməsi proseduru asanlaşdırmaqla miqrantların hüquqlarının müdafiə olunmasını təmin etmək məqsədi daşıyır. Bu Məcəllənin 75-ci maddəsinə uyğun olaraq, əməkçi miqrantlara, qaçqınlara və sığınacaq axtaranlara əmək şəraiti və onların əməyinin ödənilməsi ilə bağlı ölkə vətəndaşları üçün müəyyən olunmuş eyni şərtlər tətbiq edilir, 45.0.5-ci maddəsində isə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin ailə üzvlərinə də müvəqqəti və ya daimi yaşamaq icazəsinin verilməsi nəzərdə tutulur. İşə cəlb edilən əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin pasportlarının və ya şəxsiyyətlərini təsdiq edən digər sənədlərinin işəgötürənlər tərəfindən götürülərək saxlanması qadağandır (Miqrasiya Məcəlləsinin 63.6 və 82.5-ci maddələri). Bütün bu tədbirlərə baxmayaraq, GRETA-nın 2014-cü il tarixli hesabatında ifadə olunmuş əsas narahatlıq əmək icazələrinin rəsmiləşdirilməsi ilə bağlı çətinliklərlə, bu məsələdə miqrantların işəgötürənlərdən asılı vəziyyətdə olması ilə və nəticədə qeyri-qanuni əmək fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması və miqrantların həssaslığının artması ilə əlaqədardır (Aze30, səh.28). Hesabatda İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin saytı və Azərbaycan Respublikasının xaricdəki konsulluqları vasitəsi ilə potensial miqrantların Azərbaycana miqrasiya etmənin qanuni imkanları və insan alverinin təhlükələri barədə məlumatlandırılması istiqamətində DİN və XİN tərəfindən görülən tədbirlər qeyd olunur. Lakin hesabatda eyni zamanda bildirilir ki, əməkçi miqrantlara dair sərt kvotalar və əmək miqrasiyasının qiymətinin yüksək olması qanunsuz əmək fəaliyyətinə şərait yaradaraq həssaslığı artırır. Müsahibə prosesi zamanı iştirakçılar hökumət tərəfindən işsiz Azərbaycan vətəndaşlarına üstünlük verməklə və əməkçi miqrantlar üçün 12.000 iş yerindən ibarət kvota tətbiq etməklə ölkənin əmək bazarının müdafiə olunduğunu və əməkçi miqrantlar arasında seçim edildiyini vurğulamışdılar. Eyni zamanda, bu kontekstdə bildirilmişdir ki, inşaat sektorunda əməkçi miqrantlara tələbat artıq yoxdur, neft sənayesində çalışan əcnəbi işçilər isə yerli işçilərlə əvəz olunur. Müsahibə iştirakçıları kvotanın qanunsuz əmək fəaliyyətinə mümkün təsirləri və bu baxımdan qanunsuz işləyən miqrantların həssaslığı və ya başqa sektorlar üçün fəsadları ilə əlaqədar heç bir şərh verməmişdirlər.

Xaricə miqrasiya edən Azərbaycan vətəndaşlarını müdafiə etmək məqsədi daşıyan tədbirlərə gəldikdə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları "Məşğulluq haqqında" Qanunun 14-cü maddəsi əsasında işədüzlətmə agentliklərinin lisenziyalaşdırılması sistemini yaratmışdılar. Həmin agentliklər icazə üçün ƏƏSMN-ə müraciət etməlidirlər. Lakin GRETA tərəfindən verilmiş məlumatlara görə heç bir işədüzlətmə agentliyinin bu cür lisenziya üçün müraciət etməməsi və ya bu lisenziyanı əldə etməməsi faktı sözügedən kanal vasitəsi ilə heç kimin işə düzəlmədiyini göstərir (Aze21, səh.18; Aze30, səh.28). İlk növbədə Dövlət Miqrasiya Xidməti Azərbaycandan və Azərbaycana qeyri-qanuni miqrasiya proseslərinin qarşısının alınması məsələlərinə məsuliyyət daşıyır. 2014-2018-ci illər üçün MFP-də Dövlət Sərhəd Xidmətinin əsas vəzifəsi kimi insan alveri hallarının aşkar edilməsi və qarşısının alınması, habelə ölkəyə daxil olan şəxslərin insan alveri təhlükəsi barədə məlumatlandırılması üçün tədbirlər görülməsi kimi müəyyən edilib. Aparılmış qiymətləndirmə zamanı Dövlət Sərhəd Xidməti tərəfindən bildirilmişdir ki, ölkəyə gələn və ölkədən gedən insanlar üçün Azərbaycan, ingilis, alman və rus dillərində hazırlanmış broşuralar ölkənin sərhəd-buraxılış məntəqələrində mövcuddur.

Qarşısını alma indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
4.1	Həssaslığın və əsas səbəblərin öhdəsindən gəlmək üçün profilaktik proqramlar	İqtisadi vəziyyəti yaxşılaşdırmaq, ayrı-seçkiliyi və digər əsas sosial-iqtisadi səbəbləri aradan qaldırmaq üçün strategiya/siyasət mövcuddur	Həssaslığın müvafiq, səciyyəvi formalarını/ xüsusi həssaslığı ilə seçilən qrupları tanıyan və hədəfə gətirən strategiya/siyasət mövcuddur	Ümumi həssaslıq səbəblərinin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan proqramlara dair faktlar mövcuddur	Xüsusi həssaslığı ilə seçilən fərdləri və qrupları hədəfə gətirmiş profilaktik proqramlara dair faktlar
4.2	Maarifləndirmə və KİV-lərin informasiya yayımı prosesinə cəlb olunması	İnsan alveri barədə maarifləndirmə və "qaynar xətt" in yaradılması üçün strategiya/siyasət mövcuddur	KİV-lərin maarifləndirmə işinə cəlb olunması və bu sahədə səlahiyyətlərinin artırılması strategiyası/ siyasəti mövcuddur	Maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilir, "qaynar xətt" yaradılıb və fəaliyyət göstərir	KİV-lərdəki məlumatlar dəqiqdir və insan alveri qurbanlarına/ potensial qurbanlara/ digər şəxslərə məsuliyyətli yanaşır (ziyan vurmur)
4.3	Tədqiqat institutlarının tədqiqat aparma və məlumat toplama sahəsində fəallığı	İnsan alverçilərinə və insan alveri qurbanlarına dair məlumatların toplanması və bölgüsünün aparılması üçün dövlət məlumat toplama sistemi mövcuddur	Tədqiqat institutları insan alverinə dair məlumatların toplanması və araşdırılması işinə formal şəkildə cəlb olunub	Əsas səbəblərə, tendensiyalara, tələbat məsələlərinə dair tədqiqatlar aparılır və məlumatlar toplanır	Faktlar əsasında qarşısını alma strategiyalarına dair sübutlar (başqa sözlə, məlumatlardan və tədqiqat nəticələrindən istifadə)
4.4	Tələbat məsələsini nəzərə alan sosial-iqtisadi proqramlar	İstismaredici əmək fəaliyyəti təcrübəsinin qarşısını almaq üçün əmək bazarlarını da cəlb etməklə tələbat məsələsinin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan siyasət mövcuddur	Tələbat məsələsini nəzərə almaq üçün özəl sektorla/ vətəndaş cəmiyyəti qrupları ilə əməkdaşlıq sazişləri/ mexanizmləri mövcuddur	Əmək bazarının monitorinqi və tənzimlənməsi işinin gücləndirilməsi məqsədi daşıyan tədbirlərin artırılmasına dair faktlar mövcuddur	İnsan alveri qurbanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin istifadəçilərini hədəfə gətirən tədbirlərin görülməsinə dair faktlar mövcuddur

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
4.5	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair sərhəd və miqrasiya idarəçiliyi tədbirləri	Sərhəd və miqrasiya nəzarəti kontekstində insan alverinin və istismarın qarşısını alan strategiya mövcuddur	İnsan alverinə həssaslığı azaltmaq üçün qanuni miqrasiya imkanlarını təklif edən strategiya mövcuddur	İnsan alverinə həssaslığı azaltmaq üçün təklif olunan qanuni miqrasiya imkanlarının artmasına dair faktlar mövcuddur	Miqrantların insan alverinə cəlb olunmasının və istismarının qarşısını almaq üçün görülən tədbirlərə dair faktlar (məsələn, miqrantları qeydiyyatla almaqla/ informasiya ilə təmin etməklə)

Qeyd: Mümkün təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını nəzərdə tutan məsələlər yaşıl rəngli fonda verilir.

2.5. Əlaqələndirmə və əməkdaşlıq

İdarələrarası əlaqələndirmə və əməkdaşlıq

MFP siyasət səviyyəsində insan alverinə qarşı əməkdaşlıq üçün əsas çərçivə sənədi hesab olunur. MFP-nin 9.1-ci bəndinə əsasən Milli Koordinator bu sənədin həyata keçirilməsi və hesabatvermə üzrə məsul şəxs olaraq, iştirakçıların qarşılıqlı əməkdaşlığının vahid sistemini yaratmaq və bu qurumlar arasında məlumat mübadiləsini təmin etmək məqsədi ilə ümumi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi üçün təyin olunur. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 7-ci maddəsinə əsasən Milli Koordinatorun Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına, Milli Məclisinə və İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinə (Ombudsmana) Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair illik məlumat təqdim etməsi tələb olunur. Eyni zamanda, MFP-yə əsasən insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində qanunvericilik tədbirlərini gücləndirmək və dövlət orqanları, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri və QHT-lərlə əməkdaşlığı təmin etmək məqsədi ilə İşçi Qrup yaradılıb. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 7-ci maddəsinə əsasən dövlət orqanları insan alverinin qarşısının alınması sahəsində QHT-lərlə əməkdaşlıq edirlər və bu sahədə fəaliyyət göstərən QHT-lər müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən Milli Koordinatorla birlikdə müəyyən edilərək verilməsi mümkün olan qrantlar hesabına insan alverinin potensial qurbanlarının maarifləndirilməsi işlərinə, insan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin fəaliyyətinin təşkil edilməsinə, insan alveri qurbanlarına hüquqi yardımın göstərilməsinə və onların sosial reabilitasiyasına cəlb edilir.

Həm GRETA-nın 2014-cü il tarixli Qiymətləndirmə Hesabatında (51-ci paraqraf), həm də ATƏT-in 2013-cü il tarixli Ölkə Hesabatında (19-cü paraqraf və 5-ci tövsiyə) insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirlərinin yerinə yetirilməsində hüquq mühafizə orqanlarının aparıcı rol oynaması məsələsi şərh olunaraq QHT-lərin əsas siyasət strukturlarının işinə formal cəlb edilməsi təqdirində bu tədbirlərin daha da səmərəli olacağı hesab olunmuşdur. GRETA QHT-lərin, həmkarlar ittifaqlarının

və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının xüsusilə insan alverinə qarşı mübarizəyə dair siyasətlərin işlənib hazırlanması və yerinə yetirilməsi işinə daha geniş şəkildə cəlb edilməsinə çağırışıdır (Aze30, p.7, səh.20, səh.48).

MİM Qaydaları idarələrarası komissiyanın iclaslarına vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının nümayəndələrinin mümkün dəvətini nəzərdə tutsa da, bunun hansı formada baş tutacağı aydın deyil. Bir nəfər müsahibə iştirakçısı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi və vətəndaş cəmiyyətinin 44 təşkilatından ibarət İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə QHT Koalisiyası arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumunun səmərəli əməkdaşlıqla nəticələndiyini və QHT-lərin nazirliklərarası işçi qrupun iclaslarına DİN tərəfindən bəzi hallarda dəvət olunduğunu ehtimal etmişdir. Lakin müsahibənin başqa bir iştirakçısı əvəllər QHT-lərin sözügedən iclaslara dəvət olunduğunu, lakin artıq bunun baş vermədiyini bəyan etmişdir. Müsahibə prosesi zamanı bu əməkdaşlığın önəmli nəticələrinə aid hansısa konkret misallar gətirilməmişdir. MFP çərçivəsində bir neçə (13.4.6, 13.7.3, 13.8.2, 13.8.3 və 13.8.5 bəndlərində nəzərdə tutulmuş) tədbirin yerinə yetirilməsi vəzifəsi vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının üzərinə qoyulsa da, sonuncular tam üzvlüyə malik olmadıqları bildirmişdir. Eyni zamanda, GRETA da xüsusilə əməyin istismarı hallarının baş verməsi səbəbindən öz səsinə ucaldan və ya hökumət tərəfindən görülən cavab tədbirlərini tənqid edən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının üzləşdikləri maneələrlə əlaqədar olaraq onların azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı öz narahatlığını ifadə etmişdir (Aze30, səh.19). Dəyərləndirmə prosesi zamanı İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi, QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən QHT-lər tərəfindən icra edilmiş layihələrə ümumi dəyəri 99,000 manat dəyərində maliyyə ayırdığını bildirmişdir.

Standart əməliyyat prosedurları “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunda, MİM və MFP-də nəzərdə tutulmuş əlaqələndirmə və əməkdaşlıq çərçivəsinin otprimallaşdırılmasına və resursların daha səmərəli istifadəsinə xidmət edəcək. Əvvəlki bölmələrdə vurğulanmış məsələlər nöqtəyi-nəzərindən QHT-lərin vəziyyəti və gördükləri işin davamlılığı qeyri-müəyyəndir. İnsan alveri qurbanlarına dəstəyin göstərilməsi üçün bütün tərəf-müqabillərinin müvafiq qaydada akkreditə olunmasını və maliyyələşdirilməsini təmin etmək məqsədi ilə QHT-lərin bu prosesə hərtərəfli cəlb edilməsi və səlahiyyətlərinin artırılması istiqamətində zəruri addımların atılması tələb olunur. “Qrant haqqında” Qanun səmərəli əməkdaşlığa qarşı bir qadağa kimi qeyd olunmuşdur və bu kontekstdə hökumətin QHT-ləri maliyyələşdirə bilməməsi vətəndaş cəmiyyətinin sıxışdırılması hesab oluna bilər. Müsahibə iştirakçılarından biri bəyan etmişdir ki, əgər QHT-lərə maliyyələşdirmə məhdudiyyətləri tətbiq edilməsə idi hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasındakı əməkdaşlığı səmərəli hesab etmək olardı. Müsahibənin başqa bir iştirakçısı əməkdaşlıq sahəsində çətinliklərin yalnız hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasında deyil, QHT-lər arasında da mövcud olduğunu qeyd etmişdir. Əlaqədar vəzifə və səlahiyyətlərin müzakirə edilməsi üçün QHT işçi Qrupunun yaradılması təklif olunmuşdur.

Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əlaqələndirmə işinə aid suallar

	Tamamla raziyəm	Raziyəm	Nə raziyəm, nə də ki razi deyiləm	Razi deyiləm	Qətiyyə razi deyiləm
S. 7.1.1.1. Milli Fəaliyyət Planı/siyasətlər hökumət və qeyri- hökumət təşkilatları arasında qənaətbəxş əməkdaşlığı nəzərdə tutur		n=4	n=1		
S. 7.1.1.2. Hökumət və qeyri- hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlıq qənaətbəxş və səmərəlidir		n=1	n=4	n=1	

Qeyd: Sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=7.

Bu suallara cavab vermiş sorğu respondentlərinin ümumi sayı: n=6.

Hökumət təşkilatlarının insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində bir-biri ilə əməkdaşlıq etmələri barədə sorğu sualına gəldikdə beş respondent onların bəzən əməkdaşlıq etdiklərini, biri isə heç zaman əməkdaşlıq etmədiklərini bildirmişdirlər. QHT-lərin insan alverinə qarşı mübarizə məsələlərinə dair iclaslara hökumət təşkilatları tərəfindən dəvət olunması sualına cavab vermiş altı respondentin hamısı bunun bəzən baş verdiyini bəyan etmişdir. Milli səviyyədə hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlığın çətin olub-olmaması barədə suala cavab vermiş respondentlərdən ikisi bunun “asan”, üçü “nə çətin, nə də ki asan olduğunu”, biri isə “çətin” olduğunu bildirmişdirlər. Qısaca, Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində nəzərdə tutulmuş əməkdaşlıq səviyyəsinin optimallaşdırılması üçün daha çox işlərin görülməsi tələb olunur.

Beynəlxalq əməkdaşlıq

MFP digər dövlətlərlə, xüsusilə də onların hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlığın gücləndirilməsi zərurətini vurğulayır. Eyni zamanda, “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 26-cı maddəsi Azərbaycan Respublikasının insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər dövlətlərlə, onların hüquq mühafizə orqanları ilə, habelə insan alverinə qarşı mübarizə aparan beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməsini nəzərdə tutur. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası bu məsələ ilə bağlı bir sıra iki və çoxtərəfli əməkdaşlıq sazişləri imzalamışdır. Avstriyanın, Çinin, Bolqarıstanın, Misirin, İran İslam Respublikasının, Latviyanın, Pakistanın, Rumıniyanın, Türkiyənin, Birləşmiş Ərəb Əmirliyinin və ABŞ-in müvafiq orqanları, habelə BMT, ATƏT, BMqT və İnterpol da daxil olmaqla beynəlxalq təşkilatları ilə imzalanmış əməkdaşlıq sazişləri mövcuddur. Verilmiş məlumatlara görə Azərbaycan qarşılıqlı hüquqi yardım üçün Türkiyə tərəfindən təqdim olunmuş bir sıra sorğuları cavablandırmışdır (Aze30, səh.24). İnsan alverinə qarşı mübarizə məsələlərinə aidiyyəti olan və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı çoxtərəfli sazişlər bunlardır: “Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvü olan dövlətlərin hökumətləri arasında cinayətkarlığa, xüsusən onun mütəşəkkil formalarına qarşı mübarizədə əməkdaşlıq haqqında”

Saziş, MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlərin “Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquq münasibətləri və hüquqi yardım haqqında” Konvensiyası, MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlərin “Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə əməkdaşlıq haqqında” Sazişi, Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan və Türkiyə arasında “Terrorizm, mütəşəkkil cinayətkarlıq və digər ağır cinayətlərə qarşı mübarizə haqqında” Saziş və “Terrorizm, mütəşəkkil cinayətkarlıq və digər təhlükəli cinayətlərlə mübarizə sahəsində Demokratiya və İqtisadi İnkişaf Naminə Təşkilatın (GUAM – Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan, Moldova Respublikası) üzvü olan dövlətlərin hökumətləri arasında” Saziş.

Bu sazişlərdən heç biri insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq mexanizmlərinə aid misallar kimi qeyd edilməmişdir. Müsahibə iştirakçıları dövlətin bütün müvafiq beynəlxalq tədbirlərdə iştirakını daha çox qeyd etmişdirlər. Daha çox qeyd olunan ikitərəfli əməkdaşlığa aid misallar ABŞ Dövlət Departamentinin “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabatının hazırlanması ilə əlaqədar ABŞ-la əməkdaşlıqdan və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində Azərbaycan yanaşmasını öyrənməyə çalışan başqa (mənzə və ya təyinat ölkəsindən fərqli) ölkə nümayəndələrinin Azərbaycana səfərindən ibarət idi. Eyni zamanda, qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycanın hüquq mühafizə orqanlarının xaricdə təhqiqatlar aparmaq potensialının olmaması bəzi ölkələrdə insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi imkanlarının əldən getməsi ilə nəticələnir və bu baxımdan MDB ölkələri ilə əməkdaşlıq daha güclüdür. Ümumilikdə götürəndə hüquq mühafizə orqanları arasında qarşılıqlı hüquqi yardımın və əməkdaşlığın xüsusi hallarda baş verdiyi qeyd olunsada, bu cür əməkdaşlığın insan alverçilərinin həbsə alınması və ya insan alveri qurbanlarının aşkar edilməsi ilə nəticələnməsinə aid tutarlı misallar gətirilməmişdir. Sorğu respondentləri ikitərəfli səviyyədə dövlət təşkilatları arasındakı əməkdaşlığın “asan” (n=3), “nə asan, nə də ki çətin” (n=2) və ya “çətin” olduğunu bildirmişdirlər. Regional səviyyədə insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq “asan” (n=2) və ya “nə asan, nə də ki çətin” hesab olunmuşdur (n=4).

Əməkdaşlıq və əlaqələndirmə indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
5.1	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair Milli Fəaliyyət Planı	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair Milli Fəaliyyət Planı mövcuddur	Milli Fəaliyyət Planı milli, ikitərəfli və regional səviyyələrdə əməkdaşlığın artırılmasını nəzərdə tutur	Milli Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsini praktiki cəhətdən istiqamətləndirən əməliyyat prosedurları mövcuddur	Milli Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsi zamanı əlaqədar tərəflər əməliyyat prosedurlarından istifadə edirlər
5.2	Milli Koordinator/ Məruzəçi	İnsan alverinə qarşı mübarizəni əlaqələndirmək məqsədi ilə Milli Koordinator/ Məruzəçi qanuna/ siyasətə əsasən təyin edilir	Milli Koordinator/ Məruzəçi dəqiq səlahiyyətlərlə və monitorinq potensialı ilə təmin olunur	Milli Koordinator/ Məruzəçi təyin olunub	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair bütün məsələlərin hərtərəfli əlaqələndirilməsi
5.3	Dövlət təşkilatları ilə QHT-lər/ vətəndaş cəmiyyəti/ beynəlxalq və digər təşkilatlar arasında əməkdaşlıq	Qanun/siyasət dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar (QHT/vətəndaş cəmiyyəti) arasında əməkdaşlığı nəzərdə tutur	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar arasında əlaqələndirmə sazişləri/ mexanizmləri mövcuddur	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar konkret iş üzrə / xüsusi hallarda görüşlər keçirməklə əməkdaşlıq edirlər	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar müəyyən edilmiş qaydada və proaktiv əsaslarla əməkdaşlıq edirlər
5.4	İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ikitərəfli və transmilli cinayət mühakiməsi şəbəkələri	Cinayət mühakiməsi sahəsində ikitərəfli və transmilli əməkdaşlıq sazişləri mövcuddur	Aidiyyəti olan bütün əsas ölkələrlə ikitərəfli/ transmilli əməkdaşlıq sazişləri mövcuddur	İnsan alveri cinayətlərinin mühakiməsi sahəsində ikitərəfli/transmilli əməkdaşlığa dair faktlar mövcuddur	İkitərəfli/transmilli əməkdaşlıq proaktiv xarakter daşıyır (başqa sözlə, baş vermiş hallara qarşı xüsusi cavab tədbirləri üstünlük təşkil edir)
5.5	Cinayət mühakiməsi sahəsindən kənar ikitərəfli və transmilli əməkdaşlıq	Təhqiqat/ cinayət təqibi sahəsindən kənar insan alverinə qarşı mübarizəni dəstəkləyən sazişlər mövcuddur	Yardım və müdafiəni/ insan alverinin qarşısının alınmasını nəzərdə tutan ikitərəfli/ transmilli sazişlər mövcuddur	Təhqiqat/cinayət təqibi sahəsindən kənar sazişlərin ikitərəfli/transmilli əməkdaşlıqla nəticələməsinə dair faktlar mövcuddur	Sazişlərin yardım və müdafiə/ insan alverinin qarşısının alınması sahəsində ikitərəfli/transmilli əməkdaşlıqla nəticələnməsinə dair faktlar

Qeyd: Mümkün təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını nəzərdə tutan məsələlər yaşıl rəngli fonda verilir.

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:

**Azərbaycan Respublikasında
insan alverinə qarşı mübarizə
sahəsində cavab tədbirləri**

3. Tövsiyələr

Sorğu prosesi zamanı respondentlərdən prioritet hesab etdikləri üç əsas tövsiyəni seçmələri xahiş olunmuşdur. Eyni zamanda, Qiymətləndirmə Seminarının qruplar üzrə bölgüsü aparılmış iştirakçılarından da insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirləri ilə əlaqədar prioritet hesab etdikləri üç əsas tövsiyəni seçmələri xahiş olunmuşdur. Aşağıda verilmiş cədvəldə “•” işarəsi sorğu respondentlərinin və seminar iştirakçılarından ibarət qrupların müvafiq tövsiyəni cavab tədbirləri üçün üç yüksək prioritet məsələlərdən biri kimi qeyd etdiklərini göstərir. Prioritet məsələ kimi seçilmiş tövsiyələrin sayının çox olmasına baxmayaraq, sorğunun üç respondenti və Qiymətləndirmə Seminarının eyni sayda qrupu tərəfindən seçilmiş insan alverinin riskləri barədə maarifləndirməyə dair “J” tövsiyəsi xüsusilə qeyd olunmuşdur.

Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə indikatorları

Tövsiyə	Sorğu	Seminar
A. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə mexanizmlərinin və ya onların yerinə yetirilməsi prosesinin gücləndirilməsi	• • •	
B. İnsan alverinin qurbanları üçün mövcud olan yardım və müdafiə xidmətlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi	• • •	
C. Yardım və dəstək xidmətlərindən istifadə edə biləcək zərərçəkmiş şəxslərin sıralarının genişləndirilməsi		
D. İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi	•	
E. İnsan alverinin qurbanları üçün mövcud olan xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması		• • •
F. İnsan alveri əməlinin kriminallaşdırılması və insan alverçilərinin cinayət təqibi üçün qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi		
G. İnsan alveri hallarının araşdırılması prosesinin gücləndirilməsi (o cümlədən, hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının təhqiqat aparma potensialını və müvafiq qurumların bu sahədə ixtisaslaşma səviyyəsini artırmaqla)	• •	
H. İnsan alveri cinayətinin cəzalandırılması işinin gücləndirilməsi (o cümlədən, prokurorluq əməkdaşlarının və hakimlərin potensialını artırmaqla)	•	•

Tövsiyə	Sorğu	Seminar
I. Əsas səbəblərin və həssaslığın, o cümlədən, sosial-iqtisadi amillərin, ayrı-seçkiliyin və s. öhdəsindən gəlmək məqsədi ilə səylərin gücləndirilməsi		
J. İnsan alverinin riskləri barədə maarifləndirmə işinin gücləndirilməsi (o cümlədən, maarifləndirmə kampaniyalarının keyfiyyətini artırmaqla və/və ya risk qruplarını hədəfə daha yaxşı götürməklə)	• • •	• • •
K. İnsan alverinin tələbat aspektinin öhdəsindən gəlmək məqsədi ilə səylərin gücləndirilməsi		
L. İnsan alveri fenomenini daha yaxşı başa düşmək məqsədi ilə bu sahədə tədqiqat aparma və məlumat toplama işininin gücləndirilməsi	•	• •
M. Milli səviyyədə dövlət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi	•	•
N. Milli səviyyədə hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi	• •	
O. İkitərəfli səviyyədə təşkilatlararası əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi		
P. Regional səviyyədə dövlət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi	•	
Q. Digər tövsiyələr		

3.1. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə

Əlaqədar tərəflərin MİM çərçivəsində və Milli Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsi istiqamətində iştirakını gücləndirmək, həmçinin insan alveri qurbanlarının yardımından və müdafiədən istifadə etməsi sahəsində mümkün ləngimə hallarını azaltmaq məqsədi ilə sözügedən tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Uşaq alveri və məcburi əmək məsələlərinə xüsusi diqqət ayırmaqla istismarın müxtəlif formalarının müəyyən edilməsi üçün xüsusi vasitələrin və indikatorların işlənilib hazırlanması.
- İnsan alverinin qurbanları ilə və ya istismardan zərərçəkmiş şəxslərlə təmasda olan bütün əsas təşkilatlar (məsələn, polis və prokurorluq orqanları, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti və Dövlət Sərhəd Xidməti) tərəfindən indikatorların təcürbədə tətbiqinə şərait yaratmaq məqsədi ilə həmin indikatorların istifadə ediləcəyi kontekstə uyğunlaşdırılması.
- Ehtimal olunan insan alveri halına rast gələrkən, insan alverinin potensial qurbanlarını İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinə istiqamətləndirərkən, habelə insan alveri qurbanlarının müvafiq yardım və müdafiə imkanlarından

istifadəsi üçün mümkün qədər tez bir vaxtda şərait yaradarkən bütün zəruri prosedurlara əməl olunduğunu təmin etmək məqsədi ilə ayrıca Standart Əməliyyat Prosedurlarının işlənilib hazırlanması.

- Uşaqlarla əlaqədar xüsusi halları və ehtiyacları nəzərə alan, uşaq hüquqlarının müdafiəsi üzrə mütəxəssislərin iştirakını nəzərdə tutan və uşaqların “Uşaq hüquqları haqqında” Konvensiyaya uyğun olaraq ən yaxşı mənafeələrini təmin edən uşaq yönümlü müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə mexanizmlərinin işlənilib hazırlanması.
- İndikatorların və əməliyyat prosedurlarının işlənilib hazırlanması məqsədi ilə aidiyyəti dövlət təşkilatlarının, QHT-lərin və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrindən ibarət işçi qrupun yaradılması.
- Milli Fəaliyyət Planının və/və ya MİM-in yerinə yetirilməsində iştirak edən əlaqədar tərəflər arasında xüsusi indikatorların və standart əməliyyat prosedurlarının düzgün bölgüsünü təmin etmək məqsədi ilə paylama planının işlənilib hazırlanması.
- İnsan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi qaydaları/indikatorlarının (2009-cu il tarixli, 131 nömrəli Qərar) və insan alveri qurbanları ilə bağlı Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi Qaydalarının (2009-cu il tarixli, 123 nömrəli Qərar) tətbiqi prosesinin təkmilləşdirilməsinin zəruri olub-olmadığını müəyyən etmək məqsədi ilə monitoring və qiymətləndirmə mexanizmlərinin işlənilib hazırlanması.

Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə proseslərini gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrindən ibarət Müəyyənləşdirmə üzrə İşçi Qrup kimi mexanizmlər vasitəsi ilə QHT-lərin müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə proseslərinə rəsmi şəkildə cəlb olunması.
- İnsan alveri halları ilə üzləşməsi mümkün olan həmkarlar ittifaqlarının, səhiyyə, miqrasiya orqanlarının və digər aidiyyəti təşkilatların insan alveri qurbanlarının və insan alveri cinayətindən zərər çəkməsi ehtimal olunan şəxslərin müəyyən edilməsi və istiqamətləndirilməsi prosesindəki iştirakının gücləndirilməsi.
- Seks-biznesə, dilənçiliyə, ev işlərinə və digər “gizli” işlərə cəlb olunmuş insanların aşkar edilərək müvafiq qaydada müəyyənləşdirilməsini və istiqamətləndirilməsini təmin etmək məqsədi ilə autriç sistemlərinin rolunun artırılması.

Əmək fəaliyyəti kontekstində insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi üçün əmək müfəttişlərinin səlahiyyətlərini artırmaq məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Dövlət qeydiyyatından keçmiş hüquqi şəxslərlə yanaşı digər iş yerlərində, xüsusilə də ev qulluqçularının işlədiyi yerlərdə yoxlamaların aparılmasına şərait yaratmaq məqsədi ilə əmək müfəttişlərinin səlahiyyətləri və vəzifələrinin nəzərdən keçirilməsi və onlara yenidən baxılması.

- İnsan alveri qurbanlarının istismara məruz qalması mümkün olan yerlərdə qəfil yoxlamalar aparmaq məqsədi ilə əmək müfəttişliyinin səlahiyyətləri və vəzifələrinin nəzərdən keçirilməsi və onlara yenidən baxılması.
- “Əməyin istismarı”, “məcburi əmək” və “məcburi əmək məqsədi ilə insan alveri” anlayışlarının, həmçinin bu səpkidən olan cinayət tərkibli əməllərin inzibati xətalardan fərqləndirilməsi məsələlərinə xüsusi yer ayırmaqla məcburi əməyin və insan alverinin potensial qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi istiqamətində əmək müfəttişlərinin fəaliyyətini dəstəkləmək məqsədi ilə onlar üçün təlimlərin keçirilməsi.

3.2. Yardım və müdafiə

QHT-lərin acınacaqlı vəziyyətini nəzərə almaq məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- İnsan alveri qurbanları üçün xidmət göstərən, o cümlədən, sığınacaqlara malik QHT-lərin davamlı və şəffaf maliyyələşdirilməsi sisteminin tətbiq edilməsi, habelə ƏƏSMN tərəfindən hansı qrantların ayrılması barədə mövcud informasiyanın, bu cür qrantlar üçün müraciət etmə prosedurunun, uyğunluq meyarlarının, maliyyələşdirmə üçün müraciət etmə şərtlərinin və müddətlərinin, maliyyə vəsaitlərinin ayrılması və ya ayrılmaması səbəblərinin ictimaiyyətləşdirilməsi.
- İnsan alveri qurbanlarına və potensial qurbanlara müvafiq xidmətlər göstərmək iqtidarında olmaq məqsədi ilə “Qrant haqqında” Qanun əsasında xarici maliyyə vəsaitlərinin əlçatan olması üçün nəzərdə tutulmuş məsələlərin dəqiqləşdirilməsi və bununla əlaqədar müvafiq istiqamətlərin göstərilməsi, həmçinin müxtəlif donorlardan qrant əldə etməyin yolları ilə bağlı QHT-lər üçün məsləhətlərin verilməsi. İnformasiya yayımı prosesini sürətləndirmək məqsədi ilə ictimai xidmətlər sistemində çalışan əməkdaşların və notariustlarda işləyən hüquqşünasların ərizəçilərə məsləhətlər vermək işinə imkan daxilində cəlb edilməsi.
- ƏƏSMN-dən maliyyə vəsaiti əldə etmək üçün QHT-ləri dəstəkləmək məqsədi ilə insan alveri qurbanlarına və insan alverinə həssas olan insanlara xidmət göstərən QHT-lərin akkreditasiya sisteminin dəqiqləşdirilməsi. QHT-lərin akkreditə edilib-edilməməsi barədə dəqiq səbəbləri bilmək və müvafiq qərarların obyektiv əsaslarla qəbul edilməsi üçün maraqların toqquşmasından boyun qaçırmaq məqsədi ilə akkreditasiya sisteminin şəffallığının təmin edilməsi.
- İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi tərəfindən istiqamətləndirilmiş şəxsləri qəbul edən QHT sığınacaqlarının əsas fəaliyyətlərinin mümkün maliyyələşdirilməsi yollarını müəyyən etmək məqsədi ilə təxirəsalınmaz, müvafiqəti tədbir kimi dövlət büdcəsi imkanlarının nəzərdən keçirilməsi.
- Vətəndaş cəmiyyəti üzrə tərəfdaşların Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmlərində formal tanınması məsələsinin növbəti Milli Fəaliyyət Planına daxil edilməsi və bu tərəfdaşların Milli Fəaliyyət Planının işlənilib hazırlanması prosesində birbaşa iştirakı üçün şəraitin yaradılması.

- Yerli və xarici donorları və potensial maliyyələşdirmə imkanlarını müəyyən etmək, maliyyələşdirmə strategiyalarını hazırlamaq, maliyyələşdirmə sahəsində nailiyyətləri və boşluqları sənədləşdirərək mümkün donorlara təqdim etmək məqsədi ilə QHT-lərin dəstəklənməsi.

Təxirəsalınmaz maliyyələşdirmə böhranı həll edildikdə əlaqədar dövlət təşkilatları, QHT-lər və beynəlxalq təşkilatlar burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Potensialların yaradılması sahəsində əsas ehtiyacları müəyyən etmək və göstərilən xidmət standartlarını gücləndirmək məqsədi ilə insan alveri qurbanlarına göstərilən xidmətlərin hərtərəfli qiymətləndirilməsi.
- Ehtiyacların və riskin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək və insan alveri qurbanları üçün fərdi reabilitasiya və reintegrasiya planlarının mövcudluğunu təmin etmək məqsədi ilə Standart Əməliyyat Prosedurlarının yerinə yetirilməsi.
- Xüsusilə bütün kateqoriyalardan olan insanlar (qadınlar, kişilər, uşaqlar, ölkə vətəndaşları və əcnəbilər) üçün bərabər səviyyəli dəstəyin istənilən xüsusi ehtiyacları, konkret olaraq uşaqların ehtiyaclarına uyğun olaraq göstərilməsini təmin etmək məqsədi ilə sığınacaq və dəstək xidmətlərinə dair minimum standartların ən yaxşı beynəlxalq təcrübə əsasında yerinə yetirilməsi.
- Sığınacaqların minimum standartlara uyğun monitorinq edilməsi işində İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsmanın) mümkün iştirakını nəzərə almaqla hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlar tərəfindən insan alveri qurbanlarına göstərilən müdafiə və yardım xidmətləri üzrə monitorinq və qiymətləndirmə mexanizmlərinin yerinə yetirilməsi.

İnsan alveri qurbanları üçün nəzərdə tutulmuş fikirləşmə müddətini təcrübədə tətbiq etmək üçün “İnsan alveri qurbanlarının repatriasiya Qaydaları” əsasında təsbit edilmiş tələbləri təmin etmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər QHT-lərlə birgə burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Fikirləşmə müddətinin idarə olunması prosedurunun işlənilib hazırlanması, habelə insan alveri qurbanına fikirləşmə müddəti hüququ bərabər məlumat verməyə və bu müddəti idarə etməyə məsuliyyət daşıyan tərəflər üçün müvafiq təlimat və qaydaların hazırlanması.
- İnsan alveri qurbanları ilə işləyən və ya bu cür şəxslərlə üzləşməsi mümkün olan və bu müddət ərzində müvafiq qaydalara əməl etmələri tələb olunan bütün əməkdaşlar, o cümlədən, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Dövlət Sərhəd Xidməti və Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin əməkdaşları arasında fikirləşmə müddətinə dair təlimatların paylanması.
- Fikirləşmə müddəti ərzində insan alveri qurbanlarını müdafiə və yardım xidmətləri ilə təmin edən QHT-lərə maddi və başqa yardımın göstərilməsi.

İnsan alveri qurbanlarına göstərilən hüquqi yardımı gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar təərflər burada verilmiş tövsiyəni nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- İnsan alveri qurbanlarının QHT-lər tərəfindən göstərilən hüquqi yardımı almaq imkanlarını təmin etmək məqsədi ilə müvafiq cinayət işlərində iştirak edən hüquqi nümayəndələrin Vəkillər Kollegiyasına üzv olma tələbinə yenidən baxılması.

Monitoring proseslərini gücləndirmək və bu proseslərdən hasil olunmuş nəticələrin təsirliliyini təmin etmək məqsədi ilə dövlət orqanları burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Monitoring meyarlarının, standartlarının, proseslərinin və nəticələrinin ictimaiyyətləşdirilməsi.
- QHT-lərin monitoring prosesinə cəlb edilməsi.

3.3. Təhqiqat və cinayət təqibi

İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik bazasını gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar təərflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Azərbaycan Respublikasının mənşə ölkəsi olmaqla yanaşı təyinat ölkəsi kimi üzləşdiyi çətinliklərə qarşı əsaslı cavab tədbirlərinin müvafiq qaydada görülməsini təmin etmək məqsədi ilə mövcud qanunvericilik bazasına yenidən baxılması.
- Milli qanunvericilikdə göstərilmiş “məcburi əmək” anlayışını Azərbaycan Respublikası tərəfindən ratifikasiya edilmiş BƏT-in “Məcburi əmək haqqında” 1930-cu il tarixli, 29 nömrəli Konvensiyasının 2(1)-ci maddəsində verilən və “şəxsə hansısa cəza vermək qorxusu ilə ondan tələb olunan və sözügedən şəxsin könüllü olaraq təklif etmədiyi istənilən işi və ya xidməti...” nəzərdə tutan tərifə uyğunlaşdırmaq məqsədi ilə bu anlayışa yenidən baxılması.
- Xüsusən də istifadə edilmiş hər hansı vasitədən asılı olmayaraq insan alveri qurbanı tərəfindən verilmiş razılığın nəzərə alınmaması tələbi ilə müvafiq uyğunluğu təmin etmək üçün Cinayət Məcəlləsi və “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun da daxil olmaqla bütün qanunvericilik aktlarında “insan alveri” anlayışının vahid formada verilməsi.

Zərərçəkmiş şəxslərin və şahidlərin müdafiəsini gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar təərflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Məhkəmə araşdırmalarından əvvəl, bu proses zamanı və sonra zərərçəkmiş şəxslərin və şahidlərin müdafiəsini, habelə müdafiə planlarının hazırlanması, yerinə yetirilməsi və nəzərdən keçirilməsi işlərinə hansı əlaqədar təərflərin məsuliyyət daşdığını birmənalı şəkildə nəzərdə tutan mexanizmlərin mövcudluğunun təmin edilməsi.

- Yuxarıda qeyd olunan mexanizmlərin hazırlanması prosesinə, həmçinin zərərçəkmiş şəxslərin və şahidlərin iştirak etmək niyyətində olduqları hər hansı cinayət mühakiməsi prosesi zamanı dəstəklənməsi işinə QHT-lərin cəlb edilməsi.

İnsan alveri cinayətlərinin araşdırılması və cəzalandırılması üçün cinayət təqibi və potensialların artırılması məsələlərinə dair təlimləri gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Müstəntiqlərə, prokurorlara və hakimlərə xüsusi yer ayırmaqla hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları və prokurorluq işçiləri üçün cinayət mühakiməsi və potensialların yaradılması məsələlərinə dair təlimlərin mövcud və növbəti Milli Fəaliyyət Planına daxil edilməsi.
- Cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının spesifik vəzifələrinə, funksiyalarına və potensiallarına uyğunlaşdırılmış xüsusi təlimlər hazırlamaq məqsədi ilə müstəntiqlərin, prokurorların və hakimlərin təlim ehtiyaclarına dair qiymətləndirmənin həyata keçirilməsi. Bu kontekstdə, iki ildən bir keçirilən və insan alverinə qarşı mübarizə üzrə mövzuları da əhatə edən bilik testlərinin mümkün istifadəsi və təkmilləşdirilməsi.
- Mövcud təlim materiallarının (məsələn, BMT-nin Narkotiklər və Cinayətliklik üzrə İdarəsinin “Cinayət mühakiməsi sisteminin əməkdaşları üçün insan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Təlim Vəsaitinin (2008-ci il)) Azərbaycan dilinə tərcümə olunmasını təşkil edərək Azərbaycan kontekstinə uyğunlaşdırılması və təqdim edilməsi istiqamətində zəruri işlərin davam etdirilməsi və yeni tədbirlərin həyata keçirilməsi.
- İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair təlimlərin cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının tədris proqramına daxil edilməsi.

Potensialların artırılması tədbirlərinin hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının, prokurorların və hakimlərin təlim ehtiyaclarına cavab verməsini təmin etmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş məsələlərin təlim materiallarında əks olunmasını nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- “Məcburi əmək” və “məcburi əmək məqsədi ilə insan alveri” anlayışları arasında fərqin tanınması, habelə Əmək və Miqrasiya Məcəllələrinin bu nöqtəyi-nəzərdən pozulması.
- İnsan alveri qurbanlarının istismara razılıq vermələrinin nəzərə alınmaması, o cümlədən, cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının (müstəntiqlərin, prokurorların və hakimlərin) insanları istismar vəziyyətinə düşməyə və bu vəziyyətdə qalməğa məcbur edən xüsusi amillərə həssaslıqla yanaşması.
- Sorğuların insan hüquqlarına və insan alveri qurbanlarının əlahiddə kateqoriyalarının xüsusi ehtiyaclarına uyğun aparılmasını təmin etmək məqsədi ilə faktlara əsaslanan, o cümlədən, uşaq yönümlü sorğu üsullarının tətbiq edilməsi.
- İnsan alverinə dair işlərlə bağlı xüsusi təhqiqat üsullarının tətbiq edilməsi və paralel maliyyə araşdırmalarının aparılması.

Potensialların yaradılması üçün görülmüş tədbirlərin keyfiyyətini qiymətləndirmək məqsədilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyəni nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Keçirilmiş təlimlər nəticəsində cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının müvafiq potensiallarının artırılmasını müəyyən etmək məqsədi ilə təlimdən əvvəl və sonra qiymətləndirmənin aparılması mexanizminin yerinə yetirilməsi.

3.4. Qarşısını alma

İnsan alverinin qarşısını almaq məqsədi daşıyan maarifləndirmə işləri ilə əlaqədar aidiyyəti tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Gələcək maarifləndirmə kampaniyalarının hədəf auditoriyasına müvafiq qaydada uyğunlaşdırılmasını təmin etmək məqsədi ilə keçirilmiş kampaniyaların təsir səviyyəsinin qiymətləndirilməsi və növbəti tədqiqatların aparılması. Maarifləndirmə tədbirlərinin təsir səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi vasitəsi kimi sorğu metodlarının mümkün istifadəsi.
- Həm Azərbaycan Respublikasından aparılan, həm Azərbaycan Respublikasına gətirilən, həm də ölkə daxilində olan insanları cəlb etməklə törədilən insan alveri cinayətlərinin qarşısını almaq və insan alverinə qarşı mübarizə aparmaq üçün məqsədyönlü maarifləndirmə kampaniyalarının həyata keçirilməsi, məsələn, Azərbaycanda insan alverinin və istismarın riski barədə potensial miqrantları və qurbanları xəbərdar etmək məqsədi ilə maarifləndirmə kampaniyalarının yerinə yetirilməsi üçün mənşə ölkələri ilə dövlət və QHT səviyyələrində əməkdaşlıq etməklə.
- Azərbaycan Respublikasında, o cümlədən qanunsuz vəziyyətdə olan əməkçi miqrantları hədəfə götürən maarifləndirmə kampaniyalarının yerinə yetirilməsi (bu cür şəxslərə onların hüquqları və mövcud olan hüquqi müdafiə vasitələri barədə informasiyanı təqdim etməklə).

Həssaslıq amillərini və əsas səbəbləri daha da yaxşı müəyyən etmək və onların öhdəsindən gəlmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Qanunsuz vəziyyətə düşmüş vətəndaşlığı olmayan şəxslərin və əməkçi miqrantların da "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 1.0.10-cu maddəsində insan alverinin potensial qurbanları kimi göstərilməsi, habelə bu cür şəxslərin istismara həssaslığını azaltmaq məqsədi ilə o cümlədən onların sənədləşdirilməsini nəzərdə tutan dəstək tədbirlərinin yerinə yetirilməsi.
- Profilaktik proqramları müvafiq qruplara daha da yaxşı uyğunlaşdırmaq məqsədi ilə həssaslıq amillərinin hansı ərazilərdə və hansı qruplar arasında üstünlük təşkil etdiyini müəyyən etmək üçün insan alverinin və istismarın səciyyəvi formalarının, o cümlədən, məcburi və erkən nikahların və cinsi istismarın əsas səbəblərinin araşdırılması.

İstismaredici əməyə və xidmətlərə olan tələbatın səviyyəsini öyrənmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tədbirləri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- İnsan alveri qurbanının xidmətlərindən bilərəkdən istifadə etmə əməlini kriminallaşdırmaq və müvafiq qanunvericilik aktlarını tətbiq etmək üçün müvafiq addımların atılması.
- İstismara məruz qalmış insanlar tərəfindən təklif olunan cinsi və başqa xidmətlərə tələbat yaradan şəxslərin profillərini tərtib etməklə və tələbat səviyyəsinin öyrənilməsi üçün sosial siyasətlər hazırlamaqla bu cür tələbata qarşı ünvanlı cavab tədbirləri üçün dəlil bazasının gücləndirilməsi.
- İnsan alveri zamanı istismarın müvafiq formalarına olan tələbatı aparılacaq tədqiqatlar əsasında öyrənmək məqsədi daşıyan tədbirlərin növbəti Milli Fəaliyyət Planına daxil edilməsi.

İnsan alverinin və istismarın əsas səbəblərinin araşdırılması məsələləri ilə əlaqədar aidiyyəti tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 11-ci maddəsinə uyğun olaraq insan alverinin gender aspektlərinə xüsusi yer ayırmaqla qarşısını alma sahəsində tədqiqatın aparılması.
- Tədqiqat aparma və məlumat toplama potensiallarının gücləndirilməsi strategiyasını işləyib hazırlamaq məqsədi ilə bu sahədə hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının ehtiyaclarını müəyyən etmək üçün (istər tematik, istərsə də coğrafi) xəritələmə işinin həyata keçirilməsi.
- QHT-lərin və beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə tədqiqat metodologiyasının hazırlanması və yerinə yetirilməsi istiqamətində hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının vəzifələrini nəzərdə tutan tədqiqat aparma və məlumat toplama tədbirlərinin növbəti Milli Fəaliyyət Planına daxil edilməsi.

Sərhəd və miqrasiya idarəçiliyi məsələləri ilə əlaqədar aidiyyəti tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- Sərhəd-buraxılış məntəqələrində mövcud olan maarifləndirmə və məlumat kitabçalarını müstəqil şəkildə götürən insanlarla yanaşı bu cür kitabçalarla birbaşa təmin edilməsi tələb olunan şəxsləri müəyyən etmək məqsədi ilə profillərin yaradılması bacarıqlarından proaktiv şəkildə istifadə etmək üçün sərhədcilərə təlimlərin keçirilməsi.
- Azərbaycan Respublikasında əməkçi miqrant kvotalarının qeyri-qanuni miqrasiyaya və qanunsuz əmək fəaliyyətinə, həmçinin mövcud maliyyə böhranının tələbat və potensial istismar sahələrində baş verən dəyişikliklərə təsirlərinin araşdırılması.
- Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarını xaricdə işə düzəltməklə məşğul olan agentliklərin həmin vətəndaşları qeydiyyatla götürmələrini, həmçinin Azərbaycandan olan miqrantların bu agentliklərin xidmətlərindən istifadə etmələrini stimullaşdırmaq məqsədi ilə bu cür agentliklərin lisenziyalaşdırılması sistemə yenidən baxılması.

- Azərbaycanda, o cümlədən qanunsuz vəziyyətdə olan əməkçi miqrantlara onların hüquqları və mövcud olan hüquqi müdafiə vasitələri barədə informasiyanı təqdim etmək üçün istifadə oluna biləcək strategiyaların və kanalların araşdırılması.

3.5. Əlaqələndirmə və əməkdaşlıq

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində əlaqələndirmə və əməkdaşlıq prosesini gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi çərçivəsində və Milli Koordinatorun rəhbərliyi ilə fəaliyyət göstərən və DİN-in İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin, İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzinin, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin nümayəndələrindən təşkil olunmuş İşçi Qrupun gücləndirilməsi və müvafiq QHT nümayəndələrinin bu Qrupa daimi iştirakçı üzv kimi daxil edilməsinin təmin olunması.
- Resursları daha da yaxşı bölüşdürmək və vəzifələri dəqiqləşdirmək üçün müdafiə və yardım tədbirlərinin əlaqələndirilməsi, istiqamətləndirməyə dair Standart Əməliyyat Prosedurlarının yerinə yetirilməsi, funksiyaların və vəzifələrin təsvir edilməsi, insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsinə dair nəzarət və monitoring mexanizmlərinin və xüsusi indikatorların təşkil edilməsi və İşçi Qrupun zəruri hesab etdiyi istənilən müvafiq məsləhətlərin verilməsi vəzifələrinin bu Qrupun üzərinə qoyulması.
- İnsan alverinə qarşı cavab tədbirlərinin yerinə yetirilməsi sahəsində QHT-lərin əsas icraçı tərəfdaş kimi əlaqədar tərəflər sırasına rəsmi şəkildə daxil edilməsi, onların statusunu müşahidəçidən bərabər hüquqlu üzv səviyyəsindəki artırmaqla idarələrarası komissiyanın iclaslarına daim dəvət edilməsi.

İnsan alverinə qarşı mübarizə tədbirlərinin monitoringini və şəffaflığını gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunurlar:

- Növbəti Milli Fəaliyyət Planına insan alverinə qarşı mübarizə tədbirlərinin müstəqil monitoringi və qiymətləndirilməsi məsələsinin, təsirlərin və dayanıqlılığın qiymətləndirilməsi indikatorlarının və hər bir tədbir üçün nəzərdə tutulmuş maliyyələşdirmə mənbələrinin daxil edilməsi.
- Eyni zamanda hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarında çalışan əməkdaşlar tərəfindən icra olunan vəzifələrin üst-üstə düşməsi səbəbindən maraqların toqquşması və ya bu təşkilatların müstəqilliyinin təhlükə altına düşməsi riskinin yaranması hallarının mümkünlüyünün və bu cür hallar baş verdiyi təqdirdə risklərin azaldılması yollarının araşdırılması.
- Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının müstəqilliyinin daha səmərəli şəkildə təşkil və müdafiə olunması yollarının araşdırılması.

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əlaqələndirmə və əməkdaşlıq proseslərini gücləndirmək məqsədilə əlaqədar tərəflər burada verilmiş tövsiyələri nəzərdən keçirməyə dəvət olunur:

- İnsan alveri ilə əlaqədar həm mənşə, həm təyinat əraziləri kimi maraq kəsb edən əsas ölkələrin, həmçinin hökumət, qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsindəki əməkdaşlıq prosesində iştirak etmək üçün mövcud və potensial imkanların, habelə beynəlxalq əlaqələndirmə və əməkdaşlıq prosesləri ilə bağlı əsas çətinliklərinin xəritələnməsi.
- Hökumət, qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsində beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirmək məqsədi ilə xəritələmə işi əsasında müvafiq strategiyanın işlənib hazırlanması.

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi:

**Azərbaycan Respublikasında
insan alverinə qarşı mübarizə
sahəsində cavab tədbirləri**

Əlavələr

A. Ədəbiyyat

Kod #	Ədəbiyyatın adı	Müəllif, tarix
Gen 1	<i>“İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabat</i>	ABŞ Dövlət Departamenti, iyul 2015-ci il
Gen 2	Azərbaycanda, Gürcüstanda və Ermənistanda insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində çoxşaxəli cavab tədbirlərinin gücləndirilməsi: qısa qiymətləndirmə (Mərhələ II)	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT), 2011-ci il
Gen 3	Migrasiya faktları və tendensiyaları: Cənubi-Şərqi Avropa, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya	Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (BMqT), 2015-ci il
Aze 2	“İnsan alveri qurbanlarına kömək Fondu haqqında Əsasnamənin” təsdiq edilməsi haqqında 8 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 12 yanvar 2006-cı il
Aze 3	“İnsan alveri qurbanlarının repatriasiya Qaydalarının” təsdiq edilməsi barədə 22 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 10 sentyabr 2013-cü il
Aze 4	Cinayət Məcəlləsindən çıxarışlar (BMqT-nin Azərbaycandakı Nümayəndəliyi tərəfindən qeyri-rəsmi tərcümə)	Azərbaycan Respublikasının hökuməti
Aze 5	“İnsan alveri cinayətindən zərər çəkmiş şəxslərə və insan alverinin potensial qurbanlarına xidmət edən “Qaynar xətt” haqqında” 590 nömrəli Əmr	Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi, 12 oktyabr 2007-ci il
Aze 6	“İnsan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi Qaydaları (indikatorları)nın” təsdiq edilməsi barədə 131 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 3 sentyabr 2009-cu il
Aze 7	“İnsan alveri qurbanları ilə bağlı Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi Qaydalarının” təsdiq edilməsi barədə 123 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 11 avqust 2009-cu il
Aze 8	“Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair” 2014-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 24 iyul tarixli, 667 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir

Kod #	Ədəbiyyatın adı	Müəllif, tarix
Aze 9	“İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydalarının” təsdiq edilməsi haqqında 21 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 1 fevral 2008-ci il
Aze 10	“İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi Qaydalarının” təsdiq edilməsi haqqında 62 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, Bakı şəhəri, 6 mart 2006-cı il
Aze 11	“İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların sığınacaqda yerləşdirilməsi və saxlanılması Qaydalarının” təsdiq edilməsi barədə 180 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 19 noyabr 2009-cu il
Aze 12	“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Qanun	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 28 iyun tarixli, 958 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir
Aze 13	“İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət Qaydalarının” təsdiq edilməsi haqqında 203 nömrəli Qərar	Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, 9 noyabr, 2005-ci il
Aze 14	Cinayət-Prosessual Məcəlləsindən çıxarışlar	Azərbaycan Respublikasının hökuməti
Aze 15	“Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Qanun	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 11 dekabr tarixli, 585 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir
Aze 16	Azərbaycanda insan alveri problem, İzahedici şərh 13/61	Arif Yunusov, Miqrasiya üzrə Tətbiqi Araşdırma Konsorsiumu – Şərq (CARIM-East) may 2013-cü il
Aze 17	Azərbaycan Respublikasında insan alveri qurbanları ilə bağlı Milli İstiqamətləndirmə Mexanizminin Qiymətləndirilməsi (ilkin versiya)	Miqrasiya Siyasatı ilə bağlı Milli İstiqamətləndirmə (ICMPD), 2015-ci il
Aze 18	Azərbaycan Respublikasında miqrasiya və sərhəd idarəçiliyi potensiallarının gücləndirilməsi: qiymətləndirmə hesabatı (CMBA) (dərç edilməmiş ilkin layihə)	Pol Holms; Azərbaycan Hökuməti və BMQ, 2015-ci il
Aze 19	Azərbaycan bölməsi, “İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair” Hesabat	ABŞ Dövlət Departamenti, 2015-ci il
Aze 21	Azərbaycanda əməyin istismarı və insan alveri: araşdırma icmalı	BƏT, ICMPD, iyun 2008-ci il

Kod #	Ədəbiyyatın adı	Müəllif, tarix
Aze29	Azərbaycan bölməsi, "Uşaq si, 2014-cü il üzrə məlumatlarına dair faktlar idarəçiliyi potensiallarının li	ABŞ Əmək Departamenti, Beynəlxalq Əmək Bürosu, 2015-ci il
Aze30	Avropa Şurasının "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Konvensiyasının Azərbaycan Respublikası tərəfindən yerinə yetirilməsinə dair hesabat: birinci qiymətləndirmə mərhələsi	İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Ekspertlər Qrupu (GRETA), 23 may 2014-cü il

Qeyd: Gen = Ümumi ədəbiyyat.
Aze = Azərbaycan Respublikasına aid ədəbiyyat.

B. Müsahibə prosesində iştirak etmiş təşkilatlar

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI		
Dövlət təşkilatları	Beynəlxalq təşkilatlar	QHT-lər/digər təşkilatlar
Baş Prokurorluq	Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz	Azərbaycan Uşaqlar Birliyinin Sığınacağı
Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı	"Təmiz Dünya" İctimai Birliyinin Sığınacağı
Daxili İşlər Nazirliyi		Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri
Xarici İşlər Nazirliyi		
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin (Ombudsmanın) Aparatı		
Dövlət Sərhəd Xidməti		
Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi		
Dövlət Miqrasiya Xidməti		
DİN-nin İnsan Alveri Qurbanlarının Müvəqqəti Yaşaması üçün Sığınacaq		
Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında İnsan Alveri Qurbanlarına Yardım Mərkəzi		

C. Müsahibənin şablon forması

Şablon müsahibə bələdçisi

Ölkə: Avstraliya

Müsahibə No. #: Ölkənin adının ilk üç hərfi + "int" hərfləri + nömrə, məsələn AUSint1

Müsahibəyə dair Şablon Təlimat

Müsahibəçi üçün göstəriş:

1. Müsahibəyə təkraredilməz kod verin, məsələn ölkənin adının ilk üç hərfi + int(erview) + nömrə, məsələn AUSint1.
2. Müsahibəyə başlamazdan əvvəl iştirakçılara məlumat qeydini oxuyun. İştirakçılara məlumat qeydinin çap və/və ya elektron nüsxəsini təklif edin. Çap nüsxələrinin kifayət edən sayda olmasını təmin edin.
3. İştirakçılara hansı bölməyə aid sualların veriləcəyini müəyyən etmək üçün ilk növbədə 1.1. və 1.2. nömrəli sualları verin.
4. Suallar siyahısının hər bir bəndindən müvafiq qaydada istifadə etməklə sualları verin.

MƏLUMAT QEYDİ

Müsahibəyə başlamazdan əvvəl barəsində bəzi məlumatlar vermək istədiyim tədqiqatda iştirak etmək üçün vaxt ayırdığınıza görə Sizə təşəkkür edirəm.

Ümumi məlumat

Mən Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının (BMqT) [BMqT Nümayəndəliyinin yerləşdiyi müvafiq ölkənin adını çəkin] layihəsi çərçivəsində tədqiqat aparən müstəqil konsultantam.

Bu tədqiqatın əsas məqsədi nəticə yönümlü gələcək müdaxilələr üçün zəmin yaratmaq və milli və, əgər mümkündürsə, beynəlxalq səviyyədə insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində daha da vahid yanaşmanın tətbiqini təmin etmək məqsədi ilə insan alverinə dair vəziyyəti təhlil etməkdən ibarətdir.

Bugünkü müsahibənin məqsədi isə Sizin ölkədə insan alverinə dair vəziyyətlə, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində cavab tədbirləri ilə və bu tədbirlərin gücləndirilməsi yolları ilə əlaqədar fikirlərinizi öyrənməkdən ibarətdir.

Tədqiqat ilk növbədə Sizin səmimi cavablarınız üzərində qurulacaq. Sizdən mümkün qədər səmimi danışmağınız xahiş olunur: burada düzgün və ya yanlış cavablar yoxdur.

Müsahibənin təxminən 60 dəqiqə ərzində keçirilməsi nəzərdə tutulur. Mən söhbətimiz zamanı qeydlər aparacağam.

Müsahibədə iştirakın riski və faydası

Tədqiqat qrupunun üzvlərindən başqa hansısa şəxsin suallara verdiyiniz cavablarla tanış olması riski cüzi olsa da, biz Sizin məxfiliyinizi təmin etmək üçün tədbirlər görürük. Verdiyiniz cavablar tədqiqat qrupundan kənar heç kimə təqdim olunmayacaq. Sizin tərəfinizdən verilmiş istənilən məlumatlar başqa məlumatlarla birləşdiriləcək və yekun Qiymətləndirmə Hesabatında heç bir halda Sizin adınızdan təqdim olunmayacaq.

Tədqiqatda iştirakınızın birbaşa faydası olmasa da, biz ümid edirik ki, Siz insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində boşluqların, ehtiyacların və prioritetlərin müəyyənləşdirilməsinə və cavab tədbirlərinin gücləndirilməsi üçün səylərin dəstəklənməsinə töhfələr verməklə məmnun olacaqsız.

Tədqiqat haqqında əlavə informasiya

- Tədqiqatla və ya bu müsahibə ilə bağlı hansısa suallarınız varmıdır?
- Sizə bu məlumat qeydinin çap və ya elektron nüsxəsi lazımdır mı?

Bu müsahibə ilə əlaqədar hansısa əlavə şərhləriniz və ya dəqiqləşdirmələriniz olduqda, zəhmət olmasa, əlaqə saxlayın [*müfəssəl müsahibəni aparən şəxsin adını, soyadını və əlaqə məlumatlarını buraya daxil edin*]

Tədqiqatla bağlı hansısa əlavə suallarınız və ya şikayətləriniz olduqda, zəhmət olmasa, əlaqə saxlayın [*BMqT tərəfindən tədqiqata nəzarət edən şəxsin adını, soyadını və əlaqə məlumatlarını daxil edin*].

MÜSAHİBƏNİN SUALLARI VƏ CAVABLAR

Ölkə:	
Müsahibəçinin adı və soyadı:	
Müsahibənin təşəbbüskarı olan təşkilatın adı:	
Müsahibə iştirakçısının adı və soyadı (əgər göstərmək istəyirsiniz):	
Müsahibə iştirakçısının təmsil olunduğu təşkilat:	
Müsahibə iştirakçısının rəsmi vəzifəsi:	
Müsahibənin keçirildiyi tarix/vaxt:	
Müsahibənin formatı:	
Müsahibə iştirakçılarının sayı və cinsi:	

1. Giriş sualları

1.	Müsahibə iştirakçısının profile
1.1.	Sizin rəsmi vəzifəniz nədir? Sizin əsas iş vəzifələriniz hansılardır? <i>Cavab</i>
1.2.	Sizin insan alverinə dair məsələlərlə bağlı işiniz nədən ibarətdir? <i>Cavab</i>
Plan	<p>Müsahibəçi üçün göstəriş:</p> <p>Müsahibə iştirakçısının yuxarıda verdiyi cavablarından asılı olaraq ona aşağıdakı 7 və 8-ci bölmələrdə sadalanan suallara əlavə veriləcək sualları 2-6-cı bölmələrdən seçin. Burada isə sadalanan suallara müvafiq olaraq Xeyr/Bəli cavabı verilməlidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ 2. İnsan alverinə dair vəziyyət və tendensiyalar? Xeyr (keçin növbəti suala)/Bəli (keçin Bölmə 2-yə). ☐ 3. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə? Xeyr (keçin növbəti suala)/Bəli (keçin Bölmə 3-ə). ☐ 4. Müdafiə və yardım? Xeyr (keçin növbəti suala)/Bəli (keçin Bölmə 4-ə). ☐ 5. Təhqiqat və cinayət təqibi? Xeyr (keçin növbəti suala)/Bəli (keçin Bölmə 5-ə). ☐ 6. Qarşısını alma? Xeyr (keçin növbəti suala)/Bəli (keçin Bölmə 6-ya). <p>Yuxarıda sadalanan suallara verilmiş cavablardan asılı olmayaraq bütün iştirakçılara aşağıda qeyd olunan bölmələrdki suallar verilməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ 7. Əlaqədar tərəflər arasında əməkdaşlıq? Bəli (keçin Bölmə 7-yə). ☐ 8. Yekun suallar? Bəli (keçin Bölmə 8-ə).

2. İnsan alverinə dair vəziyyət və tendensiyalar

2.	Cənubi Qafqaz ölkələrində insan alverinə dair vəziyyət
2.1.	Ölkədən, regiondan, bölgədən/ölkə, region, bölgə daxilində/ölkə, region, bölgə ərazisi vasitəsi ilə/ölkə, region, bölgə istiqamətində hansı insan alveri marşrutları mövcuddur? Əsas mənsə, tranzit və təyinat ölkələri/yerləri hansılardır?
	<i>Cavab</i>
2.2.	İşinizdə üzləşdiyiniz istismarın əsas formaları hansılardır? Bu əsasən hansı sektorlarda baş verir (məsələn, insanlar əmək fəaliyyətinin hansı növləri ilə məşğul olarkən istismara məruz qalırlar?)
	<i>Cavab</i>
2.3.	İnsan alverçiləri tərəfindən qurbanları cəlb etmək üçün istifadə olunan əsas metodlar hansılardır?
	<i>Cavab</i>
2.4.	İnsan alverçilərinin və ya insan alverçilərindən ibarət qrupların əsas profilləri hansılardır?
	<i>Cavab</i>
2.5.	İnsan alveri qurbanlarının profilləri hansılardır (məsələn, yaşı, cinsi, vətəndaşlığı və s.)?
	<i>Cavab</i>
2.6.	Marşrutlar və tendensiyalar nə cür dəyişir? Sizin fikrinizcə onlar nə üçün dəyişir? Sizin fikrinizcə insan alveri artmaqda olan, azalmağa qalan və ya dəyişməz qalan bir problemdir? Siz nə üçün bu cür fikirləşirsiniz?
	<i>Cavab</i>

3. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə

3.	İnsan alverinin (potensial) qurbanlarını müəyyənləşdirmək və istiqamətləndirmək üçün qanunvericilik bazası və siyasət çərçivəsi
3.1.	İnsan alveri qurbanlarına kömək edə biləcək orqanlar və ya təşkilatlar insan alverinə/ istismara məruz qalmış şəxslər barədə nə cür öyrənirlər? <ul style="list-style-type: none"> ☐ Onları kim aşkar edir? (məsələn, özünü aşkarlama mexanizmləri vasitəsi ilə, tanışlar, ailə, polis əməkdaşları, sərhədçilər, əmək müfəttişləri, konsulluq işçiləri)
	<i>Cavab</i>
3.2.	Əlaqədar şəxsin insan alveri qurbanı olması barədə rəsmi qərar qəbul etmək səlahiyyətinə hansı orqanlar və ya təşkilatlar malikdir? <ul style="list-style-type: none"> ☐ Həmin orqanlar və ya təşkilatlar nəyə əsasən bu səlahiyyətə malikdirlər? Məsələn, qanuna, konsepsiyaya əsasında? ☐ Şəxsin insan alverinin qurbanı kimi rəsmi/formal qaydada müəyyən edilməsi ona hansı imtiyazlar verir (məsələn, sosial yardım və müdafiə, yaşayış, iş icazəsi almaq? Başqa imtiyazlar?)
	<i>Cavab</i>

3.3.	<p>İnsan alveri qurbanlarını müəyyən etmək üçün hansı meyarlardan (məsələn, indikatorlardan) istifadə olunur?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Yoxlama suallar siyahısından və ya başqa müəyyənləşdirmə vasitələrindən istifadə olunurmu? ☐ Bu vasitələrdən kimlər istifadə edir və bu cür siyahılar nə cür paylanır? ☐ Bu vasitələr hansı dərəcədə səmərəlidir? Bu vasitələr insan alveri qurbanının bütün profillərini lazımi səviyyədə əhatə edirmi? ☐ Sizin ölkəniz kontekstində hansı indikatorlar daha səmərəlidir?
	<i>Cavab</i>
3.4.	<p>İnsan alveri qurbanları özlərini aşkarlamaq üçün hansı imkanlardan istifadə edə bilirlər (məsələn, "qaynar xətt"dən, posterlərdən, reklamlardan)?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Bu imkanlar nə dərəcədə səmərəlidir? ☐ İnsan alveri qurbanlarının hansı nisbəti bu imkanlar vasitəsi ilə müəyyən edilir?
	<i>Cavab</i>
3.5.	<p>Milli və regional səviyyədə müəyyənləşdirmə, istiqamətləndirmə və dəstəkləmə ilə əlaqədar istiqamətləndirmə mexanizmləri mövcuddurmu?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Hansı orqanlar/təşkilatlar bu mexanizmlərin yerinə yetirilməsində iştirak edirlər? ☐ Bu mexanizmlər nə cür təşkil olunub (məsələn, anlaşma memorandumları, qanunlar əsasında?) ☐ Bu mexanizmlər təcrübədə işlək və səmərəlidir? Bu nə üçün belədir/bu nə üçün belə deyil? ☐ Müəyyən edilmiş insanların sayı barədə statistik məlumatlar mövcuddurmu?
	<i>Cavab</i>

4. Müdafiə və yardım

4.	İnsan alveri qurbanlarının müdafiə və yardım ilə təmin edilməsi üçün qanunvericilik bazası və siyasət çərçivəsi
4.1.	<p>Hal-hazırda hansı təşkilatlar insan alveri qurbanlarını müdafiə və yardımla təmin edirlər?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Həmin təşkilatlar nəyə əsasən bu səlahiyyətə malikdirlər? Məsələn, qanuna, strateji sənədə əsasən?
	<i>Cavab</i>
4.2.	Müdafiə və yardım xidmətlərinə ehtiyacı olan insanlar bu xidmətləri göstərən təşkilatlarla əlaqəni nə cür yaradırlar?
	<i>Cavab</i>
4.3.	<p>Həmin təşkilatların insan alverinə/istismara məruz qalmış insanlara göstərdikləri müdafiə və yardım xidmətləri hansılardır? Məsələn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Sığınacaq, tibbi yardım, psixososial yardım; ☐ Fikirləşmə müddəti; ☐ Hüquqi yardım; ☐ Yaşayış icazəsi; ☐ Kompensasiya; ☐ Reabilitasiya, geri qayıtma və reintegrasiya (işlə təmin olunma, təlim alma)
	<i>Cavab</i>

4.4.	<p>İnsan alverinin qurbanlarına göstərilən xidmətlərin növü hansı meyarlardan asılıdır və ya bu xidmətlərin bölgüsü hansı meyarlar əsasında aparılır:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Məruz qaldıqları istismar növü (məsələn, cinsi istismar/əməyin istismarı/digər istismar növü); ☐ Yaş (məsələn, uşaq və ya böyük); ☐ Cins (məsələn kişi və ya qadın); ☐ Vətəndaşlıq və ya hüquqi vəziyyət (məsələn, ölkə vətəndaşı və ya əcnəbi, qanuni və ya qanunsuz miqrant); ☐ Müvafiq orqanlarla əməkdaşlıq etmək və ya etməmək niyyəti; ☐ Başqa meyarlar/məhdudiyətlər? (məsələn, müvafiq xidmətlərin göstərilməsi üçün insan alveri qurbanlarının sığınacaqda qalmaları vacibdirmi və ya sığınacaq sistemindən kənar olan insan alveri qurbanları da bu xidmətlərdən istifadə edə bilirlərmi? Əlaqədar şəxsın bu xidmətlərdən istifadə etməsi üçün insan alverinin qurbanı kimi rəsmən müəyyən edilməsi tələb olunurmu?)
	<i>Cavab</i>
4.5.	<p>Göstərilən yardım və müdafiə xidmətlərinin qənaətbəxş olmasını təmin etmək üçün monitorinq sistemləri mövcuddurmu? (məsələn, standartlar, kənar qiymətləndirmə proqramları, insan alveri qurbanlarından rəy toplama mexanizmləri?)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Bu sistemlər üzrə qiymətləndirmə hansı standartlara əsasən aparılır? ☐ Bu sistemlər nə dərəcədə səmərəlidir? Ehtiyacların ödənilməsi baxımından bu xidmətlər qənaətbəxş və münasibdirmi? ☐ Bu xidmətlər hansı cəhətdən qeyri-qənaətbəxş hesab oluna bilər? Çatışmazlıqlar nədən ibarətdir?
	<i>Cavab</i>
4.6.	<p>Bu xidmətlərin maliyyələşdirilməsi mənbələri hansılardır (hökumət, donor, özəl)? Bu xidmətlər üçün ayrılan maliyyə vəsaitləri kifayət edirmi? Maliyyələşdirmə davamlı şəkildə və ya fasilələrlə həyata keçirilir (məsələn, hansısa layihədən asılı olaraq?)</p>
	<i>Cavab</i>

5. Təhqiqat və cinayət təqibi

5.	İnsan alveri əməlinin təhqiqatı və cinayət təqibi üçün qanunvericilik bazası və siyasət çərçivəsi
5.1.	<p>İnsan alveri və istismar əməlinin təhqiqatı və cinayət təqibi hansı təşkilatlar tərəfindən aparılır?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış hüquq mühafizə, prokurorluq, məhkəmə orqanları mövcuddurmu? ☐ Həmin orqanlar nəyə əsasən bu səlahiyyətə malikdirlər? Məsələn, qanuna, konsepsiyaya əsasən?
	<i>Cavab</i>
5.2.	<p>İnsan alveri məsələləri və digər əlaqədar məsələlər (o cümlədən, istismar, məcburi əmək, köləlik, cinsi istismar, qadınlara qarşı ayrı-seçkilik və zorakılıq, miqrantların hüquqlarının pozulması məsələləri) müvafiq qanunvericilikdə lazımı səviyyədə nəzərə alınıbmı?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Qanunvericilik sahəsindəki boşluqlar və çatışmazlıqlar hansılardır? ☐ Ölkəinizdə beynəlxalq qanunvericilik bazasının bu sahəyə aidiyyəti nədən ibarətdir?
	<i>Cavab</i>

5.3.	Ölkəndə insan alveri cinayətləri və digər əlaqədar cinayətlər üzrə aparılmış təhqiqatların, istintaqların və çıxarılmış ittiham hökmlərinin sayı nə qədərdir? ☐ Bu rəqəmlər artmaqdadır ya azalmaqdadır? Bunun səbəbi nədir?
	<i>Cavab</i>
5.4.	İnsan alveri cinayətlərinin cəzalandırılması üçün hansı məcəllələrdən/qanunlardan daha çox istifadə olunur? ☐ Sizin fikrinizcə məhz bu məcəllələrdən istifadənin səbəbi nədir? ☐ Müvafiq qanunların tətbiqi sahəsində əsas çətinliklər hansılardır? (məsələn, nəzərdə tutulmuş anlayışların, razılığın nəzərə alınmaması məsələsinin düzgün başa düşülməsi və s.?)
	<i>Cavab</i>
5.5.	Cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının biliklərini inkişaf etdirmək üçün təlim/potensialların yaradılması mexanizmləri mövcuddurmu? ☐ Hüquq mühafizə, prokurorluq orqanlarının əməkdaşları və hakimlər müntəzəm təlimlərdə iştirak edirləmi? ☐ İnsan alverinə qarşı mübarizə məsələlərinə dair təlimlər cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşları üçün nəzərdə tutulmuş (məsələn, polis akademiyaalarının, hüquq institutlarının/akademiyaalarının) müvafiq tədris planlarına daxil edilibmi? ☐ Bu cür təlimlər qənaətbəxş və səmərəlidirmi?
	<i>Cavab</i>
5.6.	Məhkəmə araşdırmaları zamanı hüquq mühafizə, prokurorluq orqanlarının əməkdaşları, hakimlər, habelə zərərçəkmiş şəxslərə və şahidlərə yardım və müdafiə xidmətləri göstərən QHT əməkdaşları arasında əməkdaşlığı təşviq edən mexanizmlər mövcuddurmu?
	<i>Cavab</i>
5.7.	Təhqiqat və cinayət təqibi tədbirləri qənaətbəxş və səmərəlidirmi? ☐ Proaktiv təhqiqatlar aparılırmı? ☐ Xüsusi təhqiqat üsullarından istifadə olunurmu/paralel maliyyə araşdırmaları aparılırmı? ☐ Təhqiqat və cinayət təqibi tədbirlərini insan alveri qurbanı yönümlü hesab etmək olarmı?
	<i>Cavab</i>

6. Qarşısının alma

6.	İnsan alverinin qarşısının alınması üçün qanunvericilik bazası və siyasət çərçivəsi
6.1.	Hansı təşkilatlar insan alverinin və əlaqədar istismar hallarının qarşısının alınması sahəsində çalışırlar? ☐ Həmin təşkilatlar nəyə əsasən bu səlahiyyətə malikdirlər? Məsələn, qanuna, konsepsiyaya əsasən?
	<i>Cavab</i>
6.2.	İnsan alverinin qarşısının alınması üçün məlumatlandırma və maarifləndirmə proqramları həyata keçirilirmi? Bu cür proqramlar həyata keçirilirsə onların hədəfi kimlərdir və əsas məlumatları nədən ibarətdir? ☐ Bu səpkidən olan tədbirlər nə dərəcədə səmərəlidir?
	<i>Cavab</i>

6.3.	Həssaslıq amillərinin azaldılmasını (məsələn, şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin rəsmiləşdirilməsini, yoxsulluğun azaldılmasını, inkişafdan qalmanın aradan qaldırılmasını, ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsini) və risk altında olan insanlar üçün alternativ dolanışıq imkanlarının yaradılmasını nəzərdə tutan proqramlar mövcuddurmu? ☐ Bu cür proqramlar nə dərəcədə səmərəlidir?
	<i>Cavab</i>
6.4.	(Məsələn, istismaredici xidmətlərə olan) tələbat məsələsinin öhdəsindən gəlmək üçün tədbirlər həyata keçirilibmi? İstismaredici əmək hallarına qarşı mübarizə aparmaq üçün sosial-iqtisadi proqramlar mövcuddurmu?
	<i>Cavab</i>
6.5.	Transsərhəd insan alveri hallarının qarşısını almaq üçün sərhəd idarəçiliyi tədbirləri həyata keçirilibmi? İnsan alverinə həssaslığı azaltmaq üçün qanuni miqrasiya imkanlarını nəzərdə tutan strategiyalar mövcuddurmu?
	<i>Cavab</i>
6.6.	İnsan alverinin əsas səbəblərini və hərəkətverici qüvvələrini başa düşmək və tədqiq etmək üçün müvafiq tədqiqat institutları fəallıq göstərirlərimi? Tədqiqat sahəsindəki boşluqlar hansılardır?
	<i>Cavab</i>
6.7.	Profikaltik tədbirlər qənaətbəxşidirmi? Əgər qənaətbəxş deyilsə, çatışmazlıqlar nədən ibarətdir? Bu tədbirlər nə üçün nöqsanlıdır?
	<i>Cavab</i>

7. Əlaqədar tərəflər arasında əməkdaşlıq (tərəfdaşlıq)

7.	Milli/ikitarəfli/regional/sub-regional tərəfdaşlıq, şəbəkələr və əməkdaşlıq
7.1.	İnsan alverinə qarşı mübarizə strategiyasını milli səviyyədə əlaqələndirən, monitorinq edən və qiymətləndirən mexanizmlər (məsələn, Milli Fəaliyyət Planı) mövcuddurmu? ☐ Bu mexanizmlərin iştirakçıları hansı təşkilatlardır (məsələn, hökumət, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları, həmkarlar ittifaqları)? ☐ Həmin təşkilatlar hansı sahələrdə əməkdaşlıq edirlər (məsələn, müəyyənləşdirmə, istiqamətləndirmə, müdafiə, yardım, təhqiqat, cinayət təqibi, geri qayıtma, reintegrasiya, digər sahələr)? ☐ Bu mexanizmlərin yerinə yetirilməsi prosesi (məsələn, milli insan hüquqları institutları/ İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)) tərəfindən müntəzəm monitorinq edilərək qiymətləndirilibmi? ☐ Əlaqələndirmə mexanizmləri hökumət tərəfindən maliyyələşdirilibmi? ☐ Siz səmərəli əməkdaşlığa dair misallar gətirə bilərsinizmi?
	<i>Cavab</i>

7.2.	<p>İnsan alverinə qarşı mübarizə strategiyasını əlaqələndirən, monitorinq edən və qiymətləndirən ikitərəfli, regional və ya sub-regional mexanizmlər (məsələn, qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında sazişlər, ekstradisiya sazişləri/anlaşma memorandumları) mövcuddurmu?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Bu mexanizmlərin iştirakçıları hansı təşkilatlardır (məsələn, ixtisaslaşmış qurumlar, diplomatik nümayəndəliklər, QHT-lər)? ☐ Həmin təşkilatlar hansı sahələrdə əməkdaşlıq edirlər (məsələn, müəyyənləşdirmə, istiqamətləndirmə, müdafiə, yardım, təhqiqat, cinayət təqibi, geri qayıtma, reinteqrasiya, digər sahələr)? ☐ Beynəlxalq hüquqi yardım/hüquq mühafizə orqanları arasında beynəlxalq əməkdaşlıq sazişləri mütəmadi olaraq qiymətləndirilmirmi? ☐ Siz səmərəli əməkdaşlığa dair misallar gətirə bilərsinizmi?
	<i>Cavab</i>
7.3	Bu tərəfdaşlıq nə dərəcədə səmərəli və dayanıqlıdır və ya nə üçün belə deyil? Əgər bu belə deyilsə, bu sahədəki çatışmazlıqlar nədən ibarətdir? Görülən işlər nə üçün nöqsanlıdır?
	<i>Cavab</i>

8. Yekun suallar

8.	Yekun tövsiyələr
8.1.	Sizin fikrinizcə insan alverinə qarşı səmərəli mübarizənin aparılması istiqamətində əsas çətinliklər və maneələr hansılardır (məsələn, müvafiq resursların, potensialların, siyasətlərin, procedurların, protokolların, siyasi iradənin olmaması)?
	<i>Cavab</i>
8.2.	Müzakirə etdiyimiz sahələrdə insan alverinə qarşı cavab tədbirlərinin gücləndirilməsi üçün Sizin əsas tövsiyələriniz hansılardır?
	<i>Cavab</i>
8.3.	Bu gün Sizə hansısa başqa sualların verilməsini istərdinizmi? Siz həmin sualları nə cür cavablandırardınız?
	<i>Cavab</i>
8.4.	Siz bu məsələlərlə bağlı qısa (20 dəqiqəlik) elektron sorğuda iştirak etmək istəyən hansısa həmkarlarınızı məsləhət görə bilərsinizmi?

Müsahibəçi üçün yekun göstəriş:

- Vaxt ayıraraq müsahibədə iştirak etdiyinə görə əlaqədar şəxsə təşəkkür edin.
- Müsahibə ilə bağlı öz müşahidələrinizi (daxili müşahidələri) aşağıda qeyd edin

Müsahibəçinin müşahidələri/şərhləri/qeydləri (məsələn, özü üçün xatırlatmaları):

D. Sorğu aləti şablonu

Sorğu aləti şablon

Sorğu #: Ölkənin adının üç hərfi + sur + nömrə, məs., AUSSur1

SORĞU ALƏTİ

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı tərəfindən Cənubi Qafqaz ölkələrində insan alveri ilə mübarizə tədbirlərinə dair ehtiyacların qiymətləndirilməsi

Sizi Cənubi Qafqaz ölkələrində insan alveri ilə mübarizənin vəziyyəti və cavab tədbirləri haqqında veb-əsaslı sorğuda iştirak etməyə dəvət edirik.

İlkin məlumat və sorğunun məqsədi

Bu sorğu insan alverinə qarşı mübarizənin ümumi vəziyyətini təhlil etmək və insan alverinə qarşı milli və regional səviyyədə cavab tədbirlərində boşluqları və ehtiyacları müəyyən etmək məqsədilə Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının Cənub-Şərqi Avropa, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Regional Ofisi tərəfindən icra edilən araşdırma kontekstində həyata keçirilir. Bu araşdırmanın ikinci məqsədi müxtəlif regionlara uyğunlaşdırılması mümkün olan ehtiyacların sürətli qiymətləndirilməsi alətini hazırlamaq və bu aləti Cənubi Qafqaz ölkələrində sınaqdan keçirmək və tətbiq etməkdir.

Bu sorğunun məqsədi ölkənizdə insan alveri və onunla mübarizənin vəziyyəti haqqında sizin fikirlərinizi öyrənmək və daha effektiv, nəticə-yönümlü cavab tədbirlərinin necə gücləndirilməsi barədə rəylərinizi toplamaqdır.

Məxfilik

Sizin cavablarınız məxfi saxlanılacaq; verdiyiniz hər hansı məlumat sorğunun başqa cavablarından toplanmış məlumatlarla birləşdiriləcək və sizə aid edilməyəcək. Sizi bu suallara cavab verərkən səmimi olmağa dəvət edirik. Siz nə qədər çox səmimi olsanız, təqdim etdiyiniz informasiya, tövsiyələr və prioritetlər də bir o qədər faydalı olacaq.

Təlimatlar

İndi isə sizi təqribən 15-20 dəqiqə davam edəcək sorğuda iştirak etməyə dəvət edirik. Sizə sorğunun Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı tərəfindən tərcümə olunmuş surəti də təqdim edilir (əlavə olunur); əgər sorğunu ingilis dilində doldura bilərsinizsə, zəhmət olmasa, belə edin.

Siz sorğunu tamamladıqdan sonra onu yaddaşda saxlayın və Dr. Marika McAdama, (Müstəqil konsultant) marika_mcadam@yahoo.com.au ünvanına göndərin. Əgər sorğu ilə bağlı hər hansı bir sualınız və ya şərhiniz olarsa və ya cavablarınızın hər hansı birinə düzəliş etmək istəsəniz, zəhmət olmasa, xanım Marika ilə əlaqə saxlayın.

Əgər araşdırma ilə əlaqədar hər hansı əlavə sualınız və ya şikayətiniz olarsa, zəhmət olmasa, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının Cənub-Şərqi Avropa, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Regional Ofisi, Layihə rəhbəri xanım Myra Albu ilə əlaqə saxlayın: Tel: +43 1 581 22 22 19, malbu@iom.int.

Bu sorğunun doldurulması ilə maraqlanan həmkarlarınız olarsa, zəhmət olmasa, sorğunu onlara da göndərin.

Sorğuda iştirak etdiyiniz üçün təşəkkür edirik.

1. Giriş sualları

Bu bölmədə siz və işiniz haqqında suallar verilir.

1.1. Siz, başlıca olaraq, hansı ölkədə işləyirsiniz? Cavabı seçin

1.2. Zəhmət olmasa, sizin cari vəzifənizi daha yaxşı təsvir edən cavabı seçin: (Birini seçin)

- Hüquq mühafizə orqanı - hökumət məmuru
- Hüquq mühafizə orqanı - polis
- Hüquq mühafizə orqanı – sərhədçi
- Hüquq mühafizə orqanı – Dövlət Miqrasiya Xidməti
- Ədliyyə sistemi - hakim
- Ədliyyə sistemi - prokuror
- Ədliyyə sistemi – digər (həmçinin vəkil)
- Hökumət məmuru - insan alveri qurbanına dəstək
- Hökumət məmuru - sosial müdafiə və /və ya səhiyyə işçisi (insan alveri ilə əlaqədar olmayan)
- Hökumət məmuru - əmək müfəttişi
- Hökumət məmuru – digər
- Qeyri-hökumət təşkilatı – insan alveri qurbanlarına dəstək göstərən işçi (məs, sığınacaqda)
- Qeyri-hökumət təşkilatı - digər yerli QHT
- Qeyri-hökumət təşkilatı - digər beynəlxalq QHT
- Hökumətlərarası təşkilat - BMT və ya çoxtərəfli təşkilat
- Hökumətlərarası təşkilat - BMqT
- Hökumətlərarası təşkilat - bənəlxalq inkişaf agentliyi
- Digər - insan alveri ilə mübarizə üzrə müstəqil ekspert
- Digər – elmi işçi
- Digər - zəhmət olmasa, qeyd edin

1.3. Siz indiki təşkilatınızda nə qədər müddətdir işləyirsiniz? (Birini seçin)

- Bir ildən az
- 1 ildən -3 ilədək
- 3 ildən -5 ilədək
- 5 ildən -10 ilədək
- 10 ildən artıq

1.4. İnsan alveri ilə mübarizə sahəsində neçə ildir işləyirsiniz? (Birini seçin)

- Bir ildən az
- 1 ildən -3 ilədək
- 3 ildən -5 ilədək
- 5 ildən -10 ilədək
- 10 ildən artıq

1.5. Neçə yaşınız var? (Choose one.)

- 18 - 34
- 35 - 50
- 51 - 65
- 66 +

1.6. Cinsiniz?

- Qadın
- Kişi

2. İnsan alverinin vəziyyəti və tendensiyalar

Bu bölmədə, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkədə insan alverinin vəziyyəti və tendensiyalar haqqında sizin fikriniz soruşulur.

2.1. Siz, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkəni necə təsvir edərdiniz? (uyğun olanların hamısını seçin)

- İnsan alveri qurbanları üçün mənzə ölkəsi
- İnsan alveri qurbanları üçün tranzit ölkə
- İnsan alveri qurbanları üçün təyinat ölkəsi

2.2. Sizin başlıca olaraq işlədiyiniz ölkədə insanların məruz qaldığı üç ən geniş yayılmış istismar forması hansılardır? (Üçünü seçin)

- Fahişəliyin istismarı
- Cinsi istismarın digər formaları
- Məcburi əmək və ya xidmətlər
- Köləlik və köləliyə bənzər hallar və ya əsarət
- Orqanların çıxarılması
- Məcburi nigah
- Digər – zəhmət olmasa, qeyd edin:

2.2.1. Sizin fikrinizcə, seçdiyiniz üç formadan hansı daha çox yayılmış formadır?

2.3. Sizin, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkədə insanların ən çox istismar olunduğu sənaye sahələri/sektorlar hansılardır? (Maksimum 3 cavab seçin)

- Seks sənayesi
- Kənd təsərrüfatı
- Heyvandarlıq
- Tikinti
- İstehsal və qablaşdırma
- Neft sənayesi
- Xidmət sektoru (məsələn, restoranlar/iaşə/səhiyyə/pərakəndə satış)
- Şəxsi evlərdə (məsələn, ev köləliyi/məcburi nigah)
- Küçələrdə (məsələn, dilənçilik/xırda cinayət üçün)
- Digər – zəhmət olmasa, qeyd edin:

2.4. Zəhmət olmasa, aşağıdakıları insan alverinə ən çox məruz qalan qrupdan ən az məruz qalan qrupa doğru ardıcılıqla düzün (1- İnsan alverinə ən çox məruz qalan qrup, 4- insan alverinə ən az məruz qalan qrup):

Qrup	1-dən (ən çox məruz qalan qrupdan) -4-dək (ən az məruz qalan qrupadək) sıralayın
Yetkin qadınlar	
Yetkin kişilər	
Qız uşaqları (<18 yaş)	
Oğlan uşaqları (<18 yaş)	

2.5. Sizin işlədiyiniz ölkədə insan alveri artan və ya azalan problemdir? (Cavabı seçin)

- Artan
- Azalan
- Nə artan, nə azalan

2.6. Zəhmət olmasa, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkədə nəyə görə insan alverinin artan və ya azalan və ya nə artan, nə də azalan problem olduğunu düşündüyünüzü qısa şəkildə izah edin:

3. Müəyyən etmə və istiqamətləndirmə

Bu bölmədə, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkədəki insan alveri qurbanlarını müəyyən etmə və istiqamətləndirmə mexanizmləri haqqında sizin rəyiniz soruşulur.

3.1. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və bu mexanizmlərin mövcud olması və fəaliyyəti barədə sizin fikrinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Mexanizm	Tamamilə müvafiqdir	Müvafiqdir	Nə müvafiqdir, nə müvafiq deyil	Qeyri-müvafiqdir	Tamamilə qeyri-müvafiqdir
3.1.1	Milli və ya yerli istiqamətləndirmə mexanizmi	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.2	Transmilli (trans-sərhəd) istiqamətləndirmə mexanizmi	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.3	Qurbanların müəyyən olunması üçün rəsmi proseslər	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.4	Qurbanları dəqiq şəkildə müəyyən etmək üçün səlahiyyətli qurumların potensialı	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.5	İndikatorlar, müsahibə tələbləri, digər müəyyən etmə vasitələri	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.6	Özünü müəyyənetmə mexanizmləri (məsələn, Hökumət/QHT qaynar xətləri)	☐	☐	☐	☐	☐
3.1.7	İstiqamətləndirmə mexanizmləri ilə qurbanlar üçün yardım xidmətləri arasında əlaqə	☐	☐	☐	☐	☐

3.2. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və bu mexanizmlərin mövcud olması və fəaliyyəti barədə sizin fikrinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Həmişə	Tez-tez	Bəzən	Nadir hallarda	Heç vaxt
3.2.1	İnsan alveri qurbanları müəyyən olunur	☐	☐	☐	☐	☐
3.2.2	Müəyyən olunan insan alveri qurbanları ehtiyacları olan yardım xidmətlərinə istiqamətləndirilir	☐	☐	☐	☐	☐

3.2.3	İnsan alverinin qadın qurbanları müəyyən olunur və ehtiyacları olan yardım xidmətlərinə istiqamətləndirilir	☐	☐	☐	☐	☐
3.2.4	İnsan alverinin kişi qurbanları müəyyən olunur və ehtiyacları olan yardım xidmətlərinə istiqamətləndirilir	☐	☐	☐	☐	☐
3.2.5	İnsan alverinin uşaq qurbanları müəyyən olunur və ehtiyacları olan yardım xidmətlərinə istiqamətləndirilir	☐	☐	☐	☐	☐
3.2.6	Əcnəbi insan alveri qurbanları müəyyən olunur və ehtiyacları olan yardım xidmətlərinə istiqamətləndirilir	☐	☐	☐	☐	☐

4. Müdafiə və yardım

Bu bölmədə, başlıca olaraq, işlədiyiniz ölkədə insan alveri qurbanlarını müəyyən etmə və istiqamətləndirmə mexanizmləri haqqında sizin fikriniz soruşulur.

4.1. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və bu mexanizmlərin mövcud olması və fəaliyyəti barədə sizin fikrinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Mexanizmlər	Tamamilə müvafiqdir	Müəyyən mənada müvafiqdir	Yalnız bəzi qurbanlar üçün müvafiqdir	Qeyri-müvafiqdir	Tamamilə qeyri-müvafiqdir
4.1.1	İnsan alveri qurbanları üçün qısamüddətli sığınacaq xidmətləri	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.2	İnsan alveri qurbanları üçün uzunmüddətli sığınacaq xidmətləri	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.3	Tibbi yardım xidmətləri (fiziki sağlamlıq daxil olmaqla)	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.4	Psixososial yardım xidmətləri	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.5	Təhlükələri, hədələri, qurbanlara lazım olan təhlükəsizlik və müdafiəni müəyyən etmək üçün risklərin qiymətləndirilməsi	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.6	Qurbanlar üçün hüquqi yardım (mülki və cinayət)	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.7	Təhsil/iş/ bacarıqların artırılması /peşə hazırlığı	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.8	Təyinat ölkəsinə inteqrasiya üçün dəstək	☐	☐	☐	☐	☐

4.1.9	Mənşə ölkələrinə qayıtmaları üçün dəstək	☐	☐	☐	☐	☐
4.1.10	Mənşə ölkələrinə yenidən inteqrasiya etmələri üçün dəstək	☐	☐	☐	☐	☐

4.2. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və sizin fikrinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Tamamilə razılaşırım	Razılaşırım	Nə razılaşırım nə razılaşmıram	Razılaşmıram	Qətiyyənlə razılaşmıram
4.2.1	İnsan alverinin kişi və qadın qurbanları eyni səviyyədə xidmət alırlar	☐	☐	☐	☐	☐
4.2.2	İnsan alverinin əcnəbi və yerli qurbanları eyni səviyyədə xidmət alırlar	☐	☐	☐	☐	☐
4.2.3	İnsan alverinin dövlət qurumları ilə əməkdaşlıq edən və əməkdaşlıq etməyən qurbanları eyni səviyyədə xidmət alırlar	☐	☐	☐	☐	☐
4.2.4	İnsan alverinin cinsi istismar qurbanları və qeyri-cinsi istismar qurbanları eyni səviyyədə xidmət alırlar	☐	☐	☐	☐	☐
4.2.5	Qurbanların dəstəklənməsi üçün müvafiq prosedurlar və protokollar mövcuddur	☐	☐	☐	☐	☐

5. Təhqiqat və cinayət təqibi

5.1. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və sizin hər bir fikirlə nə dərəcədə razılaşdığınızı və ya razılaşmadığınızı ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Tamamilə razılaşırım	Razılaşırım	Nə razılaşırım nə razılaşmıram	Razılaşmıram	Qətiyyənlə razılaşmıram
5.1.1	“İnsan alverinin” milli tərəfi yetərli və müvafiqdir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.2	İnsan alverinin baş verən bütün formaları üçün qanunda effektiv şəkildə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur	☐	☐	☐	☐	☐

5.1.3	İnsan alverinə qarşı mübarizə və əlaqəli məsələlər (məsələn, qadınlara qarşı zorakılıq, miqrantlar və s.) üzrə hüquqi baza yetərli və müvafiqdir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.4	İnsan alveri və əlaqədar cinayətlərin təhqiqatları yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.5	İnsan alveri və əlaqədar cinayətlərin təhqiqatı qurbanların və ehtimal edilən qurbanların hüquqlarına uyğun aparılır	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.6	İnsan alveri ilə mübarizə üzrə hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları üçün təlim və potensialların artırılması mexanizmləri yetərlidir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.7	İnsan alveri və əlaqədar cinayətlərin cinayət təqibi müvafiq və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.8	İnsan alveri və əlaqədar cinayətlərin cinayət təqibi qurbanların və ehtimal edilən qurbanların hüquqlarına uyğun aparılır	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.9	İnsan alveri üzrə prokurorlar və hakimlər üçün təlim və potensialların artırılması mexanizmləri yetərlidir	☐	☐	☐	☐	☐
5.1.10	Cinayət ədliyyəsi üzrə hüquqşünaslar qeyri-hökumət təşkilatları ilə yetərli və effektiv əməkdaşlıq edilir	☐	☐	☐	☐	☐

6. Qabaqlayıcı tədbirlər

6.1. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və sizin hər bir fikir ilə nə dərəcədə razılaştığınızı və ya razılaşmadığınızı ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Tamamla razılaşram	Razılaşram	Ne razılaşram ne razılaşmıram	Razılaşmıram	Qətiyyən razılaşmıram
6.1.1	Əsas səbəbləri həll etmək üçün qabaqlayıcı proqramlar (məsələn, iqtisadi çətinliklər, ayrışçılıq) tətbiq edilir	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.2	Həssaslığı aradan qaldırmaq üçün qabaqlayıcı proqramlar müvafiq olaraq həssas əhaliyə yönəldilir	☐	☐	☐	☐	☐

6.1.3	İnsan alverinin riskləri haqqında maarifləndirməni artırmaq üçün qabaqlayıcı proqramlar yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.4	Medianın insan alverinin riskləri haqqında məlumatlandırma kampaniyasında iştirakı yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.5	Dövlət qurumları insan alverinin əsas səbəblərinə dair müvafiq tədqiqat və məlumat toplanmasını həyata keçirirlər	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.6	Qeyri-hökumət təşkilatları insan alverinin əsas səbəblərinə dair yetərli tədqiqat və məlumat toplanmasını həyata keçirir	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.7	İnsan alverinin tələb aspektinə ünvanlanmış qabaqlayıcı proqramlar yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
6.1.8	İnsan alverinə təkrar məruz qalmanın qarşısını almaq üçün proqramlar yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐

7. Aidiyyəti tərəflər arasında əməkdaşlıq (tərəfdaşlıq)

7.1. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və sizin hər bir fikirlə nə dərəcədə razılaşdığınızı və ya razılaşmadığınızı ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Tamamilə razılaşırım	Razılaşırım	Nə razılaşırım nə razılaşmıram	Razılaşmıram	Qətiyyənlə razılaşmıram
7.1.1	Milli fəaliyyət planları/strategiyalarında dövlət qurumları və qeyri-dövlət təşkilatları arasında milli səviyyədə yetərli əməkdaşlıq nəzərdə tutulur	☐	☐	☐	☐	☐
7.1.2	Dövlət qurumları və qeyri-dövlət təşkilatları arasında əməkdaşlıq yetərli və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐
7.1.3	Region daxilində digər ölkələrlə əməkdaşlığı təmin etmək üçün müvafiq mexanizmlər mövcuddur	☐	☐	☐	☐	☐
7.1.4	Region daxilində digər ölkələrlə əməkdaşlıq müvafiq və effektivdir	☐	☐	☐	☐	☐

7.2. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və əməkdaşlığın tezliyi haqqında sizin fikirlərinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Həmişə	Tez-tez	Bəzən	Nadir hallarda	Heç vaxt
7.2.1	Müvafiq dövlət qurumları/təşkilatları insan əlveri məsələləri ilə əlaqədar bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər	☐	☐	☐	☐	☐
7.2.2	Dövlət qurumları qeyri-dövlət təşkilatlarını (QHT-lər, vətəndaş cəmiyyəti qrupları, həmkarlar ittifaqları) insan əlveri ilə əlaqəli görüşlərə dəvət edirlər	☐	☐	☐	☐	☐
7.2.3	Dövlət qurumları beynəlxalq təşkilatları insan əlveri ilə əlaqəli görüşlərə dəvət edirlər	☐	☐	☐	☐	☐
7.2.4	Dövlət və qeyri- dövlət təşkilatları insan əlveri ilə əlaqəli fəaliyyətləri birgə həyata keçirirlər	☐	☐	☐	☐	☐
7.2.5	İnsan əlveri məsələlərinə həsr olunmuş ikitərəfli (digər ölkələrlə) görüşlər keçirilir	☐	☐	☐	☐	☐
7.2.6	İnsan əlveri məsələlərinə dair regional və regionlararası görüşlər keçirilir	☐	☐	☐	☐	☐

7.3. Zəhmət olmasa, aşağıdakı fikirləri oxuyun və əməkdaşlığın müxtəlif növləri haqqında sizin düşüncələrinizi ən yaxşı şəkildə əks etdirən xananı işarələyin (hər sətirdə yalnız bir xananı işarələyin).

	Fikirlər	Çox asandır	Asandır	Na asandır, nə çətinidir	Çətinidir	Çox çətinidir
7.3.1	Milli səviyyədə dövlət təşkilatları/qurumları arasında	☐	☐	☐	☐	☐
7.3.2	İkitərəfli səviyyədə dövlət təşkilatları/qurumları arasında	☐	☐	☐	☐	☐
7.3.3	Regional səviyyədə Cənubi Qafqazın digər ölkələri ilə dövlət təşkilatları/qurumları arasında	☐	☐	☐	☐	☐
7.3.4	Milli səviyyədə dövlət təşkilatları və qeyri-dövlət təşkilatları arasında	☐	☐	☐	☐	☐

7.3.5	İkitərəfli səviyyədə dövlət təşkilatları və qeyri-dövlət təşkilatları arasında	☐	☐	☐	☐	☐
7.3.6	Regional səviyyədə Cənubi Qafqazın digər ölkələri ilə dövlət təşkilatları və qeyri-dövlət təşkilatları arasında	☐	☐	☐	☐	☐

8. Prioritetlər

8.1. Zəhmət olmasa, insan alverinə qarşı mübarizədə birinci yerdə duran üç ən vacib prioriteti seçin və onları birinciliyinə görə sıralayın (1-ci ən yüksək prioritet).

	Prioritet üçün seçin	Sırası (1-3)
A. Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə mexanizmlərinin və ya onların yerinə yetirilməsi prosesinin gücləndirilməsi		
B. İnsan alverinin qurbanları üçün mövcud olan yardım və müdafiə xidmətlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi		
C. Yardım və dəstək xidmətlərindən istifadə edə biləcək zərərçəkmiş şəxslərin sıralarının genişləndirilməsi		
D. İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi		
E. İnsan alverinin qurbanları üçün mövcud olan xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması		
F. İnsan alveri əməlinin kriminallaşdırılması və insan alverçilərinin cinayət təqibi üçün qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi		
G. İnsan alveri hallarının araşdırılması prosesinin gücləndirilməsi (o cümlədən, hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının təhqiqat aparma potensialını və müvafiq qurumların bu sahədə ixtisaslaşma səviyyəsini artırmaqla)		
H. İnsan alveri cinayətinin cəzalandırılması işinin gücləndirilməsi (o cümlədən, prokurorluq əməkdaşlarının və hakimlərin potensialını artırmaqla)		
I. Əsas səbəblərin və həssaslığın, o cümlədən, sosial-iqtisadi amillərin, ayrı-seçkiliyin və s. öhdəsindən gəlmək məqsədi ilə səylərin gücləndirilməsi		
J. İnsan alverinin riskləri barədə maarifləndirmə işinin gücləndirilməsi (o cümlədən, maarifləndirmə kampaniyalarının keyfiyyətini artırmaqla və/və ya risk qruplarını hədəfə daha yaxşı götürməklə)		
K. İnsan alverinin tələbat aspektinin öhdəsindən gəlmək məqsədi ilə səylərin gücləndirilməsi		

	Prioritet üçünü seçin	Sırası (1-3)
L. İnsan alveri fenomenini daha yaxşı başa düşmək məqsədi ilə bu sahədə tədqiqat aparma və məlumat toplama işininin gücləndirilməsi		
M. Milli səviyyədə dövlət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi		
N. Milli səviyyədə hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi		
O. İkitərəfli səviyyədə təşkilatlararası əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi		
P. Regional səviyyədə dövlət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi		
Q. Digər tövsiyələr (zəhmət olmasa, qeyd edin):		

8.2. Zəhmət olmasa, nəyə görə bu üç vacib prioriteti seçdiyinizi və bu prioritetlərin necə həll edilməli olduğunu qısa şəkildə izah edin. Bu prioritetlərin həll edilməsi üçün hansı resurslar mövcuddur?

8.3. Qeyd etmək istədiyiniz hər hansı digər şərtlər/düzəlişlər/tövsiyələriniz varmı?

Zəhmət olmasa, bu sorğunu (e-poçt qoşması kimi) marika_mcadam@yahoo.com ünvanına geri göndərin.

Bu sorğuda iştirak etmək üçün vaxt ayırdığınıza görə sizə təşəkkür edirik.

E. Qiymətləndirmə indikatorları

Müəyyənləşdirmə və istiqamətləndirmə indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
1.1	İnsan alveri qurbanları ilə bağlı vəzifələri və məsuliyyəti nəzərdə tutan Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmi (MİM)	İnsan alveri qurbanları ilə bağlı MİM mövcuddur	MİM əlaqədar tərəflərin səlahiyyətlərini, habelə əlaqələndirmə, müdafiə və yardım məsələlərini nəzərdə tutur	Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları MİM-ə daxil edilib və öz vəzifələri barədə məlumatlıdır	Hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları MİM əsasında insan alveri qurbanlarını istiqamətləndirirlər və onlara kömək edirlər
1.2	Müəyyənləşdirmə üçün formal proseslər	İnsan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üçün formal proseslər mövcuddur	İnsan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üçün formal proseslər istiqamətləndirmə mexanizmləri ilə əlaqəlidir	Müəyyənləşdirmə üçün formal proseslərdən ardıcıl istifadə olunur	Əlaqədar tərəflər müəyyənləşdirmə prosesləri əsasında müvafiq xidmətlərə çıxış imkanlarının artması qənaətinədirilər
1.3	İndikatorlar, yoxlama suallar siyahıları, digər müəyyənləşdirmə vasitələri	Müəyyənləşdirmə vasitələri mövcuddur, əlaqədar tərəflər bu vasitələr barədə məlumatlıdır və onlardan istifadə edirlər	Müəyyənləşdirmə vasitələri təcürbədə insan alverinə qarşı mübarizədə tətbiq olunur (məsələn, vasitələrin bütün növləri)	Bəzi əlaqədar tərəflərin istifadə etdiyi müəyyənləşdirmə vasitələri qismən səmərəlidir	Bütün əlaqədar tərəflərin istifadə etdiyi müəyyənləşdirmə vasitələri bütövlükdə səmərəlidir
1.4	Özünü aşkarlama mexanizmləri (məsələn, "qaynar xətt"lər, posterlər, reklamlar)	Özünü aşkarlama mexanizmləri mövcuddur	İctimaiyyət özünü aşkarlama mexanizmləri barədə kifayət qədər məlumatlıdır	İnsan alverinin bəzi qurbanları özlərini aşkar edirlər (mexanizmlər qismən səmərəlidir)	Əlaqədar tərəflər özünü aşkar etmə hallarının artması qənaətinədirilər
1.5	İstiqamətləndirmə mexanizmləri ilə yardım və müdafiə xidmətləri arasında əlaqə	Müdafiə və yardım xidmətləri ilə əlaqəli istiqamətləndirmə mexanizmləri mövcuddur	Hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edən insan alveri qurbanlarından ayrılmış insan alveri qurbanlarının istiqamətləndirilməsi	İstiqamətləndirmə mexanizmləri müəyyən edilmiş insan alverinin bəzi qurbanları üçün xidmətlərin göstərilməsi ilə nəticələnir	İstiqamətləndirmə mexanizmləri müəyyən edilmiş insan alveri qurbanlarının hamısına xidmətlərin göstərilməsi ilə nəticələnir

Müdafiə və yardım indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
2.1	Müdafiə və yardım (sığınacaq) xidmətlərinin maliyyələşdirilməsi	Birbaşa müdafiə və yardım xidmətləri üçün dövlət büdcəsindən maliyyə vəsaiti ayrılıb	QHT-lərin/vətəndaş cəmiyyətinin dəstək xidmətləri üçün dövlət büdcəsindən maliyyə vəsaitinin ayrılması	Büdcədən ayrılmış maliyyə vəsaiti maddi ehtiyacları qismən ödəyir	Büdcədən ayrılmış maliyyə vəsaiti maddi ehtiyacları tam ödəyir
2.2	Xüsusən insan alverinə məruz qalmış insanlar üçün müvəqqəti müdafiə və yardım xidmətlərinin əlçatan olması	Sığınacaq daxilində hərtərəfli (tibbi, psixososial, hüquqi) xidmətlər zərfi mövcuddur	İnsan alveri qurbanları üçün sığınacaqdan kənar hərtərəfli (tibbi, psixososial, hüquqi) xidmətlər zərfi mövcuddur	Bəzi xidmətlər insan alveri qurbanlarının əksəriyyəti üçün bir sıra şərtlərlə mövcuddur	Bütün xidmətlər insan alveri qurbanlarının hamısı üçün heç bir şərt olmadan mövcuddur
2.3	Uzunmüddətli reabilitasiya, reinteqrasiya və geri qayıtma xidmətləri	Reabilitasiya və reinteqrasiya çərçivəsi mövcuddur	Yaşama və geri qayıtma çərçivəsi mövcuddur	Reabilitasiya və reinteqrasiya üçün adekvat dövlət dəstəyi	Dövlət təhlükəsiz və könüllü qayıtma prosesinə adekvat şəkildə cəlb olunmuşdur
2.4	Müdafiə və yardım xidmətlərinin bir-birindən ayrılması	Müdafiə və yardım xidmətləri xüsusi ehtiyaclarla uyğun olaraq bir-birindən ayrılmışdır	Uşaqların (məsələn, ən yaxşı mənafelərin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar) və əcnəbilərin (məsələn, yaşayışla bağlı) xüsusi ehtiyacları nəzərə alınmışdır	Müdafiə və yardım xidmətləri bəzi insanların bəzi xüsusi ehtiyaclarını ödəyir	Müdafiə və yardım xidmətləri bütün insanların bütün xüsusi ehtiyaclarını ödəyir
2.5	Müdafiə və yardım xidmətlərinin müvafiq standartları	Müdafiə və yardım xidmətlərinin minimum standartları nəzərə alınır	Müdafiə və yardım xidmətlərinin monitorinq çərçivəsi mövcuddur	Müdafiə və yardım xidmətləri daxili qiymətləndirmə hesabına monitorinq olunur	Müdafiə və yardım xidmətləri (o cümlədən, insan alveri qurbanlarının rəyi) kənar qiymətləndirmə hesabına monitorinq olunur

Təhqiqat və cinayət təqibi indikatorları

		ÇƏRCİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
3.1	İnsan alveri əməlinin kiminalaşdırılması	Əsas beynəlxalq hüquqi sənədlər (BMT-nin Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası (UNTOC), "İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokol və digər əlaqədar regional hüquqi sənədlər) ratifikasiya olunub	İnsan alveri əməli (məsələn, onun əsas elementləri və formaları) beynəlxalq anlayışa uyğun kiminalaşdırılıb	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik insan alveri cinayətlərinin cəzalandırılması üçün istifadə olunur	Cinayətin ağırlıq dərəcəsinə münasib ittihamlar əsasında müvafiq hökm çıxarılır
3.2	İnsan alveri qurbanlarının cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməməsi/ cəzalandırılmaması	İnsan alveri qurbanlarının insan alverinə məruz qaldıqları zaman törətdikləri əməllərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməməsi qanunvericilikdə nəzərdə tutulub	İnsan alveri qurbanının istismar üçün razılıq verməsi faktının nəzərə alınmaması qanunvericilikdə nəzərdə tutulub	İnsan alveri qurbanlarının insan alverinə məruz qalmaları səbəbindən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmamasına və ya cəzalandırılmamasına dair faktlar	İnsan alveri qurbanının istismar üçün razılıq vermasının onun cəzalandırılması üçün nəzərə alınmaması barədə cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının məlumatlı olması
3.3	Səlahiyyətli orqanlar tərəfindən təhqiqat, cinayət təqibi və cəza	Xüsusi səlahiyyətli təşkilatlar/ orqanlar müvafiq qanunvericilik bazasının və ya siyasətin yerinə yetirilməsi üçün təyin edilib	Müvafiq qanunlar və ya siyasətlər səlahiyyətli hüquq mühafizə orqanlarının dəqiq vəzifələrini müəyyən edir	Xüsusi orqanlar reaktiv təhqiqatların həyata keçirilməsi üçün əməli və strateji səlahiyyətlərə malikdirlər	Xüsusi orqanlar proaktiv təhqiqat aparmaq üçün əməli və strateji səlahiyyətlərə malikdirlər
3.4	Cinayət mühakiməsi sistemi əməkdaşlarının potensialları	Qanunvericilik bazası/siyasət çərçivəsi mexanizmləri insan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlərin keçirilməsini nəzərdə tutur	İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə təlimlər milli ehtiyaclarla və potensiallar sahəsində boşluqların aradan qaldırılması üçün uyğunlaşdırılıb	Cinayət mühakiməsi sisteminin əməkdaşları birdəfəli/ arabil təlimlərdə iştirak edirlər	Cinayət mühakiməsi sisteminin əməkdaşları mütəmadi/ davamlı təlimlərdə iştirak edirlər

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
3.5	Xüsusi təhqiqat üsulları	İnsan alverinə qarşı mübarizədə xüsusi təhqiqat üsullarının istifadəsinə dair qanunvericilik bazası	İnsan alverinə dair işlərin araşdırılması zamanı xüsusi təhqiqat üsullarının tətbiq edilməsinə aid qanun və ya siyasət çərçivəsi	Hüquq mühafizə orqanları xüsusi təhqiqat üsulları barədə məlumatlıdır və ya bu üsullardan arabir istifadə edirlər	Hüquq mühafizə orqanları xüsusi təhqiqat üsullarından mütəmadi/müntəzəm istifadə edirlər

Qarşısını alma indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
4.1	Həssaslığın və əsas səbəblərin öhdəsindən gəlmək üçün profilaktik proqramlar	İqtisadi vəziyyəti yaxşılaşdırmaq, ayrı-seçkiliyi və digər əsas sosial-iqtisadi səbəbləri aradan qaldırmaq üçün strategiya/siyasət mövcuddur	Həssaslığın müvafiq, səciyyəvi formalarını/xüsusi həssaslığı ilə seçilən qrupları tanıyan və hədəfə götürən strategiya/siyasət mövcuddur	Ümumi həssaslıq səbəblərinin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan proqramlara dair faktlar mövcuddur	Xüsusi həssaslığı ilə seçilən fərdləri və qrupları hədəfə götürmüş profilaktik proqramlara dair faktlar
4.2	Maarifləndirmə və KİV-lərin informasiya yayımı prosesinə cəlb olunması	İnsan alveri barədə maarifləndirmə və "qaynar xətt" in yaradılması üçün strategiya/siyasət mövcuddur	KİV-lərin maarifləndirmə işinə cəlb olunması və bu sahədə səlahiyyətlərinin artırılması strategiyası/siyasəti mövcuddur	Maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilir, "qaynar xətt" yaradılıb və fəaliyyət göstərir	KİV-lərdəki məlumatlar dəqiqdir və insan alveri qurbanlarına/potensial qurbanlara/digər şəxslərə məsuliyyətlə yanaşır (ziyan vurmur)
4.3	Tədqiqat institutlarının tədqiqat aparma və məlumat toplama sahəsində fəallığı	İnsan alverçilərinə və insan alveri qurbanlarına dair məlumatların toplanması və bölgüsünün aparılması üçün dövlət məlumat toplama sistemi mövcuddur	Tədqiqat institutları insan alverinə dair məlumatların toplanması və araşdırılması işinə formal şəkildə cəlb olunub	Əsas səbəblərə, tendensiyalara, tələbat məsələlərinə dair tədqiqatlar aparılır və məlumatlar toplanır	Faktlar əsasında qarşısını alma strategiyalarına dair sübutlar (başqa sözlə, məlumatlardan və tədqiqat nəticələrindən istifadə)

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
4.4	Tələbat məsələsini nəzərə alan sosial-iqtisadi proqramlar	İstismaredici əmək fəaliyyəti təcrübəsinin qarşısını almaq üçün əmək bazarlarını da cəlb etməklə tələbat məsələsinin öhdəsindən gəlmək məqsədi daşıyan siyasət mövcuddur	Tələbat məsələsini nəzərə almaq üçün özəl sektorla/ vətəndaş cəmiyyəti qrupları ilə əməkdaşlıq sazişləri/ mexanizmləri mövcuddur	Əmək bazarının monitorinqi və tənzimlənməsi işinin gücləndirilməsi məqsədi daşıyan tədbirlərin artırılmasına dair faktlar mövcuddur	İnsan alveri qurbanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin istifadəçilərini hədəfə götürən tədbirlərin görülməsinə dair faktlar mövcuddur
4.5	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair sərhəd və miqrasiya idarəçiliyi tədbirləri	Sərhəd və miqrasiya nəzarəti kontekstində insan alverinin və istismarın qarşısını alan strategiya mövcuddur	İnsan alverinə həssaslığı azaltmaq üçün qanuni miqrasiya imkanlarını təklif edən strategiya mövcuddur	İnsan alverinə həssaslığı azaltmaq üçün təklif olunan qanuni miqrasiya imkanlarının artmasına dair faktlar mövcuddur	Miqrantların insan alverinə cəlb olunmasının və istismarının qarşısını almaq üçün görülən tədbirlərə dair faktlar (məsələn, miqrantları qeydiyyatla almaqla/ informasiya ilə təmin etməklə)

Əməkdaşlıq və əlaqələndirmə indikatorları

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
5.1	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair Milli Fəaliyyət Planı	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair Milli Fəaliyyət Planı mövcuddur	Milli Fəaliyyət Planı milli, ikitərəfli və regional səviyyələrdə əməkdaşlığın artırılmasını nəzərdə tutur	Milli Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsini praktiki cəhətdən istiqamətləndirən əməliyyat prosedurları mövcuddur	Milli Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsi zamanı əlaqədar tərəflər əməliyyat prosedurlarından istifadə edirlər
5.2	Milli Koordinator/ Məruzəçi	İnsan alverinə qarşı mübarizəni əlaqələndirmək məqsədi ilə Milli Koordinator/ Məruzəçi qanuna/ siyasətə əsasən təyin edilir	Milli Koordinator/ Məruzəçi dəqiq səlahiyyətlərlə və monitorinq potensialı ilə təmin olunur	Milli Koordinator/ Məruzəçi təyin olunub	İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair bütün məsələlərin hərtərəfli əlaqələndirilməsi

		ÇƏRÇİVƏ indikatorları		ƏMƏLİYYAT indikatorları	
		Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 1	Səviyyə 2
5.3	Dövlət təşkilatları ilə QHT-lər/vətəndaş cəmiyyəti/beynəlxalq və digər təşkilatlar arasında əməkdaşlıq	Qanun/siyasət dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar (QHT/vətəndaş cəmiyyəti) arasında əməkdaşlığı nəzərdə tutur	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar arasında əlaqələndirmə sazişləri/mexanizmləri mövcuddur	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar konkret iş üzrə / xüsusi hallarda görüşlər keçirməklə əməkdaşlıq edirlər	Dövlət təşkilatları və digər təşkilatlar müəyyən edilmiş qaydada və proaktiv əsaslarla əməkdaşlıq edirlər
5.4	İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ikitərəfli və transmilli cinayət mühakiməsi şabekələri	Cinayət mühakiməsi sahəsində ikitərəfli və transmilli əməkdaşlıq sazişləri mövcuddur	Aidiyyəti olan bütün əsas ölkələrlə ikitərəfli/transmilli əməkdaşlıq sazişləri mövcuddur	İnsan alveri cinayətlərinin mühakiməsi sahəsində ikitərəfli/transmilli əməkdaşlığa dair faktlar mövcuddur	İkitərəfli/transmilli əməkdaşlıq proaktiv xarakter daşıyır (başqa sözlə, baş vermiş hallara qarşı xüsusi cavab tədbirləri üstünlük təşkil edir)
5.5	Cinayət mühakiməsi sahəsindən kənar ikitərəfli və transmilli əməkdaşlıq	Təhqiqat/cinayət təqibi sahəsindən kənar insan alverinə qarşı mübarizəni dəstəkləyən sazişlər mövcuddur	Yardım və müdafiəni/insan alverinin qarşısının alınmasını nəzərdə tutan ikitərəfli/transmilli sazişlər mövcuddur	Təhqiqat/cinayət təqibi sahəsindən kənar sazişlərin ikitərəfli/transmilli əməkdaşlıqla nəticələnməsinə dair faktlar mövcuddur	Sazişlərin yardım və müdafiə/insan alverinin qarşısının alınması sahəsində ikitərəfli/transmilli əməkdaşlıqla nəticələnməsinə dair faktlar

